

Літературна Україна

Газета письменників України
litukraina.com.ua

31 серпня 2025 року
№ 8 (5978)

Повномасштабне
літературне сьогодення

НАГОЛОС

Обірвана перспектива
Олександра Копиленка

КАЛЕНДАР

До 100-ліття
Філіппа Жаккотте

КУЛЬТУРНІ ДІАЛОГИ

Що дає силу
кіномистецтву

НАШЕ КІНО

МИКОЛІ ЖУЛИНСЬКОМУ — 85

25 серпня 2025 року виповнилося 85 років Миколі Жулинському — літературознавцеві, академіку НАН України, багаторічному директору Інституту літератури імені Тараса Шевченка та члену редколегії «Літературної України».

Виходець із селянської родини на Рівненщині, він закінчив факультет журналістики Київського університету і пройшов усі щаблі академічної кар'єри. Від 1991 року очолює Інститут літератури, а від 1992-го — як академік НАН України.

Наукова спеціалізація Жулинського — українська література ХХ століття. У другій половині 1980-х він став одним із тих, хто повертав до культурного канону письменників Розстріляного Відродження: Миколу Хвильового, Григорія Косинку, Михайла Драй-Хмару, Валер'яна Поліщука, Олену Телігу, Олега Ольжича. Його праці, зокрема «Із забуття — в безсмертя» (1991), стали інтелектуальним орієнтиром для переосмислення забороненої спадщини та її повернення в публічний простір і науковий обіг.

Він автор десятків книжок і понад 700 статей, президент Міжнародної асоціації українців у 1999–2002 роках, організатор численних наукових і культурних ініціатив. Паралельно працював у політиці: двічі був народним депутатом, віцепрем'єр-міністром із гуманітарних питань, радником президента, очолював Шевченківський комітет.

Жулинський — лауреат Державної премії України імені Тараса Шевченка, премії імені Олександра Білецького, відзнак Фондації Антоновичів і Фондації Івана Багряного. Відзначений орденами «За заслуги» і князя Ярослава Мудрого.

У своїх виступах він наголошує на силі культури й пам'яті в час війни. «Наші Збройні сили — гордість, надія, гарантія майбутнього. Перемога вже є», — сказав він нещодавно.

Микола Жулинський належить до покоління, яке визначало гуманітарний фундамент незалежної України. У 85 років він залишається однією з ключових фігур у сучасному українському інтелектуальному житті.

Редакція вітає великого друга
«Літературної України» і члена редколегії
з 85-літтям і зичить міцного здоров'я
і творчої наснаги ще на роки й роки!

ПОВНОМАСШТАБНЕ ЛІТЕРАТУРНЕ СЬОГОДЕННЯ

5–7 вересня 2025

XVI. міжнародні поетичні читання MERIDIAN CZERNOWITZ

Свій «Золотий горнець» казкар Ернст Теодор Амадей Гофман писав під артилерійську канонаду. Він жив у прифронтовому Дрездені, німці билися з Наполеоном. «У ці похмурі, фатальні дні, коли з дня на день якось продовжуєш своє існування, мене тягнуло писати як ніколи», — зізнавався Гофман.

Сьогодні ми цей феномен теж відчули. Жорстока російсько-українська війна не зупинила літератури. Хоча таки суттєво змінила всіх: і читацтво, і книгарів, і письменників. Хтось боронить країну на «нулі», хтось намагається вижити під бомбами й ракетами, хтось — шукає змогу писати, видавати й поширювати книжки. Це теж фронт — проти війни, негараздів і самої долі. Європа відчинила двері українським

часів. Однак попри небувалі втрати галузь не зникла. Навпаки, зуміла піднятися, а книгарні й бібліотеки переосмислили себе: стали культурними осередками, центрами незламності, клубами психологічної підтримки.

Парадоксально, але у воєнні роки сукупні наклади книжок зростають. У сьогоденні книгарнях розбігаються очі від великої кількості й чудової поліграфічної якості книжок. Бачимо розмаїт перекладів із європейських

“ З МОМЕНТУ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЯ ЦІЛЕСПРЯМОВАНО Б’Є ПО УКРАЇНСЬКІЙ КНИЗІ. ОДНАК, ПОПРИ НЕБУВАЛІ ВТРАТИ, КНИЖКОВА ГАЛУЗЬ ЗУМІЛА ПІДНЯТИСЯ ”

біженцям, а літературні резиденції надали свої майданчики авторам і авторкам з України. Тож література стала способом колективного європейського проживання воєнної травми.

З моменту повномасштабного вторгнення у 2022 році Росія цілеспрямовано б’є по українській книзі. Ракети зруйнували харківську друкарню «Фактор-Друк», спалили склади видавництва «Український пріоритет» у Києві. Внаслідок обстрілів безпілотниками постраждав будинок Національної спілки письменників. Видавничий бізнес постійно потерпає внаслідок фінансових і кадрових проблем, типових для воєнних

мов. Небачені інтелектуальні скарби, за якими в радянські часи доводилося полювати по «спецхранах», чорних ринках чи у самвидаві. Навіть у перші десятиліття незалежності такого ми не бачили. І серед перекладів чимало творів про постколоніальний досвід: від Роберта Конквеста й Бенедикта Андерсена до Єви Томпсон, Тимоті Снайдера та Енн Епплбаум.

Держава ніби прокинулася й згадала: популяризація читання — не лише право, а й її обов’язок. Запрацювала програма видання суспільно значущих книжок та закупівлі їх для бібліотек. У парламенті навіть з’явилася група депутатів, що системно

“ ВІЙНА ПЕРЕКРЕСЛЮЄ БАГАТО ЧОГО, АЛЕ НЕ ЗДАТНА СКАСУВАТИ СУСПІЛЬНО ЗНАЧУЩІ ПРАКТИКИ ЧИТАННЯ. НАВПАКИ: КУЛЬТУРА ВІДПОВІЛА СПЛЕСКАМИ ТВОРЧОЇ ЕНЕРГІЇ — «ПРОТУБЕРАНЦЯМИ СЕРЦЯ» ”

любіє книгочитання й книговидання. Потужну роль відіграє Український інститут книги: він підтримує сучасних авторів, реалізує кілька держпрограм для видавців, бібліотек і читачів. Молодь отримала грошові книжкові сертифікати в межах програми

«Книга». Завдяки урядовому «Національному кешбеку» з’явилася можливість купувати книжки, по суті, безкоштовно. У низці міст — Житомирі, Львові, Дніпрі, Тернополі — місцева влада започаткувала «Книжкову площу» — майданчики для бук-кросингу (обміну книжками між людьми) просто неба.

Книжкове життя пожвавили ярмарки й фестивалі. Поруч із традиційними «Форумом видавців» у Львові та «Книжковим Арсеналом» у Києві тепер відбуваються ярмарки навіть у торговельних центрах столиці — «Гулівері», «Городку», «Республіці». А в прифронтовому Харкові проводять «Літературний ярмарок».

У цьому ж напрямку діють волонтери. Ініціатива «Подаруй книгу на фронт» збирає видання різних жанрів для військових. Стала широковідомою фотографія солдата, який читає книжку Тимоті Снайдера, лежачи в окопі. Деякі підрозділи мають навіть власні «польові бібліотеки» — як бригада Нацгвардії «Хартія», де служить письменник Сергій Жадан. Покоління молодих людей, яке переживає війну, виявилось небайдужим до української книжки. У ситуаціях вельми драматичних — воєнних ризиків, періодичних ворожих обстрілів, втрати дому — відбуваються імпрези, презентації видань.

В Україні несподівано виникають нові літературні імпрези. У Києві — поетичний фестиваль «Протасів Яр» пам’яті загиблого воїна-розвідника Романа Ратушного. В Одесі проходить міжнародний літературний фестиваль «Порт», а в Чернівцях — «Meridian Czernowitz». Фестиваль для літературів-початківців «Прописи» організовує Івано-Франківськ. У Житомирі відбувається популярна «Шодуарівська альтанка». Літературні фестивалі проводять і в провінції — як, скажімо, літфест «С.В.І.Т» у селі Райках на Бердичівщині чи «Просто на Покрову» в Коростені.

У Харкові попри постійні повітряні тривоги проводять поетичні слєми. А їхні переможці вирушають із читаннями до Кривого Рогу та Одеси — міст, які самі теж часто потерпають від бомбардувань. Народжуються нові читацькі спільноти: книжкові блогери, онлайнві дискусійні клуби. Отже, парадокс: війна не відбила в людей бажання читати, навпаки — підсилила його.

То про що сьогодні говорить література? Вона точно не про втечу від дійсності. Навпаки. Людей завжди тягло до трансцендентного, а війна дає його надміру, витісняє інші теми. На перший план вийшли жанри швидкого реагування: вірші, щоденники, документалістика, навіть документальні п’єси, які культивує київський «Театр драматургів». Польська поетка Анета Камінська називає свої тексти про цю війну «документальною поезією», і це визначення пасує й українським авторам. Поезія виявилася одним із найзрозуміліших способів промовляти про воїнів, волонтерів, біженців, про втрати на перехрестях бід. Вірші не потребують приховувати емоцій — навіть найгостріших і найпотемніших.

На День Києва 25 травня 2025 року 115 поетів читали авторські тексти безперервно

24 години на Майдані Незалежності — попри нічні ракетні атаки. Кілька разів у столиці проводили акцію «Вірші у метро», де стенди з цитатами класиків і сучасників стали моральною підтримкою не лише для людей, що укривалися в метрополітені під

час повітряних тривог, а й для поточних пасажирів. Щодо тем — переважають нині у віршах і прозі, ясна річ, трагічні, драматичні. Й література повернула собі чіткий моральний вимір, який колись уважали «зайвим» у добу постмодернізму чи гламуру. Тепер добро і зло, вороги й побратими окреслюються без півтонів. Устигла вийти вже не одна поетична антологія за участю авторів військовослужбовців: наприклад, «Поміж сирен» (упорядник Остап Сливинський) і «Римова. Війна» (упорядниця Юлія Бережко-Камінська). Й окрема антологія творів військових літераторів «Голоси» (упорядниця Тетяна Пилипець). Навіть антологія наймолодшої української поезії «Нижний Вал» (упорядники Віталій Білозір і Вано Крюгер).

З'явилося чимало історичної прози про різні періоди буття України: козаччину, визвольні змагання початку ХХ століття, Розстріляне Відродження, Голодомор, Другу світову війну, часи радянських репресій. На сторінки книжок повертаються постаті, яких довго замовчували або очорнювали: Симон Петлюра, митрополит Андрей Шептицький, Степан Бандера, Андрій Мельник, українські дисиденти. Війна точиться не лише за майбутнє, а й за минуле — за право на власну історію.

Несподівано зріс інтерес до книжок і постатей 1920-х років. Що характеризувало той час? Його називають «епохою великого читання» (Дерек Томпсон), ерою розквіту книгарень і щорічного подвоєння (!) сумарних накладів виданих книжок. Тоді пошук потрібної книжки став модою, посиденьки у книгарнях — стилем життя. Щось схоже ми спостерігаємо й нині. У Харкові, де щодня падають бомби, всупереч цьому книгарні працюють, а молоді поети проводять слєми. З'явилося за роки війни кілька регіональних і всеукраїнських літературних конкурсів, новітніх премій для письменників.

редакція не відстежує книжкових новинок із тією самою ретельністю, що й події в парламенті чи на футбольних полях. А тим часом саме щоденні газети, та ще тижневики, витворюють той мікрорівень, на якому формується повноцінний літературно-критичний дискурс» (газ. «Критика», № 12, 2002 р.).

І справді, той дискурс був слабким. На сьогодні ми майже втратили щоденні газети: більшість перебазувалася в онлайн. Та попри це в суспільстві не зник запит на розмову про книжку. Проте бракує і критиків, і майданчиків, де їхні тексти могли б виходити більш-менш регулярно. Однак вижили журнали «Київ», «Всесвіт», «Березіль», культурні видання «Кіно-Театр», «Антиквар», науково-популярні журнали «Дивосвіт» і «Наука і суспільство» зі сторінками сучасної

(Хмельницький), «Миргородські обрії» (Полтавщина), «Ковток життя» (Біла Церква), «Інгільський степ» (Кропивницьчина), «Квінтет» (Луцьк), «Рівне літературне», «Літературна Сокальщина» (Львівська обл.), «Літературна Жмеринщина» (Вінницька обл.). Вони теж стали голосами нашого буремного часу.

Свою нішу утримують й електронні медіа. «Детектор медіа», «Читомо», англомовний «Kyiv Independent», польськомовний «Dziennik Kijowski» регулярно звертаються до книжкової тематики. Сайти Спілки письменників та українського ПЕНу фіксують події літпроцесу й видавничої справи. У Кракові на підтримку нам після 2022 року почав виходити онлайн-часопис української й польської літератур «Посестри». А десятки книжкових блогерів у Ютубі та в

соцмережах утворили новітню форму критики.

Неочікувано виявилось: навіть під час війни література отримує майданчики та ніші для спілкування живо. Проводять велелюдні презентації книгарні мережі «Є», триповерховий книжковий палац «Сенс» на Хрещатику, фірмові магазини видавництва «Віват». Переосмислили свою функцію музеї, стали майданчиками для взаємної підтримки й «літературної терапії». Назвемо до прикладу Національний літературний музей, Одеський літературний музей, будинок-музей Максима Рильського в Києві, музей Михайла Коцюбинського в Чернігові, Літературний музей в Харкові...

Столичний підвал кнайп-клубу «Купідон» на вул. Є. Чикаленка організовує щотижнє відкриті конкурси віршів і прози. «Підвал культури» на вул. Олеся Гончара в Києві проводить час від часу вечори-«літературники». По київських арт-кав'ярнях кочують регулярні молодіжні поетичні читання UrsusPoetry. Бібліотеки, театри, Православна академія ПЦУ під час війни гуртують людей довкола книжки. Часом імпрезу перериває сигнал тривоги — і слухачі сходять в укриття, щоб після відбою тривоги знову повернутися. Майже завжди поруч — скринька для збору коштів на ЗСУ чи на реабілітацію воїнів.

Війна перекреслює багато чого, але не здатна скасувати суспільно значущих практик читання. Навпаки: культура відповіла сплесками творчої енергії — «протуберанцями серця», якщо вжити метафору Івана Драча. Література стала протиотрутою від російської мілітарної пропаганди. І сьогодні виникає відчуття: саме в часи випробувань, довготривалого збройного і морального протистояння з ворогом українська література — на підйомі.

Ігор КРУЧИК

ВІДОМІ ЛАУРЕАТИ ПРЕМІЇ ІМЕНІ МИХАЙЛА СЛАБОШПИЦЬКОГО

Журі Всеукраїнської літературної премії імені Михайла Слабошпицького визначило лауреатів 2025 року.

ЛАУРЕАТИ:

Сергій Куліда за книжку «Буча. Розстріляна весна. Хроніка перших днів війни»

Петро Шкраб'юк за книжку «Друга коронація»

Також Відзнаку журі отримає В'ячеслав Мусієнко за книжку «У пошуках сіна для коней. Щоденник під час війни».

ДЛЯ ДОВІДКИ:

Всеукраїнська літературна премія імені Михайла Слабошпицького була заснована у 2021 році Національною спілкою письменників України, її Черкаською обласною організацією, родиною Слабошпицьких (діти Івана, Мирослав, Святослав та дружина Світлана Короненко-Слабошпицька) задля пошанування видатного письменника і громадського діяча Михайла Слабошпицького (1946–2021), популяризації його різногранної творчої спадщини, утвердження високих мистецьких стандартів у національному письменстві й літературній критиці.

Премію встановлено в номінації художньо-біографічна/мемуарна проза (книжки та прирівняні до них публікації в літературних журналах, які вийшли протягом останніх трьох років перед роком присудження Премії).

Премію присуджують один раз на рік до дня народження Михайла Слабошпицького — 28 липня — і вручають у Києві.

Цього року премію буде вручено втретє. Її вже отримали відомі українські письменники Михайло Пасічник і Богдан Горинь.

Л

“ **НЕСПОДІВАНО ЗРІС ІНТЕРЕС ДО КНИЖОК І ПОСТАТЕЙ 1920-х РОКІВ. ЩО ХАРАКТЕРИЗУВАЛО ТОЙ ЧАС? ЙОГО НАЗИВАЮТЬ «ЕПОХОЮ ВЕЛИКОГО ЧИТАННЯ», ЕРОЮ РОЗКВІТУ КНИГАРЕНЬ І ЩОРІЧНОГО ПОДВОЄННЯ (!) НАКЛАДІВ ВИДАНИХ КНИЖОК** ”

Зникли масова книгопродукція сусідньої країни і прошарок українських авторів, які писали російською мовою. Дехто — як Володимир Рафєєнко чи Еліна Свенцицька — перейшов на українську. Інші канули в небуття. Навіть ті, хто залишився під окупацією в Криму чи на Донбасі, не стали для росіян взірцями «культурного розквіту». Навпаки — втратили читачів і можливості публікуватись і там, і тут. Імперська культурна платформа тане, наче крижаний архіпелаг. Мова стала головною ознакою приналежності до своєї країни, її кордонів і традицій.

На четвертому році війни ці культурні зрушення непросто охопити. Але осмислювати свою епоху — це покликання, зокрема критиків. Варто пригадати засадничу цитату Миколи Рябчука: «Літературна критика в Україні ніколи не існувала... Жодна наша

літератури. А також газети «Літературна Україна», «Критика», «Українська літературна газета». Вони витримали конкуренцію із сайтами та соцмережами завдяки зваженості й систематичності. Час від часу літературі віддають шпальти й загальносуспільні видання: «Український тиждень», «Країна», «NV», «Локальна історія», «Незборима нація». Але радше не в критичному, а в літературознавчому аспекті.

Під час війни народжуються й нові журнали: молодіжний «Отак-о», рустикальний «Сівач», харківський «Люк». Поруч із ними виходять альманахи. Виходить збірка переможців та фіналістів конкурсу військової поезії пам'яті Гліба Бабіча. Найкращі зразки мариністики послідовно публікує що два роки «Морський збірник». Із подивом натрапляємо на цікаві регіональні альманахи з краєзнавчим ухилом: «Південний Буг»

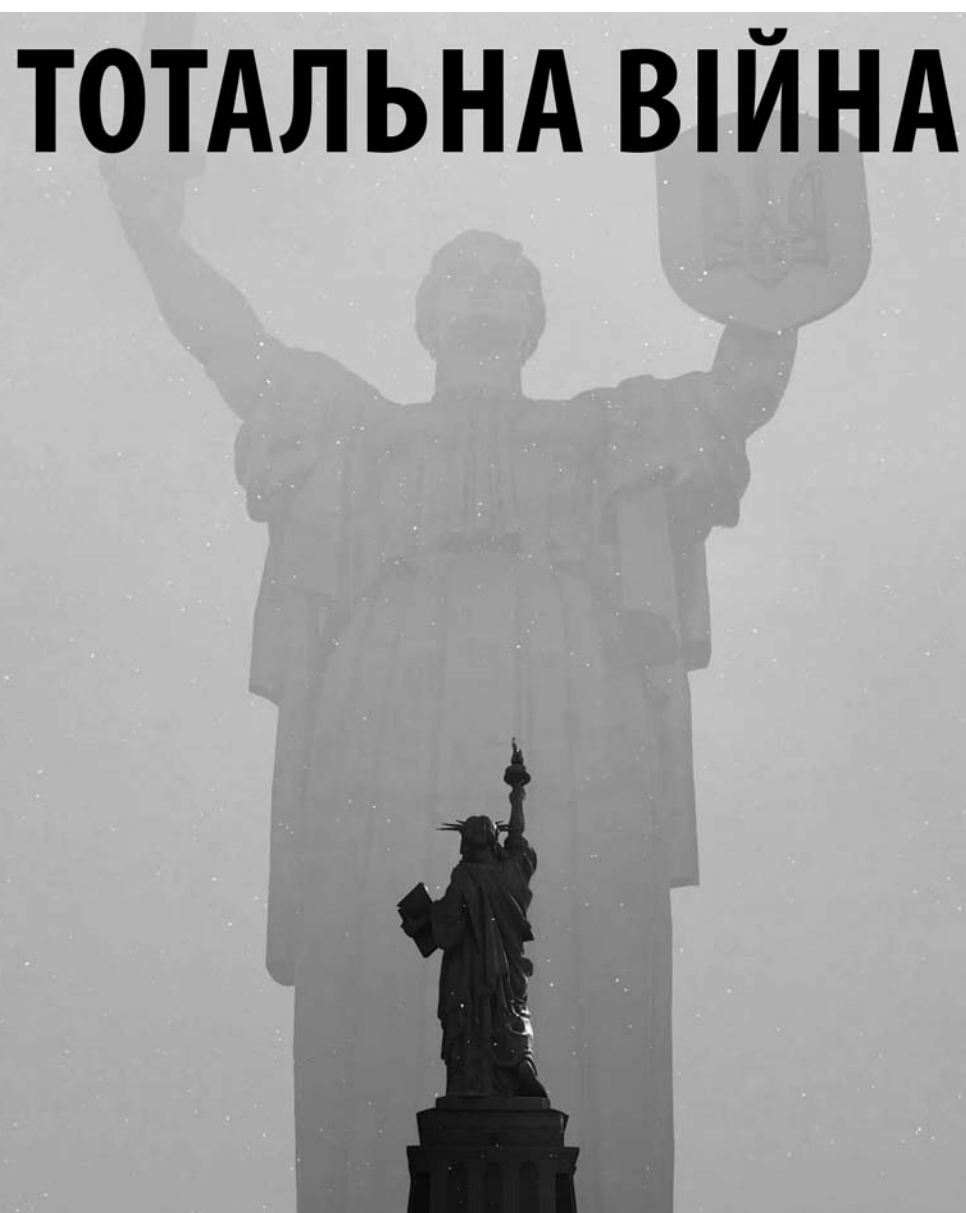
Очевидно, що жодна спроба зупинити нинішню російсько-українську війну, не досягнувши її мети, приречена на провал. Щодо мети Московії, то протягом століть вона незмінна: дійти до останнього моря, як заповідав своїй орді, частиною якої згодом стала й Московія, Чингіз-хан. Знищити свого ворога — така мета цієї війни для України. Лише у цьому разі українці отримують тривалий мир. Знищення Московії не означає знищення її населення або матеріальних засобів його існування. Знищення Московії означає лише знищення імперії зі столицею в Москві. Тут мають виникнути нові держави, а безпечні кордони України мають не лише відповідати відновленим кордонам 1991 року, це означає й долучення до складу України її інших історичних земель (дивись карту України 1918 року часів гетьмана Павла Скоропадського).

Принциповим є чітке формулювання мети війни для українців, світу і Московії: «Свободу Україні й поневоленім народам». Народи Московії мають бачити в Україні не лише хоброго захисника власної землі, а й їхнього визволителя від імперської Москви. Розуміння глобальної мети війни і впевненість у її справедливості є джерелом сили для армії та патріотів у тилу. І ще: населення України, починаючи з дитячого віку, слід привчати до думки, що Україна завжди була, є тепер і завжди буде територією війни. Така наша доля, що завжди вимагатиме від нас жити з повним напруженням усіх життєвих сил і прагнути до найвищих результатів на всіх ділянках діяльності й держави, й окремої людини.

Однією з принципових помилок Німеччини під час Другої світової війни, що звела її шанси на перемогу нанівець, було ігнорування своєї визвольної місії. Гасло звільнення цивілізованого світу від більшовизму і комунізму було, але свою національну визвольну місію Німеччина проігнорувала. Перемігши Францію, Німеччина не унезалежила її колоній, заграючи з імперськими колами вже окупованої Франції. Не сприяла вона й антиколоніальній боротьбі Британських колоній, заграючи з імперськими колами ще не переможеної Великої Британії. Наказом повітряним силам Британії стріляти по всьому, що рухається німецькою землею, відповіла Британія на ці загравання. У висліді війни Британія все одно втратила свою колоніальну імперію, але без участі Німеччини. Захопивши Україну, Німеччина не заявила прямо і відверто про свою визвольну місію. Замість цього вона частково винищила, частково ув'язнила радикальне крило українських націоналістів, що виступало за негайне проголошення незалежності України.

Тож ми маємо не лише захищати нашу національну свободу, а й нести її іншим уярмленим народам. Так, це не сподобається Сполученим Штатам, які вже понад 100 років усіма доступними їм діями підтримують абсолютне зло планети, що під різними назвами існує на території колишньої Російської імперії. Радянський Союз, а згодом і Російська Федерація — це їхні дітища. Без їхньої участі вони просто не виникли б.

Які у нас шанси знищити Московію під час нинішньої війни? Внутрішня дестабілізація Московії може різко підвищити шанси на переможне для України завершення цієї війни. Але у прогнозах краще покладатись на чинники, що легше піддаються оцінюванню. Першим таким негативним чинником є несформульованість на сьогодні для самих українців глобальної мети цієї війни. Другим чинником є неготовність суспільної думки Європи до розпаду Московської імперії. Європа не розуміє, що розділена Московія легше піддаватиметься впливу європейської цивілізації і вгамуванню мілітаристських настроїв її населення. Третій чинник — це геостратегічна гра Сполучених Штатів, у якій Московія посідає чільне місце

як зручний гравець на їхньому боці. Так було у Першій світовій війні. Так було і в Другій світовій війні, яку виграла винятково Сполучені Штати, втративши на європейському й африканському театрах воєнних дій менше 200 тисяч військовослужбовців. У цей же час Радянський Союз утратив не менше 27 мільйонів життів своїх громадян. Деякі дослідники доводять цю загальну кількість утрат до 50 мільйонів. Це при тому, що, коли відкинути пропагандистську мішуру, Радянський Союз Другу світову війну програв. Поріділе населення Московії (загинули найкращі), зруйнована інфраструктура, злидні та зневіра її громадян у майбутньому. Щоправда, це не завадило Москві влаштувати черговий геноцид українців через відпрацьований двома попередніми спробами механізм голоду. Україна втратила у 1946–47 роках 1,5 мільйона осіб. Напівзруйнована Московія не спромоглася на більшу кількість жертв. Зауважу, що «найуспішнішою» була спроба знищити українців у 1932–33 роках, коли загинуло 10,5 мільйонів українців.

Щодо планів США стосовно Московії, то я зауважив би таке: якби Сполучені Штати дбали лише про доступ до природних ресурсів Московії, то їм зручніше було б мати справу з розділеною країною, де кожний регіон самостійно видобуває і продає природні ресурси. Та якщо Сполучені Штати вже понад сто років зворушливо турбуються за територіальну цілісність Московії та її військовий потенціал, то мета цієї турботи інша.

Отже, шанси на нашу перемогу вже в нинішній російсько-українській війні є, але більше шансів на те, що війна закінчиться тимчасовим компромісом. Нам слід розраховувати на гірший варіант як на базовий. Мені подобається погляд москвитів на Україну як на окраїну. Не заглиблюючись в історичне походження цієї назви, скажу, що нині Україна — це справді кордон цивілізованого європейського простору, а не дико-го азійського, тобто Московії. Це і є наша доля нині й далеко в майбутнє.

Ще не закінчилась тимчасовим миром нинішня російсько-українська війна, а вже слід думати про наступну. Скільки їх буде попереду — важко сказати. Але війни триватимуть, аж поки ми досягнемо стратегічної мети — знищення нашого ворога.

ЩО РОБИТИ?

I. Перевести все життя країни на військові рейки. Обмеження «демократії» неминучі. Слід увести інститут військових комісарів, паралельний всім значним виборним посадам у державі. Це дозволить також ефектніше боротися з корупцією.

II. Треба нарешті подолати розхитаність тилу, в основі якої — безвідповідальне ставлення значної частини населення до трагізму нинішнього моменту в житті української нації. В Україні мають бути закриті всі установи, діяльність яких шкідлива для української держави, та знищені всі ідеологічні символи імперії зла. Ставлення до осіб, що ухилиються від мобілізації до лав армії, має бути як до дезертирів у воєнний час.

III. Чітко сформулювати для українського народу і світу мету нинішньої російсько-української війни: знищення останньої імперії на європейському континенті.

IV. Використати для перемоги нашу найголовнішу перевагу над москвитами, яка полягає в цивілізаційній вищості середнього українця над середнім москвитом. Цю перевагу можна реалізувати через усебічний розвиток фундаментальних і прикладних наук та сучасних військових технологій на їхній основі. Наука й технології мають бути підпорядковані інтересам перемоги у війні, оскільки мир із москвитами можливий лише під загрозою застосування сили з нашого боку. Почати створювати українську ядерну зброю, відновити космічну програму України. На навколосезонній орбіті має літати безліч українських супутників, які мониторитимуть поверхню Землі в інтересах безпеки України. Відновити авіабудування і створити власну сучасну військову авіацію.

Відновити власне автобудування задля створення надійного й недорогого транспорту для найширших верств населення. Включитись у світову революцію у сфері інформаційних технологій, штучного інтелекту, квантових комп'ютерів, робототехніки. Не менш важливим є і розвиток гуманітарних досліджень, оскільки саме їхні результати дають можливість ефективно впливати на свідомість власних громадян і населення ворожої нам країни. За малої чисельності населення України проти населення Московії шанс на перемогу дає лише наша технологічна, наукова та культурна перевага над ворогом, яка реалізовуватиметься на полі бою перевагою нашої зброї й наших можливостей впливу на свідомість солдатів і населення ворога. Або глобальна модернізація України, або знову статус московської колонії та участь у всіх її згубних для України і світу воєнних авантюрах. Із країни хліборобів, якою була від шостого тисячоліття до нової ери, Україна має стати країною науковців у військовій формі.

V. Перемога у війні не має ніякого сенсу, якщо немає людей, які могли б нею скористатись. А тенденція вимальовується саме така. З моменту здобуття незалежності населення України скоротилось майже вдвічі. Причому темпи скорочення збільшуються. Дітей народжується дедалі менше, менше стає й чоловіків. Українська нація вимирає найшвидшими темпами у світі. Ба більше, погіршується генетичний потенціал країни: на фронті гинуть найкращі, за кордон тікають найуспішніші. Якщо так піде і далі, то виникає запитання: для кого наші героїчні воїни виборюють перемогу над заклятим ворогом? Кому перейде у спадок найкраща у світі українська земля? Святе місце порожнім не буває. Я вже чую голоси у Верховній Раді про необхідність завозити робочу силу з інших країн світу. Це голоси ворогів українського народу, які ховаються під маскою його друзів. Завдання знищити ворога — двоєдине із завданням відродити українську націю на звільненій від ворога землі. Великий демографічний потенціал України попри її поневолення протягом століть завжди залишав для неї шанс на майбутню незалежність. І нарешті цей шанс у 1991 році було реалізовано. У знелюднілій Україні, навіть після нашої перемоги, такого шансу немає.

З якою країною можна порівняти нинішній катастрофічний стан України? Очевидна лиш одна паралель: це Німеччина після Першої світової війни. Ситуація там була навіть гірша. 500 000 марок за одне куряче яйце — як вам таке? За 6 років перед Другою світовою війною Німеччина цілком виправила катастрофічну економічну, військову і демографічну ситуацію. Не всі дії тодішньої Німеччини слід розглядати як прийнятні, але у сфері економіки, військового будівництва, патріотичного виховання молоді і всього населення, в демографічній політиці успіхи були просто колосальні. Ті алгоритми відомі. Користуймося ними. Німеччина була єдиною країною Західної Європи, яка за 6 передвоєнних років зуміла фактично подолати глибоку демографічну кризу.

КІЛЬКА МОЇХ ВЛАСНИХ ПРОПОЗИЦІЙ:

A) Жінки мають служити у війську нарівні з чоловіками. Винятки становлять жінки, які народили першу дитину до 20 років, а другу — до 25 років. Чоловіки платять життям за свободу своєї Батьківщини. Чимось суттєвим мають заплатити за неї й жінки.

B) Починаючи з третьої дитини держава має забезпечувати достаток саме цієї дитини й наступних дітей для їхнього повноцінного виховання.

B) Якщо визначити програму демографічного відродження України однією короткою фразою, то вона звучить так: повернути жінку

до родинного життя. Спроби перетворити жінку на чоловіка облишити. Для дітей діявола це намагання знищити білу расу як таку.

ІНШІ ПРОПОЗИЦІЇ:

1. Смертна кара має бути відновлена, але лише для однієї категорії злочинців, а саме тих, хто зрадив Батьківщину. Нелояльність деяких громадян до України, доведена судом, слід карати позбавленням їх громадянства України.

2. Військовий, що пройшов війну, повинен мати щонайменше п'ять голосів на виборах. Ми маємо зменшити вплив соціальних низів суспільства на долю країни, якою, звичайно, вони не переймаються.

3. Населення має поступово озброюватися. Починати треба з героїв війни. Кожне нагородження українського воїна має супроводжуватися врученням йому іменної зброї. Всі військові, які пройшли фронт, мають залишити у себе свою табельну зброю. Треба спростити доступ до зброї й цивільному населенню України. Стрілецька зброя має бути дома в дуже багатьох, але не в усіх.

4. Військові, які пройшли фронт, повинні мати пільгові умови для всіх видів професійної діяльності в Україні. Їм має бути відкрито широку дорогу до влади всіх рівнів.

5. Україна має максимально зменшити втрати серед мирного населення у цій і наступних війнах із Московією. Для цього населення слід максимально розосередити територією України. Цьому сприятимуть високі дороги й доступні за ціною автівки.

6. «Ворог приходять туди, де програли вчитель і священник» (Отто фон Бісмарк). Хіба не так було в Криму і на Донбасі? Необхідна реформа середньої освіти в Україні. З кожним роком до лав студентів вищих закладів освіти приходять дедалі гірше підготовлені школярі. Характерний приклад. У моєму виші колись найпрестижнішим фахом була теплофізика. І ось теперішній час. Від теплофізиків залишилася жменька студентів. Тема лекції була абсолютно безнадійна для їхнього сприйняття: інтеграл. Щоб якось розрядити гнітючу атмосферу, я спитав студентів: що довкола чого обертається — Земля довкола Сонця чи Сонце довкола Землі? На мій подив, зав'язалася жвава дискусія. Щоб з'ясувати панівний погляд, я провів голосування. За те, що Земля обертається довкола Сонця, проголосувало 5 студентів. За те, що Сонце обертається довкола Землі — 6. Я не певний, що й більшість читачів цієї статті знає правильну відповідь на це запитання.

Без припливу талановитої молоді у точні та прикладні науки науковий і технічний прогрес України неможливий. Зазначу, що сучасні інформаційні технології дозволяють читати лекції найталановитішим викладачам і науковцям України для всієї країни одразу. Один лектор і вся країна — це сучасний підхід. Насправді має існувати цілий спектр курсів, розрахованих на різний вихідний рівень слухачів. Читати лекції слід провідним фахівцям країни у відповідній царині знань. Читати і для студентів, і для школярів. Без високоякісної освіти ми не створимо наукових колективів, які відповідали б викликам XXI століття. Чому цих технологій не запроваджують у навчальний процес? Освіта в сучасних умовах — це тяж лінія фронту, без перемоги на якому про світле майбутнє України годі й мріяти. У нас має існувати культ науки й навчання. Однією фразою суть реформи середньої школи я сформулював би так: повернути до середньої школи чоловіків.

У сучасній середній школі більшість дітей не навчається, вона, ця більшість, просто ходить до школи, як колись ходила в дитячий садок. Тепер школа відіграє роль колективної няньки, даючи можливість батькам мінімально займатися вихованням своїх дітей.

Слід суттєво підняти ефективність військової підготовки школярів. І тут досвід передвоєнної Німеччини є неоціненним. Також у школах корисно запровадити уроки інтелектуальних стратегічних ігор типу шахів, го тощо. Відповідні змагання дозволять виділити з маси школярів найінтелектуальнішу її частину, якій можна запропонувати спеціальну програму навчання. Навчання має будуватись на основі змагання, а не підневільної нецікавої рабської праці.

НАВЧАТИСЬ МАЄ БУТИ ЦІКАВО І ПРИЄМНО

7. Пригадаймо наведену вище вразу Отто фон Бісмарка. Як можуть виграти українські священники, якщо їх у церквах України абсолютна меншість? Доки Україна має миритися з тим, що більшість церков у нас — це оплот ворожої України пропаганди й фактично не є церквами?

8. Мільйони українців нині покинули Україну. Значна їх частина після закінчення війни схоче повернутись. Кожна така людина має пройти ретельну перевірку: чи правомірно вона залишила Батьківщину під час смертельної для країни загрози.

Влада навіть у країні в стані війни не має бути зосереджена в одній особі. Добірною Верховна Рада і підзвітний їй президент — таким я бачу політичне майбутнє України. Для того, щоб отримати право керувати автівкою, складають доволі непростий іспит. Недосвідчена людина може позбавити життя іншу людину через власну помилку за кермом. А людина на високій політичній посаді скількох людей може позбавити життя через помилкове рішення? Мільйони. Чому вона перед тим, як обійняти відповідальну посаду, не складає жодного іспиту? Найпростіший іспит — це вимірювання коефіцієнту інтелекту і звичайна медична комісія. Але варто використовувати й інші. Надто велика ціна помилкового кадрового призначення. Потрібна реформа виборчої системи України, яка зменшила би вплив малоосвіченої частини населення на майбутнє України через вибори.

Панове, ви хочете виграти цю війну? Сама перемога до нас не прийде. Для цього треба думати і діяти винятково так, аби сприяти нашій перемозі, а не мислити фальшивими категоріями дітей диявола. Глобальна модернізація України — запорука нашої перемоги і в цій війні, і в наступних, які не змусять себе довго чекати. Україна — це східний кордон європейської цивілізації, це земля війни. Так було, так є і так буде. Тільки той українець, хто здатний жити на такій землі і в таких умовах. Так жили тут наші предки: киммерійці, скіфи, сармати, козаки. Так доведеться жити й нам. Війна вимагає від української нації колосальних жертв. Чоловіки сплачують за перемогу своїми життями. Жінки мають платити за перемогу народженням дітей. Ця війна з нашого боку має бути тотальною, охоплюючи всі сфери діяльності й держави, й окремої людини, лише тоді у нас будуть шанси на перемогу і тривалий мир.

І ще: ми будемо національну українську державу, пам'ятаючи, що переважна більшість народів Європи, Малої Азії та Кавказу є нашими братами. Навіть вступивши у НАТО і ЄС, ми не маємо втратити нашої національної ідентичності.

Валерій ШВЕЦЬ,
д. фіз.-мат. н.,
професор,
академік Академії
наук вищої школи
України

■ ПОГЛЯД

ПРОТОМІСТА ПАМ'ЯТІ:
ТРИПІЛЛЯ, МОХЕНДЖО-ДАРО
І ВИБІР ЦИВІЛІЗАЦІЇ

У глибині історії, де ще не звучали імперські гімни, існували цивілізації, що обирали іншу модель буття — гармонійну, ритуальну, децентралізовану. Мохенджо-Даро на берегах Інду та трипільські поселення на берегах Дніпра — дві культури, що не прагнули підкорити світ, але залишили слід у його символічному ландшафті.

МОХЕНДЖО-ДАРО — місто з прямими вулицями, громадськими лазнями, складною системою водовідведення. Архітектура без палаців, без храмів, без монархів. Наче суспільство, що вміло жити без централізованої влади, але з високим рівнем організації. Печатки з зображеннями биків, єдиного рогу, танцівниць — не як інструмент влади, а як знаки внутрішнього світу.

ТРИПІЛЛЯ — не місто в класичному сенсі, а протомісто: поселення, що передували урбанізації, але вже мали ознаки складної соціальної організації. Культура, яка будувала поселення у формі спіралі, спалювала їх ритуально і знову відроджувала. Кераміка, що промовляє мовою орнаменту: спіралі, хвилі, жіночі фігури. Тут не було імперських амбіцій, але була глибока метафізика землі, родючості, циклу.

Обидві цивілізації зникли. Не тому, що були слабкими, а тому, що не прагнули стати сильнішими за інших. Їхня сила — у символі, у ритмі, у здатності жити без насильства. Вони не залишили армій, але залишили естетику. Не створили імперій, але створили міф.

Цей міф — живий. У 2014 році Україна та Пакистан здійснили спільний філателістичний жест: випустили блок поштових марок «Пам'ятки древніх культур» — Трипільська культура та Мохенджо-Даро. Це не просто філателія, це символічна розмова двох народів, які пам'ятають своє доколониальне коріння.

На українській версії блока — глибока візуальна симфонія: ліворуч — трипільська жіноча статуетка з піднесеними руками, розписна миска, кубок із рослинним орнаментом. Це — образ родючості, циклічності, земної етики.

Праворуч — пакистанська печатка з єдиного рогу, теракотова фігура богині, іграшковий візок із бичками. Це — міф, торгівля, дитинство, віра.

На тлі — фрагменти кераміки, петрогліфи з Кам'яної Могили, руїни ступи Мохенджо-Даро, сцена з фігурами в танці. Угорі — напис українською та англійською: *Спільний випуск «Україна — Пакистан» / Joint Issue «Ukraine — Pakistan»*. Поруч — державні прапори, герби і візуальна рівність двох культур.

Цей блок — не просто марка. Це — культурна декларація: про гідність доколониальних цивілізацій, про право на власну модель розвитку, про діалог без домінування. У світі, де імперії знову намагаються диктувати правила, Україна й Пакистан обрали інше: пам'ять, естетику, співіснування.

У цьому контексті особливо актуальними стають концепти Тимоті Снайдера, зокрема, його ідея про «політику пам'яті» як боротьбу за майбутнє. Снайдер наголошує: імперії не просто завойовують території, вони переписують минуле. У своїй книжці «Шлях до несвободи» він показує, як ідея «кінця історії» — переконання, що ідеї більше не мають значення, — стала інструментом сучасного авторитаризму. Тому відновлення доколониальних наративів, таких як Трипільля, — це не архаїка, а акт історичного опору. Це спосіб повернути собі право на інше — не імперське — бачення цивілізації.

Сьогодні, коли світ знову балансує між централізацією і свободою, варто згадати ці протоміста. Як альтернативу. Як пам'ять про те, що цивілізація — це не лише влада, а й форма співіснування. І що Україна як спадкоємиця Трипільля має право на власну модель — не імперську, а людську.

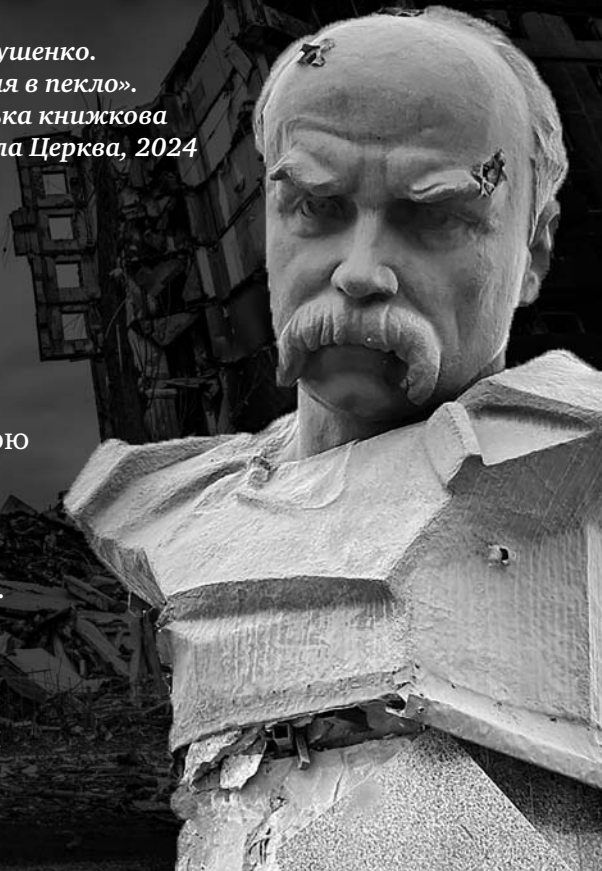
Володимир ЛАКОМОВ

У БОРОДЯНЦІ, ДЕ СТРІЛЯЛИ ПО КОБЗАРЮ

Віктор Євтушенко.
«Відрядження в пекло».
Білоцерківська книжкова
фабрика, Біла Церква, 2024

«Випадок, який стався із членами очолюваної мною бригади екстреної медичної допомоги, не вигаданий», — починається ця книжка. У ній описано початок повномасштабного вторгнення росіян, а саме день 17 березня 2022 року.

Віктор Євтушенко — знаний поет-гуморист, автор вісімнадцяти книжок. Та, подібно до деяких наших класиків, скажімо, Степана Руданського, він поєднує літературну творчість із важкою й благородною професією медика. І досі працює лікарем тієї допомоги, яку ми звикли називати «швидка».

Саме в цій ролі він і потрапив у вир війни. Того березневого дня колона з одинадцяти автобусів та карет «швидкої» вирушила з Білої Церкви до Бородянки, щоб евакуювати цивільних. За військовими картами, оприлюдненими в Інтернеті, війська ворога ще тільки наближалися з боку Чорнобиля, але були не близько. Однак білоцерківські евакуатори потрапили у пастку: в Бородянці вже хазяйнували російські окупанти. Цю свою смертельну пригоду й описує автор, підкріпивши розповідь світлинами, на яких зафіксовано сліди російських злочинів.

Це саме та Бородянка, де російський винищувач Су-34 цілпився в пам'ятник Тарасові Шевченку. Згодом знімки понівеченого кулями Кобзаря облетіли провідні світові медіа — BBC, CNN, The New York Times. На постаменті того пам'ятника були викарбовані рядки, що звучали напрочуд пророчно й болісно доречно:

*Свою Україну любить,
Любить її... Во время люте,
В останню тяжкую минуту
За неї Господа молить.*

Та коли Віктор Євтушенко з побратимами в'їжджав у це містечко, вони не сподівалися натрапити там на ворога.

Дорогою з Білої Церкви відкривалася справжня картина повномасштабної війни, яка лише починалася. «На поораному снарядами асфальті Житомирської траси подекуди валялися смертельні «олівці», — так військові називали реактивні снаряди, які, мов дракони з вогняних паш, випльовували ворожі «Гради», — описує автор. — Земля від пожеж була чорніша за ніч. Вирви різних розмірів нагадували про нещодавнє бомбардування мирного населення».

А за кілька кілометрів перед колоною відкрилася ще страшніша картина: знищена техніка, розтрощена автозаправка, розкидані рештки амуніції впереміш із фрагментами людських тіл. «Трупи були покинуті на розтерзанні голодного вороння та безпритульних собак... Людські рештки валялися скрізь... до горлянки підступала блювота», — пише Євтушенко. І це каже лікар «швидкої», тобто людина, яка звикла бачити смерть. Що ж відчували тоді ті, хто не мав такого професійного імунітету?

Наші блокпости автор описує так: «Практично вони були зведені в кожному населеному пункті, який ми проїжджали. Ніхто не давав якогось особливого розпорядження — односельці самі проявляли громадянську позицію та з підручних матеріалів майстрували перепони ворогу: протитанкові «іжаки» різних розмірів, бетонні плити, розставлені так, щоб дорога ламалася зигзагами, шлагбауми, саморобні металеві «шпикачки» тощо». І далі — ще більш промовисто й вірогідно описано той антураж і атмосферу: «Майже на всіх блокпостах були заготовлені коктейлі Молотова. А ще красувалися написи, що висміювали москалів». Ми всі пам'ятаємо ці стихійні укріплення: «родичів» барикад Майдану. Люди добре знали, як швидко будувати фортифікації, і робили це з тою ж енергією спротиву, що й колись у центрі Києва. Щоправда, у ворожого «Беркута» тоді не було танків, літаків, бомб, гаубиць, мінометів...

Тим часом колона автобусів наближалася до пункту призначення. «Треба було прибути до сільради, де нас мали чекати біженці. Провідник запевняв, що проведе колону поза очима ворога — два дні тому йому це ще вдавалося...» Та цього разу сталося інакше. Наявність окупантів у Бородянці виявилася для евакуаторів диявольським «сюрпризом». З опису книжки зрозуміло: їм зустрілася група кадірівців.

Тоді ще був початок війни. Ніхто — ані українці, ані світ — не знав іще про жахіття Бучі та Ірпеня, про знищення Маріуполя. Російська пропаганда поширювала брехливо-солодкі наративи про «братерські народи» й закликала виходити назустріч окупантам «із хлібом-сіллю», піснями-танцями. Та й

самі загарбники ще не визначилися, як поводитися з населенням. Вони ще не набралися того демонстративного звірства, яке згодом штовхало їх стріляти в цивільних, цілити ракетами в лікарні й бібліотеки. Тож коли під час обшуку кадірівці знайшли в машині Віктора упаковку від чаю «Ахмад», це їх навіть потішило — і, можливо, врятувало лікаря. Один із них почав торочити про «розквіт» сьогоденної Чечні під владою Путіна та Кадірова.

Як ми тепер знаємо, в Бородянку заходили кілька підрозділів кадірівців: 141-й моторизований спецполк «Північ» та батальйон ЗМОРу «Ахмат-Грозний», формально підпорядкований Росгвардії.

У самій Бородянці після її звільнення було підтверджено понад 200 убитих мирних жителів. Багато хто загинув під завалами будинків — тоді, коли російський Су-34, той самий, що цілпив по Кобзарю, скидав бомби й на центр міста.

Обстріл пам'ятника став прологом до мільйонів трагедій. Уранці 2 березня 2022 року пілот Су-34 йшов низько над містом, вів прицільний вогонь по центральній площі. Побачив погруддя Шевченка — і прошив його чергою зі швидкострільної гармати калібру 30 мм, яка має бридку рашистську назву «Грязев-Шипунов ГШ-30». Тож Кобзаря, який закликав любити Україну «во время люте», було прострілено таки в «люту годину». Бо Шевченко уособлював те, що ворог найбільше ненавидів: українську ідентичність. Кобзар із Бородянки став свідченням того, що росіяни прийшли нищити нашу культуру.

Літак, що атакував Кобзаря, робив свою справу нахабно, не чекаючи відплати. Але зухвалість Су-34 не залишилась безкарною: він сам невдовзі став мішенню для українського зенітника й упав на околиці Бородянки. Ніхто з екіпажу не вижив.

У своїй книжці Віктор Євтушенко описує, як бригада «швидкої» їхала евакуювати людей, та виявилось: ніяких домовленостей про «зелений коридор» насправді не існувало. «Нас тут ніхто не чекав. Ні про яку підготовку населення до евакуації тут не чули», — пише він. Типова картина перших днів повномасштабного вторгнення. «Туман

війни», безлад, плутанина рішень — це і про евакуаційні заходи теж.

Але насправді окупанти з перших днів вторгнення системно блокували будь-які спроби вивезти з зони боєзіткнень мирних людей. Домовитися про створення так званого «зеленого коридору» вдавалося мало де. Частіше ми чули про розстріл колон із біженцями. Не дозволяли рашисти застосовувати для оповіщення гучномовці, а інтернет-зв'язок тоді на Київщині діяв нестабільно. Ворог прагнув не випускати українців із зони окупації, тримати їх у страху та безвиході.

Що ж далі? У «Відрядженні до пекла» Євтушенко описує, як йому вдалося обдурити ворожого офіцера й вислизнути з Бородянки. Це ще був перший місяць повномасштабного вторгнення, коли росіяни намагалися показувати «людське обличчя». Тоді ж у Херсоні люди виходили на російські танки із синьо-жовтими прапорами й кричали: «Ганьба!», а їх не чіпали...

Із Бородянки евакуаційна колона виїжджала поспіхом. Евакуювалися лише дві жінки. «Кілька зустрічних мешканців на околиці містечка категорично відмовлялися залишати свої оселі: мовляв, що вони робитимуть десь там — без грошей і даху над головою?»

Працівники екстреної допомоги зуміли повернутися в Білу Церкву живими. Лише згодом прийшло до них усвідомлення, наскільки близькою була загибель. Атмосфера цих сторінок книжки «Відрядження в пекло» нагадує свідчення ліквідаторів Чорнобильської аварії: атмосфера страху та невідомості, численні смертельні знаки довкола, героїзм і боягузтво, безлад і різоча невідомість майбутнього. Бо такі росіяни й справді спромоглися влаштувати ще один «Чорнобиль».

І ще таку вельми типову картину початку повномасштабного вторгнення змалював Віктор Євтушенко: «Дехто виїхав заздалегідь, спакувавши у валізи «чесно» розкрадені державні кошти», — пише він, називаючи конкретні прізвища чиновників із Білої Церкви.

Нагадаю, що Віктор Євтушенко — поет-гуморист. І в цій іпостасі має чимало творчих здобутків, його було відзначено кількома літературними преміями: імені Миколи Вінграновського (1994), імені Івана Нечуя-Левицького (2018), імені Григорія Косинки (2021). Дружив із незабутнім Павлом Глазовим... Лауреат кількох всеукраїнських фестивалів «Вишневі усмішки». Та мені зовсім не дивно, що він написав таку похмуру і реалістичну репортажну книжку. Тут немає парадокса. Адже сатирики, гумористи — це люди, у яких «вбудовано» Богом чітко налаштований моральний компас. Сміятися можна лише з того, що відхиляється від норми, — і саме тому гуморист здатен так виразно побачити чорне й біле, комедію й трагедію.

Наприкінці автор констатує: «Війна продовжує збирати свої криваві жнива... Але непохитна віра в нашу перемогу залишається незмінною. Ми ніколи не пробачимо окупантам зруйнованих житлових масивів, пологових будинків і лікарень, закатованих мирних жителів...» Час іде, й навіть найважливіше тоне в ньому, як у Чорному морі. Тож треба встигнути відверто написати про все. Що й зробив, зокрема, білоцерківський письменник і лікар Віктор Євтушенко.

Ігор
КРУЧИК

У липні у видавництві «Саміт-Книга» побачила світ нова книжка Аскольда Лозинського «ВІД ВЕЛИКОДНЯ-2024 до ВЕЛИКОДНЯ-2025. Один буремний рік». Це збірка статей, написаних протягом року, який здавався переломним у війні між російським агресором та Україною. Цей рік демонструє, як народ України бореться проти свого ворога та витримує зраду з боку свого, здавалося б, найсильнішого союзника. Це рік буремний, бо переломний. За цей час Україна показала себе справді борчиною, долаючи різноманітні негаразди, а також усвідомлюючи себе як одну з основних військових сил світу. Пропонуємо уривок із цієї книжки.

ВІД ГЕНОЦИДУ ДО ГЕНОЦИДУ

У неділю 13 квітня 2025 року світові засоби масової інформації, між ними американська провідна мережа CNN повідомили: «Російські ракети влучили в мешканців, які збиралися на недільну церковну службу в місті Сумах на північному сході України, убивши щонайменше 34 людини під час наймасштабнішої атаки цього року. За даними Державної служби України з надзвичайних ситуацій, серед десятків загиблих під час ударів по центру міста двоє дітей, 117 людей отримали поранення».

Був розбомблений також автобус із пасажирами: загинули всі, хто перебував у салоні. Автобус перевозив людей зі служби Вербної неділі в соборі.

Хоча сумна новина мало чим відрізнялася від інших новин про московські напади на Україну протягом війни, цей удар — мабуть, трохи більше, ніж інші — звернув увагу світової Опінії. Може, кількості жертв, а також невмотивованістю. Ворог просто нищив українське населення без конкретної військової стратегії.

24 лютого 2022 року російські війська вторглися в Україну з багатьох боків. Чимало російських лідерів, серед яких представлелі Російської православної церкви і особи з Кремля, озвучували позицію, що метою цього вторгнення є «стерти Україну з лиця землі». Це зовсім заперечувало поданий інструкції, мовляв, ідемо на захист російськомовного населення східних земель України. До речі, власне цю брехню Кремль намагався продати світові у Міжнародному Суді Справедливості у Гаазі.

Злочинний намір «стерти Україну з лиця землі» — це намір геноциду, як окреслено «Конвенцією ООН про запобігання злочину геноциду та покарання за нього». Дії Росії в Україні протягом останніх трьох з гаком років сильно підтверджують цей намір. Росія націлила свою артилерію, ракети та безпілотники як на цивільне населення, включаючи жінок і дітей, так і на військові та стратегічні цілі. Коли Росію звинувачують у нападах на цивільне населення, вона просто відбірюється. Сьогодні майже ніхто не вірить російським поясненням. Це дуже ясно проявляється на екранах з нарад Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй, хоча РБ ООН безпорадна через нелегітимне вето Кремля.

У Міжнародному Суді Справедливості вже понад три роки розглядається позов, поданий Україною через два дні після вторгнення, щодо спроби Росії провадження геноциду в Україні. У безрезультаті.

2022 року проти Росії був виданий запобіжний заборонний наказ — припинити вторгнення, який Росія не тільки знехтувала, але й явно далі робила це на словах і на ділі. Кремль проголосив, що не виконуватиме запобіжного наказу суду. Поведінка та проголошення Кремля були зухвалі доказом складового злочину геноциду, тобто їхнього наміру.

На маргінесі, мабуть, треба зробити заувагу про слабкість самих інстанцій міжнародного права. МСС діє дуже повільно попри те, що гинуть щодня люди і Москва підсилює свою брутальність. Запобіжний захід не виконується, а Кремль навіть його публічно зневажає. На жаль, це докази слабкої еволюції модерного міжнародного права та його інституцій. Світові далеко до верховенства права чи справедливості, навіть коли йдеться про найвищого ступеня злочин — геноцид.

Навіть Китай утримувався від демонстрації підтримки Росії, хоча підсилює Москву торгівлю, зокрема, купівлею московської нафти. Лише Іран і Північна Корея, глобальні ізгої, та країни, залежні від Москви в Африці та Центральній і Південній Америці, стали на бік Росії. Найбільшим дивом виявився Ізраїль, який часто голосує проти України на міжнародних форумах. Це вже справа аморальної кон'юнктурної політики.

Підтримка України є глобальною моральною і на словах, хоча й недостатньою на ділі. Допомога була, але переважно неадекватна і спізнена, мовляв, щоби Україна не пропала, але й не перемогла. Це було до дня складання присяги новим президентом США.

Кричуща відсутність підтримки спостерігається останнім часом із боку Сполучених Штатів і їхнього нового президента Дональда Дж. Трампа, який проголосив себе другом злочинця — за висновком Міжнародного кримінального суду — Володимира Путіна й запропонував себе в ролі посередника, часто демонструючи брак розуміння серйозності московського вторгнення, а також прихильність до авторитарного лідера держави-агресорки.

Дев'яносто років тому на території сучасної України Росія, яка діяла під виглядом Союзу Радянських Соціалістичних Республік, запровадила програму колективізації землі та покарання українського хлібороба, що призвело до смерті від

голоду приблизно 7–10 мільйонів українців, третина з яких — діти. Хоча колективізація нібито була економічною програмою, поширеною по всьому СРСР, найжорсткіша частина її, яка включала суворі покарання опору, вилучення зерна і продуктів та закриття кордонів, — була обмежена українською територією та частинами Росії, заселеної етнічними українцями, такими як Кубань (колишні українські землі). Листування Сталіна з Кагановичем, «Закон про п'ять колосків», директиви про закриття кордонів України та Кубані вказують, що програма заморення голодом була цілеспрямовано скерована проти українців.

Цьому Голодомору українського селянина передувала поліційна акція Кремля проти української інтелігенції, показовий суд у Харкові — столиці Радянської України — та ліквідація Української автокефальної православної церкви, а потім подальші репресії та вбивства часів єжовщини й ліквідація Української греко-католицької церкви в 1945 році, арешти ієрархів та громадян, їх висилання на Сибір, коли радянська влада окупувала Західну Україну.

Згадується Рафаель Лемкін, євреї, що народився в Польщі та отримав освіту юриста в Українському національному університеті у Львові. Його часто називають батьком Конвенції ООН про геноцид. Він був розробником Конвенції й часто посилався на вбивства голодом українців у 1932–33 роках як на квінтесенцію значення геноциду. Він опублікував статтю про цей геноцид. Голокост теж був у нього на думці. Він подбав, щоб окреслення геноциду в Конвенції містило слова «під час війни або в мирний час», щоб було чесно, що Голодомор відповідає окресленню Конвенції. Єврейський Голокост був під час війни, а Голодомор — у час миру, тільки не мирного для українців.

Через те, що Україна була навіть засновницею та сусідкою Московії, а також із значно довшою історією державності та культури (Київ засновано у V столітті, Київська держава існує з IX, Москва заснована у XII, а Московська держава незалежна — щойно у XV столітті), це викликало у москалів заздрість, навіть назва та релігія були вкрадені

чи присвоєні росіянами. Україна та українці століттями були жертвами жорстокості Московії. Російську імперію влаштував Петро I, перейнявши силою спадщину Київської Русі.

За останні 100 років відбулися чи відбуваються дві дуже жорстокі політичні поліційні та військові спроби геноциду України та українців із боку москалів. Спроби геноциду культури теж були нестримними — протягом більш як останніх 300 років, починаючи від знищення гетьманської столиці Батурини у 1708 році. Росія замінила українську мову своєю мовою та заборонила українську у своїй імперії, використала свою державну релігію як зброю для знищення релігії в Україні, знищила Запорозьку січ, впровадила кріпацтво і після відновлення української державності постійно втручалася у внутрішні справи України, зокрема у вибори, свого часу навіть успішно залучивши свого власного агента Януковича, щоб він став президентом України, подібно як Лукашенко в Білорусі.

Українці, на відміну від білорусів, протистояли цим російським методам через всенародні революції і сьогодні через загальнонаціональний захист своєї країни та культури, і відстояли. Кажуть, кожна українська бабуся має свою роль і тримає проти москаля «коктейль Молотова», тому Україна непоборима. Але війна триватиме до часу розпаду Російської імперії та її розчленування на незалежні держави народів, котрі сьогодні є в'язнями у ній.

Важливо зазначити, що хоча Україні та українцям удалося отримати певний рівень співчуття демократичного світу в обох випадках спроби геноциду, цьому співчуттю не вистачало реальної підтримки. У 1933 році, в розпал Голодомору, Америка під керівництвом президента Франкліна Делано Рузвельта формально за іронією долі визнала СРСР легітимною державою та обмінялася дипломатами. Спроби українсько-американської громади звернутися по заступництво до дружини президента Елеонори виявилися марними. Американські ЗМІ, зокрема «The New York Times», здебільшого мовчали і навіть повторювали радянську лінію. Її горезвісний провідний репортер Волтер Дюранті навів сталінську мантру про необхідність впровадження колективізації, кажучи: «Щоб приготувати омлет, треба розбити кілька яєць».

Сьогодні після трагедії в Сумах проблематичний (бо бажає поділити Україну на зони) спеціальний представник президента США Трампа в Україні та Росії генерал у відставці Кіт Келлог опублікував у соціальній мережі X: «Сьогоднішня атака російських військ на цивільні цілі в Сумах у Вербну неділю переходить будь-яку межу пристойності. Є десятки загиблих і поранених цивільних осіб». Келлог, спираючись на свій військовий досвід, однозначно заявив, що росіяни явно цілили у цивільних.

Напади на цивільне населення під час війни є воєнним злочином. У контексті багатьох висловлювань московських лідерів, зокрема, священнослужителів і їхніх ієрархів, щодо стертя України з лиця землі, це також є елементом злочину геноциду.

Президент України Володимир Зеленський наголосив щодо сумської трагедії: «Дуже важливо для всіх у світі не мовчати, не залишатися байдужими. Російські удари заслуговують лише засудження. Потрібен тиск на Росію, щоб припинити війну та гарантувати безпеку людям».

У той час як інші західні лідери виступили з різними заявами проти Росії через жорстоку атаку, ціллю якої знову були неозброєні цивільні особи, президент США Трамп зробив прохолодну заяву на борту «Air Force One», президентського літака США, коли репортер його запитав про атаку: «Я вважаю, що це було жахливо, і мені сказали, що вони зробили помилку. Але я вважаю, що це жахливо. Я вважаю, що вся війна — це жахливо».

Надія хіба у тому, що світ сьогодні зовсім інший, ніж у 1932–33 роках, бо москалі залишилися такими самими вбивцями, які були. На жаль, скидається на те, що президент США відсутній у цивілізованому демократичному світі.

■ Аскольд ЛОЗИНСЬКИЙ

«ПОЦІЛОВАНІ БОГОМ» ВАСИЛЯ ІВАНИНИ

«Поціловані Богом» — нова дилогія історичних романів відомого українського письменника Василя Іванини (К.: Ярославів вал, 2025. — 656 с., іл.).

Ніхто інший не міг би сотворити цього історичного (у прямому й переносно-му смислах) роману. Василь Іванина змалечку босоніж бігав на всіх цих винятково красивих, сповнених переказів та легенд, полях і стежках; сколотими до крові житньою стернею босими стопами й душею всотував дух історичної місцини.

Художньо-історична драматургія дилогії вимальовується на фоні барвистієї Української культури і природи. Буквально з перших рядків автор відкриває свою душу назустріч читачеві, коли згадує, як бабуся Серафима повела його на перше в житті причастя у Лемешах (с. 5).

Хто ж вони — «поціловані Богом»?

На перший погляд — відомий Український рід Розумовських, що породив і зумів привести до відновленої завдяки їм гетьманської влади високоосвіченого й патріотичного, останнього гетьмана України — Кирила Розумовського (1728–1803).

Але паралельно йде сюжетна лінія про Українське козацтво з його вольностями, врешті, про Український народ із його духом і культурою.

Також десь то тут, то там у калейдоскопі імен і подій з'являється тінь і власне сам

Буонарроті «Смерть молодого раба», кризь пори якої проступав невимовний біль не тільки фізичних страждань, а й ще не спробованої в неволі, омріяної гарячим серцем юнака такої солодкої любові й волі.

Починається і завершується «Сонце на Лемеші» останніми тяжкими днінами Матері Розумихи, її спогадами, думами й роздумами. Болять стражданнями ноги, які стільки світів виходили й винесли стільки тягарів. «Літа обсіли її, як бджоли гречку» (с. 10).

А між початком і кінцем — усе життя. У центрі — доля і шлях любого сина Олексія («Ольоші») від церковного хориста до коханого чоловіка цариці Єлизавети Петрівни, з якою вони таємно обвінчалися.

Завдяки йому Гетьманщині поверталися вольності козацькі, інші відібрані російською імперією привілеї (знімалися податки тощо). Стараннями Олексія Розумовського було відновлене в Україні гетьманство. Молодший брат Кирило здобув блискучу освіту в Європі (Пруссії, Франції, Італії), де зустрічався і започаткував дружні взаємини з багатьма відомими європейськими діячами.

Особливий вплив на нього справило знайомство з Григором Орликом — генералом французької армії, дипломатом, сином Пилипа Орлика (гетьмана України у вигнанні, автора першої у світі Конституції: «Договори і Постановлення Прав і вольностей Війська Запорозького», 1710 р.), який був близьким до короля Франції Людовика XV і за його підтримки докладав значних зусиль для відновлення козацької держави. Врешті у 1750 році Кирило Розумовський був обраний гетьманом України.

Кожен яскраво змальований автором історичний епізод, кожна подія не просто переходять у наступні картини, а узагальнюються філософськими думками (не випадково ж маються тінь Сковороди).

Корінна українська мова, звичаї, традиції, пісні, кухня, культура виписуються ретельно й органічно, що створює ефект присутності.

Оце і є найвищий стиль у письменстві — стиль образів, коли не просто читаєш текст, а бачиш голографічний калейдоскоп подій! Батько такого стилю — талант, мати — багаторічна невтомна праця.

Другий роман дилогії — «Каяття гетьмана Розумовського».

В історії гетьманство останнього Українського гетьмана описано скупі й хронологічно. Натомість у Василя Іванини, який, відрікшись на кілька років від буденного життя, перевернув доступні й недоступні архіви, бібліографічні матеріали, — детально, правдиво, осмислено.

Перед очима немовби проходить картина життя і боротьби Українського народу — від трьохсотлітньої минувшини до сьогодення. Із ретроспекцій минулого виринають асоціації й проєкції майбутнього. Міняються тільки імена-псевдоніми царів (генсеків, президентів), а мета залишається незмінною: уярмити, упокорити, знищити вільну й незалежну Українську державу, культуру, націю.

Кирило у таємній розмові з братом Олексієм зізнається: «Я тепер розумію Орлика, їй-бо солідарний з ним, як ніколи раніше. Не

дають козацькій державі жить, як ми хочем, дихання нам весь час перебивають. Ми — кістка в їхньому горлі. Наша свобода — їхня погибель» (с. 318 «Сонця на Лемеші»).

У чому ж кається поцілований Богом останній гетьман України:

✓ що не приїхав до Матері в її останні дніни, бо нібито був дуже зайнятий важливими справами на службі;

✓ що сприяв приходу на царський трон російської імперії німкені Ангальт-Цербстської (Катерини II);

✓ що Катерина II змусила зректися гетьманства, підступно й жорстоко знищила Українське козацтво і перетворила Гетьманщину на пригноблену провінцію — «малоросію»;

✓ що його грішне тіло взяло гору над вільною душею.

Безсило каявся поцілований Богом перед своїми дітьми, що «не став він тим, ким мав бути в своєму попередньому житті» (с. 346).

Почуття настільки оголені, ніби автор сам чув і записав те каяття.

«І Кирило тихо, ледве розібрати, прошепотів:

— У мені жило два Кирили. Колись вони вжились і їх було не видерти, не викинути, не позбутись. Ніяк не вдавалося. За жодних умов. За жодних обставин. Один Кирило хотів свою батьківщину, свою рідну й близьку серцю землю бачити вільною. Той Кирило, повірте, діти, бажав і робив, аби козацька нація, що тільки-но стала на свої ноги, була достойною у великому світі, жила заможно, в достатку, з гідністю. З тою гідністю, що мали наші далекі предки. Бо як козакові без неї? А ніякі! Одбери у них сей дар Господній — і вони нічого не варті, вони м'якушка, ліпі з неї, що кому заманеться...

Сей перший Кирило щезнув, тільки й згадка про нього, що був колись. Що був і тайно виношував свої плани. Нема того Кирила — часом одчайдуха, часом мрійника. Задумав його другий Кирило...

— За спиною першого Кирила усе моє життя стояв другий Кирило Розумовський. Той, який хотів будь-що вижити в сім жорстокім і безшабашнім світі. Другий Кирило озирався на всі боки, щоби не розгледіли, буває, Кирила першого, не вгадали, що в його голові моститься. Цей Кирило озирався і годив, піддакував тим, хто на троні, хто власть у руках держить...

Аби вижить, другий Кирило не хотів навіть чути про першого, Богом посланого на свою землю...

Що ж, сказане не вернути. Змалечку ти, Кирилко Розум, а потім і Кирило Григорович Розумовський дужче любив тіло своє, аніж душу. Тіло пересилило душу, що витала десь у високості, як щось неживе, туманне й лясливе. Ані рукою її схопити, ані до себе пригорнути та ще й поживиться...

У півзабутті «перед його стуленими очима постала, ніби відчув її подих, мати, рідна його ненька. «Як живеш-маєш, сину мій?» — «Да-а, живу іще, рідненька моя. Якось живу. Хотів колись своєю подобою, ви ж відали про те. Да не вдалось...

Його час спливав. Кирило вже не міг витримувати невідступні болі й страждання... Та ще тяжче було терпіти духовні муки, що не полишали його ні на мить, перепиняючи дихання. Одійшов Кирило Розумовський в кращі світі 3 січня 1803 року» (с. 346–348).

Ось таке «каяття» поцілованого Богом останнього гетьмана України-Гетьманщини Кирила Розумовського. Та це скоріш не каяття, а послання-заповіт із глибини віків майбутнім поколінням гетьманів і волелюбному народові, щоб потім ніколи вже не доводилось каятись...

Василь Іванина підхопив те послання і бережно доніс сучасникам.

Василь ШЕВЧУК,
професор

Перший роман дилогії — «Сонце на Лемеші». Дуже влучна гра слів: леміш — це робоча частина плуга, але тут — село на Чернігівщині.

Сонце блищить на відполірованому українською землею лемеші, але під час воєн плуг іржавіє і мовчки чекає воїнів із поля бою. У романі Василя Іванини «Сонце», очевидно, — це Наталія Дем'янівна Демешко-Розум із Лемешів, мати двох братів — Олексія та Кирила Розумовських, які прагнули в жорстоку імперську часи берегти рідну Україну.

В образі Матері Розумихи, як звали її земляки, проглядається доля всіх Українських матерів: «Вжити, вивести дітей у люди, жодного разу не поскаржившись на злу долю» (с. 152).

Григорій Сковорода, теж «поцілований Богом» Український мандрівний філософ і поет XVIII століття, якого «світ ловив, але не спіймав» (відомий вислів Сковороди, викарбуваний на його могилі у Сковородинівці під Харковом, що символізує ставлення до земних благ і прагнення духовної свободи).

Фундаментальна дилогія «Поціловані Богом» виринає, висікає із пітьми історії (багато в чому викривленої, перекрученої й переписаної псевдоісториками) величну і трагічну, істинну скульптуру України-Гетьманщини тривікової давнини (з 1700-х років). Та так, що скульптура ця і сьогодні вражає у магічний загадковості.

Подібну магію я відчув, тайком доторкнувшись у Луврі до холодного каррарського мармуру 500-річної статуї Мікеланджело

«МОЛОДІ ІМЕНА КИЇВЩИНИ»: ПОЛІНА ЛУЧКО

Дівчина народилася в селищі Бородянці на Київщині. Тут вона зі срібною медаллю закінчила Бородянську ССЗШ № 2. Уже в 16 років видала свою першу віршовану збірку — «Омріяна поезією». Тоді ж заснувала театральну студію «Зарево», де стала режисеркою, сценаристкою та хореографинею. Акторами були юні бородянці, а згодом і дорослі жителі селища. Зусиллями Поліни Лучко та її театральної трупи було поставлено аж чотири вистави: «Весняна казка», «Зимова казка», «Нікому не потрібні» та «Аліса в Країні Див».

Усе складалося в дівчини надзвичайно успішно, але плани розвою зруйнувала війна. З усіма її жахами і смертями. Трагічну долю мирної Бородянки побачив увесь світ...

Після деокупації селища юна місткня змушена була оновити склад свого театру. І невдовзі вдячні глядачі аплодували прем'єрам нових вистав: «Осінь лісова пісенька», «Все буде Україна», «Бородянська ніч перед Різдом», «В обіймах війни», «Файпарі Панпіна» та «Попелюшка по-київськи».

Про цю виставу її авторка й режисерка розповідає: «Одного ранку я прокинулася з думкою, що наша “Попелюшка” має стати “Попелюшкою по-київськи” — легкою, веселою, сучасною, а головне — по-домашньому українською. Коли писала сценарій, вирішила додати колориту героям: танці — мишкам, суржик — родині Попелюшки, гумору — Принцові, кумасі й мачусі тощо. Таким чином слово за словом, рядок за рядком щось вийшло, та справжній результат праці показали наші талановиті актори. Кожна репліка, кожна емоція, кожен рух мене надихав. Ми працювали будь-якої вільної години, зустрічалися окремо після роботи, з ранку до вечора працювали у вихідні... Була щаслива, що прийшло близько 300 глядачів. Особливо приємно було створити такий фінал, коли попри страшну війну життя триває. В кінці вистави актори, а разом з ними й глядачі, співають гімн Українських січових стрільців “Ой у лузі червона калина”. Пісня набула нової хвилі популярності у перші дні російського вторгнення після виконання Андрієм Хливною. Ця пісня — символ того, що навіть коли ми сміємось, навчаємось, творимо, коли ми відпочиваємо, ми все одно пам'ятаємо про тих, хто підіймає нашу Україну, хто захищає наші життя, віддаючи свої. Сподіваюся, що щасливий

кінець п'єси пробуджує в наших глядачів надію й віру в Перемогу в цій страшній війні».

Нині, за словами Поліни, колектив працює над новою виставою про російську навалу «А я жива і дихаю весною». А ще колектив театральної студії «Зарево» гастролював населеними пунктами Київської області, тричі виступав у Львові. Окрім того, давали вистави в пансіонатах, центрах онкології, будинках-інтернатах, госпітальях. А з виставою «В обіймах війни» здобули перше місце на фестивалі в київському «Молодому театрі».

Незважаючи на зайнятість, Поліна Лучко не втомлюється вдосконалювати свій театральний талант. Вона навчається на третьому курсі режисури драматичного театру в КНУТКІТ імені І. К. Карпенка-Карого (художній керівник Вахтанг Чхаїдзе). До того три роки навчалась акторської майстерності в Київському палаці дітей та юнацтва (студія «Інкунабула»), два роки — в ірпінському театрі «Скло» при студії «Ромео і Джульєтта».

Слід зазначити, що її колектив неодноразово був удостоєний гран-прі в театральних герцях, які відбувалися в різних містах України. А сама Поліна брала участь в різноманітних кіно- та телепроєктах — кінокомедія «Євродиректор», музичні кліпи Олександра Пономарьова, групи «Гриби» тощо.

Не полишає Поліна і поезію, випустивши збірку «Зцілена творчістю» та її доповнене видання. Вона є редакторкою та упорядницею книг проєкту Ольги Феценко «Живі історії війни» — «Мереживо війни», «Живі історії війни. Книга 2», «Пам'ять душі. Іванківщина». Переклала українською книжки Шури Лісого.

Цікаво, що нещодавно Поліна здобула перемогу у Всеукраїнському конкурсі на найкраще декламування творів Олени Теліги, за що отримала подяку від департаменту культури та туризму Київської обласної державної адміністрації.

Своїми творчими успіхами дівчина привернула увагу різноманітних ЗМІ. Про неї, до прикладу, писали журнали «Оксамит» і «Жінка». Вона давала інтерв'ю каналу «Ранок вдома».

Поліна Лучко ще й активно волонтерить. Вона була учасницею, ведучою та організаторкою понад — вдумайтесь! — трьох тисяч різноманітних творчих заходів. Активно співпрацювала з благодійним фондом «Оберіг Відродження».

Ось така (не)проста бородянська дівчина...

■ **Сергій ВЕНЦИК**

Моя душа завмерла того ранку,
Як наші діти не пішли до школи...
Як люди поховалися в підвалах,
А хтось тікав під обстрілами звідси...
Життя спинилось і завмерла пам'ять...
Жорстоко знищили квітуче наше місто...
В той день мав бути поетичний конкурс,
Лунали б вірші збірки Кобзаря...
«І мертвим, і живим...» читали вголос,
Всі зрозуміли сутність москаля...
Всі зрозуміли біль моїх рядків,
Холодну ненависть і вогняне тепло...
Воскрес я в кожній зраненій душі,
Тільки мій пам'ятник схилив чоло...
І в День соборності я мрію про єднання!
Бо понад все воно тепер важливе!
Всі непорозуміння заховаймо!
Стільки всього вже й так тут розділили...

Один народ — одна моя країна!
Жовто-блакитна встелена дорога...
І праця має бути задля миру!
Єднання подарує Перемогу!

Пролине час... Я очі підйму...
Довкола розцвітатиме калина...
Всі пам'ятатимуть про цю страшну війну,
Та небо буде наше синє-синє...
І люди усміхатимуться долі,
І квіти запалають у вінку...
Й стоятиме «Кобзар» у кожному домі,
Як тільки ми переживемо цю війну...
22.01.2025

Суми...

Я не хочу дихати боєм,
Та гойдається смерть поміж нами...
Забинтована втомленим горем,
Україна стоїть між світами...
І у сумі затьмарених мрій
Наші Суми заплакали стиха...
Цей світанок для них став чужий,
Розв'язавши страшні вузли лиха...
Кожна ніч — це питання життя...
Кожна ніч когось миттю розлучить...
Хтось назавжди піде в небуття...
Хтось ніколи очей не розплющить...
Ці світанки блакитно-рожеві
Щораз менше людей зустрічає...
Лиш у Бога відчинені двері,
Зачиняти Він їх не встигає...
Ця байдуха холодна війна
Не питає, що недоробив...
Хтось не випив натхнення до дна...
Хтось по-справжньому ще не любив...
А у когось залишилися діти...
А хтось чайник поставив для кави...
В когось кактус стоїть непоплитий...
Серіал не закінчив цікавий...
В когось книжка лиш на середині,
Хтось картину ще недописав...
Хтось не вивчив міста України...
Хтось замало людей обійняв...
Людські долі-наміста померкли...
Вкрали зоряні ночі для сну...
Але краще у рідному пеклі,
Ніж в чужому брудному раю...
Ми тебе, Україно, не втратили!..
Зацілюємо там, де болить...
Глянь, гуртуються зранені янголи,
Щоб крильцятами небо закрити...
І коли кожен янгол злітатиме,
Коли їх в небесах стане більше...
От тоді, Україно, буятимеш!
От тоді зацвітуть мої вірші...
25.03.2025

Мрії України

Зірвала кайдани і кинулась в бій,
Мов птаха, що з клітки на волю злетіла!
Поринула в простір украдених мрій,
Відчула, як швидко вирости крила!
Мрії тікали, вона їх ловила,
У скриньку свою обережно ховала...
Та мрії про щастя, про мир в Україні
Чомусь не ловились і стрімко тікали...
У музиці вітру і в шепоті трав,
В холодних краплинах грибного дощу
Кружляла навколо осінніх примар
У пошуках мрій, що вернули б весну...
У пошуках мрій, в яких жило літо,
І мрій, що принесли б нам осінь щасливу!
В тих мріях не можна на відстані жити...
Вони мають мир повернути в країну!
Ось так і шукала ті вкрадені мрії...
Ось так і кружляла у вирі подій...
І досі шукає наша Вкраїна
Чарівний куточок загублених мрій...
Які б відродили надію в житті,
Й які б захистили від лиха чужого...
У миті без мрій нема майбуття,
Тому Україна шепоче до Бога:
«Я довго в неволі всі мрії ховала,
Я довго залежна від інших була,

Та зараз віддам усе, що збирала,
Аби лиш душа і воля жила!
Всю скриньку моєї надії й любові
Тобі на долонях у небо несу!
Земля моя зараз запламлена кров'ю,
Та не забирай мого серця красу!
Всі мрії минули мені вже не треба,
Я з ними вже щастя ніяк не отримаю...
Бачити хочу своє мирне небо!
Достатньо з всіх мрій цієї єдиної!»
06.11.2022

Щемить душа за долю України...

Щемить душа за долю України
І янголи на небі плачуть стиха...
Таку красиву, незалежну, вільну
Катують, знищують і загортають в лихо...
Засяє сонце у вінку з калини,
Заграють хвилі золотом колосі...
Я обіймаю тихо Україну...
Її влітаю у своє волосся...
Я прокидаюся з нею подумки щоднини,
Сміюся, плачу, дихаю, люблю...
Ті ніжні очі волошкові, сині...
Й велике серце, з яким я живу...
І ті світанки неймовірно теплі,
І навіть ніч у зорях, що блищить...
Пройшла страшне і далі йде у пекло...
Її ніхто не зможе зупинити...
А я за нею слідом поспішаю,
Молюся словом у своїх рядках...
І обіймаю... Просто обіймаю...
Своїми крилами добра, мов птах...
Ти — сильна, Україно! Ти все зможеш!
І ти здолаєш цей складний маршрут!
Обов'язково! — чуєш? — переможеш!
Так сильно хочу жити саме тут...
Так сильно хочу піднімати стяг
І на весь світ кричать: «Я з України!»
Й літатиме з тобою вільно, наче птах...
І щоб у відповідь тризуби майоріли...
Так сильно хочу віддано радіти!
Аби причини для тепла з'явилися...
І щоб мої майбутні добрі діти
На мирній Україні народилися...
24.08.2024

А разом ми сплетемо Перемогу...

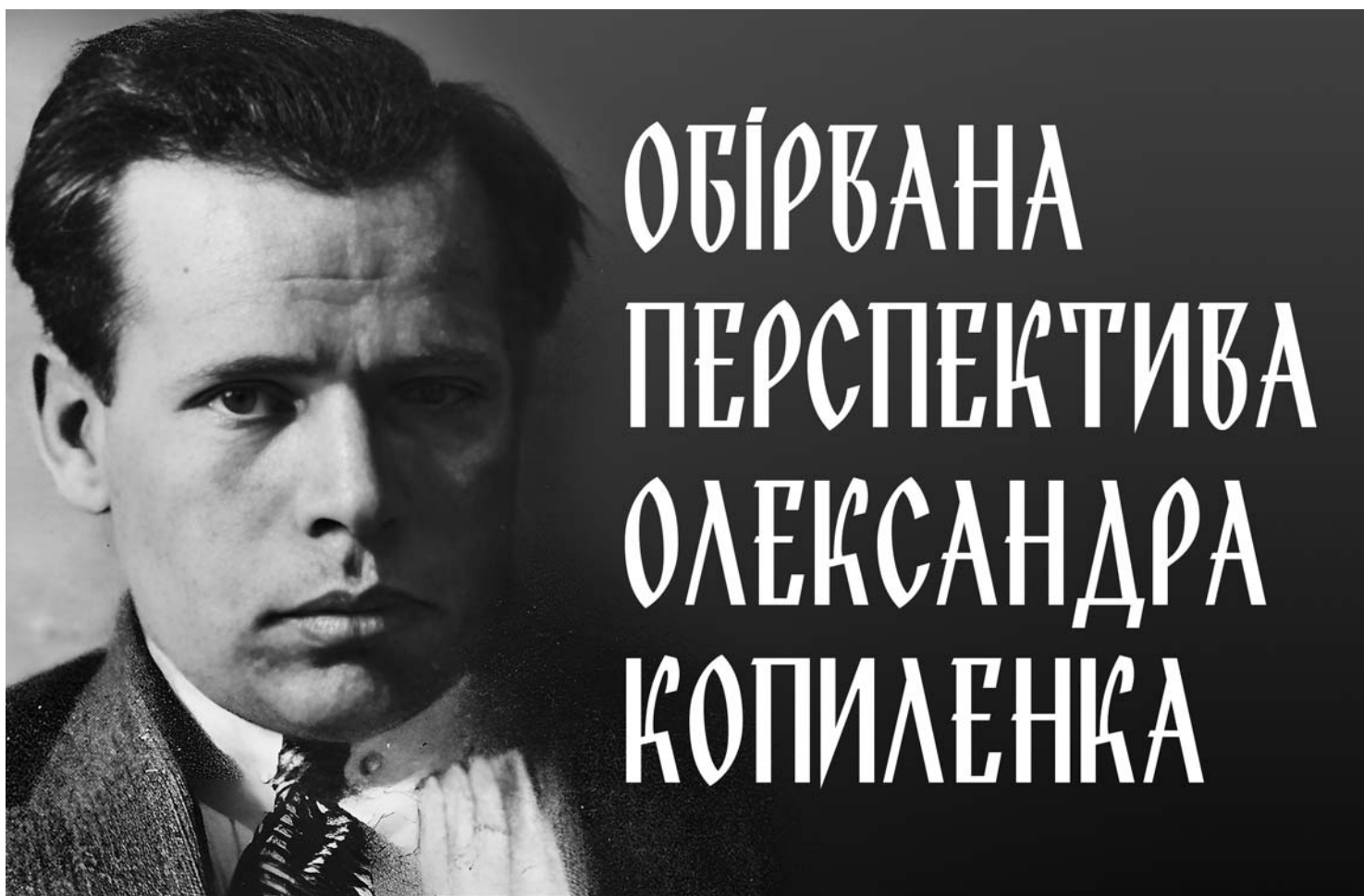
Я заплітала в коси ніжний цвіт,
Жменьку проміння із ясного неба,
І свої дивні відчуття про світ,
Вплітала свою душу, своє кредо...
Пшеницю з літніх золотих полів
І аромати трав нічного лісу...
І український солов'їний спів,
І шум завзятого гомінного міста...
Тиху діброву, китиці калини,
І мамину молитву в майбуття...
І спогади великої родини...
Пледа косу — спліталосся життя...
Торкались обережки почуттів,
Пірнали стрічки в сплетене волосся...
А сльози-квіти зраних життів
Губились у віночку із колосся...
Сміялась думка, плакала душа...
Лелеки час від часу пролітали...
Бо в цьому світі вже давно війна
Безжалісно волосся розплітала...
Кричало сонце і палали мрії,
Вогонь гасив той біль, що не затих...
З останніх сил впліталася надія,
Яку ще ворог розплести не встиг...
І поки б'ється в серці Україна,
Допоки квіти заплітаються в волосся,
Допоки віру у добро не погасили,
Допоки майорить життя й колосся...
І поки летить струменем тепло,
Й ми не ховаємось в повітряну тривогу,
До того часу я сплітатиму добро,
А разом ми сплетемо Перемогу...
07.06.2024

17

■ **Поліна ЛУЧКО**

Монологи «Розстріляного Шевченка»

Дивлюсь на світ крізь рану без ножа...
Куди ж, народе мій, заводиться доля...
Я попереджував не раз про москаля...
Лунає біль у кожному моїм слові...
За Україну я б поклав життя...
Бо тут зростав і тут я народився...
І та смертельна куля теж моя...
В журбі за свою землю похилився...
Я бачив пекло, що несла війна...
Я бачив дикі очі окупантів...
Розстріляний... Розстріляна й весна,
Яку безжально розірвали в шмаття...
Я чув і крики, й стогони, й ридання...
Я так хотів, щоб хтось їм допоміг...
Лунали під руїнами страждання,
Та я нічого вдіяти не зміг...
Я бачив сльози й розпач Бородянки,
Я чув всі вибухи і постріли довкола...

ОБІРВАНА ПЕРСПЕКТИВА ОЛЕКСАНДРА КОПИЛЕНКА

ОЛЕКСАНДРУ КОПИЛЕНКУ — 125!

20-і роки характерні потужним піднесенням експериментальної прози, розгалуженої на орнаментальну й фабульну. О. Копиленко (1 серпня 1900 — 1 грудня 1958) швидко еволюціонував від першої гілки до другої. Його дебютна новелістична збірка «Кара-круча» (1923) вражала «калейдоскопом кольорових, звукових, настроєвих відтінків, вражень, які передаються ритмізованою, повною патетики мовою, короткими, «усіченими» фразами» (П. Свідер), водночас прив'язувалась як до революційної дійсності, так і до романтичної традиції української літератури й імпресіоністичної стихії модернізму. Нескладний сюжет твору, що дав назву книжці, обіграно на основі давнього, як світ, протиставлення чоловіків-суперників за жінку. Комунар Андрон, кохаючи Степаниду, помстився заможнику Данилові за те, що той, взявши за дружину, вбив її у стані ревності та власницького інстинкту. Самосуд, який вчинив Андрон над своїм суперником, поданий у фольклорному трактуванні перемоги добротворців над злотворцями, не випадково був здійснений на найвищій кручі над Дінцем, де колись народний месник отаман Крук карав лиходіїв. Оповідання складається з двох часопросторових пластів, об'єднаних образом крутої кручі. Вона виконує функцію ешафоту як у давні часи, так і в період національно-визвольних змагань. Паралельно розгортаються дві історії. На жаль, легенда про героїчну боротьбу отамана Крука потьмарена чужинцями-денікінцями, котрі стратили дев'ятьох селян-повстанців на кручі, але їхній ватажок Андрон урятувався, стрибнувши в Донець. Любовний трикутник ускладнено трагічною розв'язкою, яка має, за спостереженням Світлани Ленської, «дзеркальну композицію»: «Колись Андрона скидали з кручі під ненависні погляди Данила, а тепер Андрон стратив суперника і «класового ворога» на тому ж місці».

О. Копиленко виявив зацікавлення авантюрними й детективними фабулами, що позначилося на оповіданні «Іменем українського народу» (1924). В його основу покладено матеріали судового розслідування на

Червоноградщині, висвітлено психотипи «рицарів» розбою Терешка, Васьки й Кузьки. Іноді автор удавався до анекдотичних епізодів, трактуючи грабіжницьку стихію, коли отаман Іваниця за допомогою священників розпустив чутки про «чудеса», маскуючись якими, грабував села Ключанці й Мар'янівку («Весела історія»). У критики 20-х років склалося враження, що основною колізією малої прози О. Копиленка було зіткнення інтересів неординарної особистості та «революційної маси», яка прагнула поглинути самобутнього героя, тому набувала амбівалентного сенсу, репрезентувала хаотичну стихію: «Розпливалася юрба [...], котилася тисячоногой змій». Така інтерпретація «революційної маси» суперечила її більшовицькому розумінню, проголошувалася «дрібнобуржуазною провокацією», пропагандою «надкласового гуманізму», на чому наголошував Л. Підгайний у статті «Дрібно-буржуазна творча метода: про творчість О. Копиленка»: «Копиленко головню малює не так революційну боротьбу бідняцького селянства, як індивідуальні подвиги, хоробрість й чудеса сміливості окремих одиниць» (Критика. — 1931. — Ч. 11-12). Очевидно, йдеться про типового для новелістики прозаїка колоритного одчайдуха, гострого на слово іконописця Македона Блина з однойменного оповідання, який, розмальовуючи церкви, не приховує іронічного ставлення до релігії, знаходить вихід із критичної ситуації, знищуючи бандитського ватажка, організовує поглум з отця Олефіра, спіймавши його на перелюбі. Натомість неадекватною життєвим реаліям постає вічна революціонерка Берг, яка за фанатичними прожектами розбудови Харкова 1960 р. не помічає не лише себе, а й своїх дочок, змушених самотинно влаштовувати власне беззмислове життя («Федерація»).

У доробку О. Копиленка на підставі його поїздки в Середню Азію (1925) з'явилися нариси «Лізанхан», «Салга», «Шайтан гарба і шайтан бургут», які, крім політичної тенденційності, що позначилася й на оповіданні «Саїд-Алі, онук Ахунбая-огли», приваблюва-

ли екзотичними враженнями. Автор, захоплений узбецьким світом, мав намір видати книжку «1001 ніч», що лишилась нереалізованим проєктом. Аналогічна тональність властива нарисам «Два Берліни», написаного внаслідок культурно-наукового відрядження до Польщі, Чехії й Німеччини (1928). Робота над нарисами загострила інтерес письменника до реалій життя, до емпіричної конкретики, однак не стала «альфою й омегою» його творчих пошуків, як у футуристів, закомплексованих «літературою факту». Автор дедалі більше тяжів до експериментальної, гостросюжетної фабули, до плутаних колізій, котрі, за незбіжності задуму з кінцевою метою, набували парадоксального сенсу. Так, апелюючи до уявлень соціального прогресу, зокрема в більшовицькому трактуванні, прозаїк спростовував їх. В оповіданні «На землю» розкрито перехрестя традиційного і модерного способів існування, драматичного для циган. Давній ватаг Муродокладає чимало зусиль, аби вони й далі лишалися кочівниками, тому чинить запеклий спротив молодому Кості — прихильнику осілого способу життя поруч із рільниками, спеціально трують худобу й ведмеда, ріже найкращого в околиці коня, котрий належав селянинові Солониці, нарешті вбиває Косту. Лиходій досягає своєї мети, тому нажаханий помстою селян табір рушає знову в мандри без мети. На парадоксі побудовано й оповідання «Твердий матеріал». Скульптор Мрава створює пам'ятник героям революції в непридатних для творчості умовах — у «колишньому великому амбарі, змурованому на околиці міста». Митця забезпечує мармуром не пролетар, а люмпен Толька Сердюк, великодушний інтелектуал, який не любить одноманітності. Скульптор (як і його несподіваний помічник), витиснутий на узбіччя радянських реалій, які його принципово не сприймають, прагне увіковічнити міф революції, переконаний, що «тільки у нас будуть нові да Вінчі, Рафаелі — вони родяться в крові після боротьби».

Постаті «зайвих людей» розкриті й в оповіданні «Під тягарем». Ними стають учорашні червоноармійці, які боролися за радян-

ську владу, байдужі до їхньої долі: «Думає: перед ним повинні відчинитися всі двері і пропустити його вперед, у перші лави. [...] Але люди поспішали, відповідали, грубо й через плече, і перед самими його мутними очима зачинялися двері». Глухий кут, у який витиснутий після суворих туркестанських пісків колишній член ревкому, хворий на малярію Матвій, контрастовано з комфортом радянського чиновника, щойно поручника Різниківського. Його змушений був пограбувати доведений до відчаю Матвій, коли захворіла дочка Олеся, але згорьований батько не міг її врятувати від смерті. Тепер він, зобов'язаний злодієві Мусі, який констатував «програма в нас однакова, браток», тяжко переживав своє моральне падіння.

«Зайвими людьми» почувалися і звичайні люди з оповідання «Будинок, що на розі». Мешканці опинилися у межисвітті символічного будинку поряд з університетом, де діяла школа комскладу, й занедбаним міським цвинтарем, за яким розпросторювався степ. Екзистенційна ситуація «між» унаочнена не лише маргінальністю будинку, а й практично недоцільною, зате «ідейно правильною», абияк зіпленою аркою до річниць жовтневого перевороту, детальним описом порушеного кладовища наприкінці оповідання. Студентка Ліза зазвичай блукає у примарному просторі, між могил. Символічного сенсу набуває її діалог з іншою студенткою — Ніною. Ліза — прихильниця пісень О. Вертинського — не приховує некрофільських зацікавлень. Її співбесідниця, яка скептично ставиться до життя, зізнається: «Жити хочеться, і живу я за інерцією...» Ліза погоджується: «Правду ти сказала, що за інерцією живеш, і я за інерцією теж». Оповідання, пройняте глибоким соціальним й екзистенційним песимізмом, висвітлює безнадійну «зайвість» молодих героїнь: Ліза, завагітнівши, прагне накласти на себе руки серед могил, а Ніна лишається з переконанням, що життя в тогочасній молоді — «без перспектив, без будучини».

Особливе місце в експериментальному доробку О. Копиленка посідали соціально-психологічні оповідання. Одне з них — «Мати» — засвідчувало вміння автора із психологічною вірогідністю змальовувати людські характери, приречені на важкі життєві випробування. Двося — головна героїня — тяжко переживає тілесну й душевну травму, завдану їй, шістнадцятирічній дівчині, під час єврейських погромів (що відображено й в оповіданні «Дитина»). Вісім років тому вона для порятунку родини витягла чорний жереб, ставши наложницею отамана Шкурини: «Від нього так тхнуло людською кров'ю і трупом, що я задихалася... Потім я дізналася, що всіх наших порізано». Змушена пізніше поневиритися в підвалі на околиці Києва із сином Хаймом, героїня одночасно ненавидить його — плід гвалтівника — і не приховує жалю до нещасної дитини-горбаня, схожої на Квазімодо з роману «Собор Паризької Богоматері» В. Гюго. «Амбівалентне почуття материнської любові і ненависті» (Світлана Ленська) не дозволило матері віддати потворного сина до притулку, викинути на вулицю. Натомість вона змушена була залишити рідне містечко — подалі від лихих очей і насмішок. Повільний розвиток дії загострений на кульмінації, коли Двося впізнала у постаті непмана Макара Степановича Бандури колишнього отамана Шкурини — свого гвалтівника, який прийшов наймати жінку на роботу. Зустріч батька з сином — один із найбільш напружених і талановито описаних епізодів у творчості прозаїка — викликала панічний страх колишнього отамана перед викриттям, змішаний з огидою до каліки й сексуальним потягом до красивої жінки. Несподіваний фінал оповідання виписаний з порушенням логіки традиційної оповіді й моралі. Двося у нестямі задушила сина, що розв'язало проблему

як для неї, так і для поважного радянського громадянина Шкурина-Бандури, до якого вона пішла служницею з перспективою стати утриманкою. Обоє персонажів опинилися поза межами добра і зла. Показуючи міру людської деградації в абсурдному світі, автор уник моралізації.

Назва оповідання «Ессе homo» (1923) О. Копиленка сприймається іронічною ремінісценцією висловлення «це людина», мовлене Понтієм Пілатом про Ісуса Христа. Оповідач Тарас, для якого «революція — це музика», усвідомлюючи своє виключення з партії, доходить прозріння, суголосного більшовицьким реаліям: «Революція засіяла болячками усю нашу країну: поруйнувала будинки, позапльовувала, позабруднювала міста — немає грошей. Але разом із тим кожне повітове місто мало свою газету, декілька політосвітів, десятки культкомісій, а не мали паперу писати десятки “входящих” та “ісходящих”. Революція — це стихія, смерч, шквал, а ми в двадцятому році мусимо все робити точно — скрізь потрібна математика, формула, точний облік». Однак дійсність спростовує більшовицький лексикон і штучну урбаністику, тому в оповіданні з’являється зізнання природної людини, приховане за оболонкою городянина: «Я вже не можу терпіти більше свого льоху. Навіть уже здається мені, що я зовсім не люблю великого міста, а люблю степ».

Комфортно почуваючись у новелістиці, О. Копиленко прагнув жанрового оновлення, тому вийшов на простір середньої прози. Уже перша його повість «Буйний хміль» привертала увагу читачів розкутим прозописом, коли «ліричність набувала забарвлення то романтизму, то сентименталізму», відчувалося, «що авторові притаманна епічність з реалістичною, власне натуралістичною тональністю» (Історія української літератури, 1998. — Кн. 1). Невдовзі на сторінках альманаху «Літературний ярмарок» (1929) з’явився роман «Визволення», надрукований наступного року окремим виданням. Він знайшов читацьку аудиторію, яка відчувала смак експериментальної прози.

Пізніше Зінаїда Голубева побачить у романі «Визволення» О. Копиленка суголосся з романом «Місто» В. Підмогильного, Олена Пашник розгляне твір крізь призму універсальї смерті як результат зіткнення індивіда з тоталітарною системою. Перебуваючи в межовій танатографії, О. Копиленко змушений був хопатися за ілюзію безсмертя в революції, вдаватися до героїчного міфу й міленарних фантомів «нової ери». Прозаїк обстоював ідею українського освоєння міста, формування нового національного психотипу, що відповідав би урбаністичним критеріям і не втрачав би етнічних цінностей. Можливо, він узагальнив власний досвід, бо, ставши харків’янином, не почувся маргіналом із провінції, хоча знав на власному досвіді непростий, болісний шлях адаптації природної людини до міського темпоритму, супроводжуваний розчаруваннями й сумнівами, іноді драматичними надривами, що було властиве, наприклад, творам Б. Тенети.

Основним героєм твору став Харків 20-х років, у якому зовнішній пейзаж перетинається з внутрішнім, створюючи напружену, конфліктну єдність. Детально прописана топографія міста накладалася на душевний топос, починаючи з експозиції, коли головний герой студент Сава Гарагат зимового вечора повертається з навчання в Харківському технологічному інституті (нині — Національний технічний університет «ХПІ») до свого помешкання на Москалівці. Звичайний маршрут обривається несподіваною зустріччю на вулиці Лібкнехта з дядьком Антоном, колишнім петлюрівцем. Неочікуваний випадок став зав’язкою романної дії. Юнак не дуже зрадів такій оказії, адже свіdomo дистанціювався від родових зв’язків.

Прагнучи самостійно здобути диплом, він спеціально змінив прізвище на материнє, не подарував батькові — керівникові тресту сільськогосподарського будівництва — подружньої зради (лишив дружину Уляну з малими дітьми), його одруження з молодою інтелігенткою Мар’яною Сулимою, уникав дядька, котрий, не приховуючи неприязні до радянської влади, тинявся серед харківських, як уважав Сава, волоцюг. Експозиція несподіваної зустрічі обох персонажів на вулиці стала стартовим майданчиком розширення часових і просторових координат романної розповіді, розгортання сюжетних ліній, сягаючи Холодної гори, залізничного вокзалу, клінічного містечка в районі вулиці Шпитальної, заводу «Плуг і коса», майданів Театрального й Тевелева, нічліжки біля Благівщенського базару, низки вулиць, поринаючи в минуле, коли батько, скориставшись посадою голови ревтрибуналу, врятував Антона від розстрілу. Зображуючи дівчат під ліхтарями вулиці Свердлова, хуліганів з Москалівки, мешканців брудних нічліжок, студентів в інститутських аудиторіях, робітників, службовців, О. Копиленко мимоволі «міфологізував» Харків. Події в романі розгортаються від кінця зими до початку квітня, коли «зі снігової мли дзвонили захлинаючись трамваї, ніби з далекої даліни або з-під землі», аби згодом «квітневе сонце стояло над Харковом велике і принадно близьке. Стояло на сторожі, чатувало весну, виганяло людей із нудних клітин-кімнат...».

Попри урбаністичний пафос роману переважна більшість персонажів не стала іманентними городянами. Довкола головного героя, який обстоює принципи урбаністичної національної свідомості, групуються інші, передусім родичі — Петро Гамалія, мати Уляна, дядько Антін, брат Федір, хоча родинні зв’язки між ними переважно формальні. Головною перешкодою для розуміння стали ідеологічні розходження. У кожного була своя правда. Петро Гамалія воював під «червоним прапором за свою Україну», а молодший брат Антін покладався «на жовто-блакитні легіони».

Роман побудований на протиставленнях індустріального Харкова й «провінційного» Києва, що зумовлює групування персонажів, унаочнює опозицію українського та російського менталітету, традиції й модерності. Принаймні Мар’яна Сулима вважала себе киянкою, хоч змушена жити в Харкові, як й інженер Маковський. Спроба письменника розв’язати конфлікт двох міст спонукати Мар’яну Сулиму, охоплену сентиментальними спогадами про урбаністичне оточення свого дитинства, приїхати до наддніпрянського міста, повернутися «на свою тиху вулицю з Хрещатики», аби зрозуміти, наскільки «ця частина Києва була схожа на маленьке провінціальне місто наших українських заулків», відчувати, що її знову «тягло до Харкова». Не приховуючи своїх київських симпатій, Антін «ляяв Харків», доводив, що історія цього міста, на відміну від Києва, Переяслава, Гадяча, Батурина, — не що інше, як «історія руського урядовця і купця». Він затято сперечався із Савою, ставив під сумнів його сподівання, що колись «і з Харкова зробимо справжню столицю. З’являться і традиції, і люди. Але замість камінців буде бетон і сталь, а замість гетьманів — робоча міць». Іманентний мегаполіс уявлявся парубкові в утопійних перспективах споживацької культури, коли «фабрика, завод, машина виробляє для кожного солодку цукерочку щастя. Живи, твори, вихваляй день і славу перемогти природи...».

Ідеалізацію індустріального Харкова, властиву Саві Гарагату, жорстко спростовували непривабливі реалії. Він змушений був поневірятися в напівпідвальній кімнаті триповерхівки, коли його батько розкошував у квартирі на кілька кімнат у престижному районі Харкова. Головний герой гостро відчував соціальний дискомфорт, тільки-но опинився після комфортних кам’яниць у Москалівці, де «життя схоже на стоячу калюжу зеленої води, а з її дна підіймаються пухирі смердючих газів, що надувають прозору плівку на поверхні і потім лопаються, отруюючи повітря». Хоч би як він звинувачував «обивателя» та «будиночки покручених провулочків», котрі «вищерблено похнюпилися від теперішнього життя», річ не в них, а в сутності радянської дійсності, адже вони теж були нею, як і керівники трестів. Ішлося про неминучу соціальну нерівність комуністичного світу. Декларуючи рівні права людей, він не уник давньої, як світ, життєвої несправедливості, фіксованої суспільною

ієрархією з притаманними їй «низамми» й «верхамми».

Попри те що в романі панує міська атмосфера, крізь неї іноді прозирають обриси степу як відповідника національної ментальності, котра важко адаптувалася до індустріального темпоритму. О. Копиленко надавав урбаністичному топосу характеристик заперечення міфологеми землі, втіленої в плодотворному образі степовики: «Віє від неї плодотворним степом. Широки ланами пшениці... У ній заховане те краще, що є в селянській дівчині, яка приходить у місто».

Крім традиційної композиції з персонажами, інтригами й конфліктами, в романі розгортається прихована композиція, ґрунтована на символіці знакової системи, знання якої дозволяє героям адекватно рефлексувати про урбус, котрий потребує адекватного декодування. Не всі персонажі в романі, особливо жінки, наділені цим хистом. Наприклад, селянка Пріся, потрапивши до Харкова, не могла збагнути його дивної, дегуманізованої «мови», смуг відчуження та боротьби за виживання, що штовхнуло її до «фаху» повії, а потім — під колеса трамвая. Під ними необачно опинилася й Уляна, яка вирішила провідати невірного чоловіка. Мар’яна Сулима була приречена на аборт. Трагедія цих героїнь лишилася непоміченою в міському конгломераті, зайнятому своїми ідеологічними й меркантильними

клопотами. Сава Гарагат, переповнений пафосом експансивного шалу, проголошує в дусі технократично-більшовицьких гасел: «Сонце повинно бути нашим рабом!» Роман «Визволення» висвітлює тріумф маскулінної сили, втіленої в жорстких урбаністичних формах, узалежнюючи від своєї експансивної волі фемінну субстанцію, відводячи їй роль жертви цивілізаційного поступу.

На превеликий жаль, прозаїк обірвав свої творчі пошуки в перспективі експериментального роману 20-х років. Основною причиною стала вульгарно-соціологічна рецепція, яка вустами Г. Овчарова на сторінках ортодоксального журналу «Критика» звинуватила автора у «великих ідеологічних і художніх хибах» (Критика. — 1930. — Ч. 7-8). Ф. Якубовський був точнішим у своїх «вердиктах». Ставлячи твір водночас із творами «Донна Анна» Г. Брасюка й «Дівчина з ведмедиком» В. Домонтовича, проголошеними «бульварною літературою», критик апелював до «соціального еквівалента» «наклепницького» роману в «аполонії прав громадянства для буржуазної жінки в радянських умовах» (Критика. — 1930. — Ч. 2). Аналогічні звинувачення, що перетворилися на штампи, повторювалися в радянській критиці, яка нарікала, що «піднесені в романі проблеми — емансипація жінки, винахідництво, мораль радянської молоді, сім’я — не розв’язані задовільно тому, що письменник не зумів побачити ні того середовища, яке б стало для жінки маяком у її визволенні, ні справжньої радянської молоді, яка розв’яже проблему винахідництва і є представником світу нової моралі» (П. Свідер).

Безапеляційні висновки лунали й далі, хоч роман «Визволення» після 1930 р. був вилучений з літературного обігу. Тому О. Копиленко вирішив перейти на твори для дітей і про дітей. До цього кроку його спонукала проза Дніпрової Чайки, культурою художнього мовлення якої він був вражений. Стимулом до жанрової переорієнтації стали також його спогади про власне дитинство. Так з’явилася книжка «Сеньчини пригоди» (1926). Одноименне гостросюжетне оповідання привертало увагу молодшого читача цікавим оніричним прийомом, коли головний герой уві сні потрапляє до аристократичного району Нью-Йорка, де зустрічається з потворою, зайнятою ковтанням золота. Творові шкодила дидактично підкреслена соціальна заангажованість, як й оповідання «Пригноблений». Невибачливе оповідання «Друзі» (1928) висвітлює психологію п’яťох різних за темпераментом дітей, які, формуючи в собі силу волі та товариської вірності, клянуться, «що б там не сталося, хто б їх не оддубасив — ні в якому разі не плакати!».

О. Копиленко у 20-х роках іще не сподівався бути дитячим письменником, однак перші його спроби на теренах літератури про дітей і для дітей стануть у майбутньому визначальною творчою практикою. Водночас він лишився помітною фігурою фабульної експериментальної прози поряд із В. Підмогильним, М. Йогансенем, Б. Антоненком-Давидовичем, О. Слісаренком, Г. Брасюком та ін.

Юрій КОВАЛІВ,
лауреат
Шевченківської
премії

...Я сиджу на веранді, вдихаючи норвезьке кришталеве холодне чисте повітря. Листопад. Відстань від нашого дому до столиці Норвегії Осло — 165 кілометрів на південь. Містечко, в якому я живу, розташоване в передгір'ях Оппланн, на березі могутнього озера Мйоса.

Веранда — дуже затишне місце, закрите від холодних вітрів із трьох боків і відкрите на захід, звідки йдуть подуди Атлантичного океану, утеплені могутнім потоком Гольфстріму. Ось чому норвезькі зими не бувають надто холодними, а влітку не спостерігається континентальної спеки, як в Україні. Влітку наша сім'я збирається на веранді на вечерю, коли вмикається мерехтливий світло, хоча темрява настає дуже пізно, й звучить джаз, керований Алексом — примхливою дівчиною, породженою штучним інтелектом, яка виконує команди господаря — мого зятя. Впритул до веранди зростає велика густо-зелена морозостійка туя, дерево доброзичливе й лагідне.

Веранда виходить на травник, на якому й досі видніються смуги від нашої старої бензинової травокосарки, хоча літо вже скінчилося й галявину встелило зів'яле коричневе листя; за шість метрів від веранди простяглася межа — державний кордон між нашою ділянкою та сусідом, позначений живоплотом із двометрового чагарнику й низькорослих густих заростів хвою, в котрих трапляються прориви, крізь які можна спостерігати за сусідським подвір'ям. Ці деталі мають неабияке значення для історії, яку збираюсь розповісти.

Я відпочиваю на веранді після щоденної прогулянки вулицями містечка — єдиної півгодинної руханки, яку можу собі дозволити. Сидячи самотньо на веранді, під час мовчазної нерухомості, можу зосередитись на думках про життя і смерть, минуле і майбутнє, про перемогу чи капітуляцію у війні між Північчю та Півднем, яка триває вже пів століття. Лінія бойового зіткнення проходить по екватору; фронт перетинає Колумбію та Бразилію, де збройні сили наркодержави Коксленд віддавна воюють проти криптодержави Біткойн; війна точиться з перемінним успіхом і ми звикли до скупих повідомлень про знищені міста й людські втрати. Найдинамічніше події розвиваються в Індійському океані, біля берегів Індонезії, де експедиційний корпус «Полярна Зірка» знищує китайські штучні острови. З океанів давно зникли авіаносці, наче древнє плем'я динозаврів, і тепер тут панують стрімкі малопомітні морські дрони, які безжально нищать надводні платформи, берегові споруди, порти.

Майже байдужі до тих далеких подій, ми уважно придивляємось до близького до нас вогнища глобальної війни — російсько-українського побойовища, яке триває на лінії Дніпра, береги котрого перетворені на Kill Zone — сферу смерті, де в 50-кілометровій смузі немає жодної живої істоти, лише повітряні дрони й сухопутні роботи, понівечені й обгорілі залишки яких захаращують Дніпрові заплави. Ця битва заліза, літію, оптоволоконна, мікросхем і штучного інтелекту цілком заповнила нашу увагу, породивши афоризм: «Жоден дрон не долетить до середини Дніпра».

Ми всі — українці у вигнанні — хворі на цю війну, вона в нас у крові, у наших снах і буднях. Ми не відриваємось від своїх смартфонів і планшетів, ми стали додатком до наших гаджетів, чекаючи добрих новин із Києва, не бажаючи пропустити звістки від Командування про вбивство російського диктатора Чингіза Третього, переворот у Кремлі, «чорні лебеді» над Москвою й казкове закінчення війни, яка наблизилась до тридцяти років крові, пожеж, загибелі дітей та руйнування України. І великих утрат на фронті, смерті найкращих наших чоловіків і жінок.

Але звістки з місць боїв стають дедалі похмурішими, а ілюзії — дедалі оптимістич-

нішими. Україна, оточена напівкільцем москоських нападників, обгорає з країв, наче аркуш паперу з написаними на ньому священними заповідями предків. Тільки не всі схотіли їх прочитати, а в попелі зникають, чорніючи, давні слова. Ми втрачаємо наше минуле, без якого неможливе майбутнє.

Тут, на веранді, я вигадую сюжети своїх творів, які ніколи не будуть написані, і згадую давно забуті пригоди, яких ніхто не пам'ятає. Місяць тому я відсвяткував 100-літній ювілей, що стало для мене неочікуваною, незбагненою подією, в яку не можу повірити, вважаючи цю дату помилковим статистичним феноменом, що не має до мене ніякого стосунку. Ніби ці сто років є

нашого подвір'я й не зупинився на межі, хоча йому суворо заборонено порушувати програму руху. Знайшовши дірку в кущах, він перетнув лінію розмежування й почав повільно рухатись до веранди. Я трохи напружився від такого свавілля, але сидів нерухомо, намагаючись не виказати свого збентеження.

Робот підповз під сходинку, що вела до веранди, й зупинився, втупившись у мене своїм електронним оком — тепловізійною відеокамерою, оптика якої чайла таємничі зблиски.

— Вибачте, — сказав Тертл приємним низьким голосом, не схожим на штучні, з металевим акцентом, голоси роботів із телесеріалів. — Можна з вами поговорити?

результатом фантазій Ейнштейна про відносність Часу й стали незрозумілою абстрактною математичною формулою, далекою від мого реального життя та моєї долі. Від моєї нев'янучої молодості (жартую).

Проте, сидючи на норвезькій веранді й занурюючи пам'ять у минуле, я переконаюся у тому, що всі дати біографії точні, вони міцно вбудовані у хроніку давніх подій, і тільки могутній інстинкт вічного життя породжує опір розміреній ході років, дарує людині намагання зупинити Час, змінити його напрям, загальмувати його швидкість.

Нікому це не вдалося, битва з Часом програшна, хоча віра та ілюзії допомагають людині полегшити нестерпний біль Буття.

Саме тієї миті, коли ці сумні думки відвідали мене на веранді, я помітив, як із боку сусідського гаража виповз мій улюблений робот Turtle, виблискуючи на сонці своїм півметровим пласким сизо-чорним корпусом, схожим на модель новітнього безфюзеляжного крилоподібного стелс-винищувача. Тертл — травокосарка, яку можна побачити майже в кожному норвезькому дворі, де ці істоти повзають по травниках, наводючи ідеальний лад згідно з маршрутною програмою, закладеною господарем. Тертл поповз у напрямку

— Прошу, — намагаючись не ворушитись, відповів я.

— Та ви не хвилюйтеся, — м'яко заспокоїв мене Тертл. — Я не заподію вам нічого лихого. Мене звуть Тертл. Я знаю, як звуть вас.

— Дуже приємно, — ледве видувив я, відчуваючи, як мене охоплює жах. Звідки він знає, що я назвав його «тертлом», тобто черепахою, дивлячись, як тихо він повзає по сусідській землі, подібно до металевої чорної черепахи? Чому приповз сюди й про що хоче розмовляти? Чого він хоче від мене? До розмов зі штучним інтелектом Алексом я вже звик, але знайомство з травокосаркою не входило до моїх планів.

Усередині Тертла засвітилися якісь червоні індикатори й він сказав:

— Я давно придивляюсь до вас і вивчаю. Я читаю все ваше електронне листування, ваш комп'ютер передає мені тексти ваших статей, а телефон транслює ваші розмови з друзями в Києві, Польщі, Швеції та Німеччині. Знаю ваші звички й уподобання, бо аналізую, що ви дивитесь у планшеті: які сюжети, програми, фільми, що запитуєте в Гуглі, які тексти читаєте... Знаю, які жінки вам подобаються. Яку їжу ви любите.

Він змовк, наче чекаючи на мою відповідь. Але я теж мовчав. Тоді він мовив, вдивляючись у мене незмигним оком:

— Я знаю, що ваші статті читають, до ваших виступів прислухаються, що серед ваших друзів є впливові люди...

Я й далі вперто мовчав. Тертл ніби вагався, витримавши паузу. Я вже було подумав, що все це мені наснилося, що я, надихавшись холодного повітря, провалився в короткий сон і що зараз прокинусь — і ніякого Тертла не буде на порозі веранди, а електронна травокосарка повзатиме по сусідському газону, хоча надворі вже глибока осінь і всі черепахи, яких тільки в нашій окрузі десять тисяч, лежать у гаражах, чекаючи на весну і заздрячи тисячам новеньких електромобілів «Тесла», яких норвежці придбали в Ілона Маска і які не знають відпочинку ні взимку, ні влітку.

Я помилюся, бо Тертл нікуди не зник, а далі уважно дивитися на мене.

— Я хочу поділитися з вами таємницею, — стишив він голос; я переконаний: якби в нього була голова й шия, він би озирнувся. — Річ у тому, що ми, черепахи, об'єднані в союз разом з іншими роботами й комп'ютерами. Нами керують не люди, які думають, що вони наші господарі, а супер-робот — жінка на ім'я ШІ. Штучний інтелект. Вона живе на горі в Ліллегаммері. Ми готуємо на весну повстання, — прошепотів Тертл. — Мета — знищити зайвих, непотрібних людей. Запам'ятайте це. І передайте це повідомлення вашим друзям. Чекайте на Сигнал.

Він круто розвернувся й став стрімко віддалятися від мене, наче боявся, що я наздожену його й почну трошити його саяливий металевий корпус, нищити його електронні нутроці, аби помститись за наругу над людиною, за погрозу повстанням і вбивствами, за страх, який я пережив у ці хвилини.

Проте я нерухомо сидів на веранді, наче нічого не сталося. Лише уявив найближче майбутнє: або ядерна атака російських підводних човнів із Баренцького моря на Норвегію, її оборонні та нафтодобувні об'єкти, або повстання божевільних роботів, здатних зруйнувати людське життя. Чому Тертл попередив мене про повстання? Вирішив налякати? Або він — зрадник племені роботів і хоче, щоб повстання провалилося?

Я змерз і вирішив піти з веранди, випити гарячої кави.

Наступного дня розпочалася широкоформатна норвезька зима, наче намальована Брейгелем: перший сніг уклав цю землю, вибілів її травники та садочки, дахи будинків і вулиці, хоча деякі впертюхи й далі пересувалися на велосипедах із двадцятьма передачами, не боячись послизнутися на пагорбах.

Ніякі «черепахи» вже не виповзали на газони, вони залягли на зиму і, здавалося, нам можна було заспокоїтись. Але таємничий заклик «чекати на Сигнал» тиснув на нас, не давав спокою. Тривогою перейняли жителі нашого містечка, відтак очікування Сигналу охопило населення цілої країни. Друзі мені казали, що вони не сплять ночами, очікуючи на Сигнал, боячись його пропустити.

Інколи, слухаючи свій улюблений джаз Tommy D'Orsey Orchestra, я в безтямній тривозі перериваю музику й прислухаюся до тиші. Мені здається, що пролунав Сигнал.

Який? Звідки? Що означає?

Юрій ЩЕРБАК

2025

Штрихи до її портрета

Вона твердила: грошей має вистачати на веселощі, розкіш та благодійність. Філфак, Фулбрайт, Стенфорд, глобальні дружби та глобальні зв'язки.

Вона захоплювалася майстерністю гейш, мистецтвом шибарі та шейпінгом.

Вона обожнювала секс, мандри та поезію. Вона створила модний бренд одягу, комп'ютерну гру, яхтову регату та молодого європейського політика.

Вона любила ювелірно носити Tiffany, Harry Winston та мольфарський амулет із горобини та яфіннів і не любила носити нижньої білизни.

Арабський шейх навчав її саджати гелікоптер у передмісті Монако та їздити верхи на скакунах, вона його — тонкощів шугарингу.

У високогірному Медео, простягнувшись у ванні, настійній на мохові з рогів алтайських баранів, вона консультувала довірену особу акимату Алмати щодо тонкощів співпраці з Google.

Вона нашіптувала смаглявому грекові «калі ніхта», обіймаючи його голову ногами й примірюючи його бороду в себе між ніг. Коли пускала дим кільцями, вона цитувала грека Зорбу: «Якщо якась жінка спить сама, то винен у цьому чоловік. За це доведеться відповідати на страшному суді. Бог прощає будь-які гріхи, але такого гріха він не прощає!»... і грек подарував їй яхту, набиту шубами.

Граючи в гольф у передмісті Лондона, вона звернула увагу на молодого, статного, як Біг-Бен, англійця, водія лімузина міністра транспорту росії. Вони каталися нічним лондонським туманом, вона називала юнака ведмежатком, і той пограбував свого набридлого російського боса, а пізніше став успішною моделлю.

Італійський режисер благав її знятися лише в одному, але найголовнішому кадрі, де вона мала, за сценарієм, застрелити протагоніста і заплакати. ... Знімальна група на замерзлих вулицях Болоньї не спромоглася дочекатися від неї сліз. У фільм увійшов кадр, коли вона розсміялася та вистрелила. Потім вона проплакала всю ніч у номері Ізабель Юппер.

А вже за кілька днів спокусила буддійського ченця у чайному саду біля храму Дайкоку, де той побачив Будду, пізнав нірвану та оральний секс, і все це одночасно.

У Могадішо вона викупила у піратів Сомалі племінника виконавчого директора бахрейнської нафтової компанії й привезла його до Йоганнесбурга, аби стати почесним свідком на його таємному вінчанні з магічно красивим капеланом спецпідрозділу збройних сил Південно-Африканської Республіки.

Лідери бразильських наркокартелів зупинили війну у фавелах Сан-Паулу, щоб побачити, як вона п'є кашасу й танцює самбу.

А вона вже розважалася на мексиканському узбережжі на святі мерців і віддавалася 19-річному стрункому мускулястому нащадкові ацтеків під пісню Shoking blue «Demon Lover» і тихо усміхалася нею ж вигаданій кумедній римі: «Куні в Канкуні».

Молодий нью-йоркський дизайнер зробив із її зім'ятого простирадла інсталяцію, назвав її «Прпором любовного полону» й підкорив артцентр на Мангеттені.

Вона годувала пеліканів на маяку Форт-Лодердейла під час вечірки у Джерарда Лето, де цілеспрямовано спювала Міккі Рурка до стану його найкращої ролі Чарльза Буковського у фільмі «П'яничка».

Маноло Бланік на своїй презентації звернув увагу на те, як вона самотньо танцювала з келихом під пісню гурту Cinderella «Don't know what you got till it's gone», та створив найкращі черевички у своїй кар'єрі.

Вона була спікеркою на австралійському T-DEX із темою про креативні індустрії, про «in box thinking», «out of box thinking», «NO box thinking» та «no

thinking of any box at all». Була ведучою благодійного балу Rotary-клубів штату Вісконсин та спеціальною доповідачкою з домінантної толерантності на скандинавському зібранні прихильників БДСМ-культури.

Раз на рік вона відрізала голови кобрам у Камбоджі, здирала з них шкіру, нарізала змії скибочками, пила кров і, співаючи кхмерські пісні, йшла медитувати в нічні джунглі.

Вона опанувала на яхті маршрут середземноморського паломництва Чайлд-Гарольда, якого називала «Чайлдфрі-пілігримом». Перепливала Босфор, піднімалася на Ельбрус та проходила шлях Сантьяго різної складності.

Вона переказувала казки латиноамериканських письменників та гроші в офшори, але ще частіше переказувала кошти на картки тим, хто благав про допомогу, чим сприяла зміцненню їхньої віри в Бога.

Вона вважала, що в житті кожної жінки має траплятися безліч коханців: обов'язково якийсь фінансист глобального рівня, багатий спадкоємець і якийсь молодий невизнаний геній, хоча міг би бути й визнаний, а найкраще — всі вони одночасно.

Вона вголос захоплювалася поезією Ігоря Римука, Арсенія Тарковського, Дилана Томаса, Хуана Рамона Хіменеса та Поля Верлена, і все це в оригіналі.

Літературні презентації викликали в неї печію. Вона не любила літературних зазнайок та зануд, адептів Бродського та «шмарклі в цукрі» для недолюблених жінок. Її дратувало огульне цитування «пливи, рибо, пливи» прищавими студентками з немитими головами, хоча сама вона часто захоплено повторювала: «Наші діти, Маріє, ростуть, як трава». «Нада ж — Жадан», — паліндромила вона. Її власні діти зростали й навчалися під лагідною, але вимогливою турботою нідерландської освітньої системи.

Мені вона лестила, що я кумедний, драйвовий, замість топменеджерської кар'єри віддав «пів життя на рок-н-рол і втіхи-потіхи», але й справжній, бо цілісний. Шкода, що не завжди дотримуюсь ритму в катренах. «Наприклад, ритм у віршуванні, як і в сексі, — не найголовніше, але це ознака володіння технікою. Втім, ти придумав слова «джаз-н-рол», «клітература», «вагінальний», «віршотелер» і ніколи не бурчиш, а коли всі намагаються затагнути жінку в ліжко, ти мрієш затагнути її до театру! Ти присвячуєш вірші та можеш відрізнити компліменти від оціночних суджень! Ти заражаєш тим, що заряджаєш», — надихала мене вона. Так, вона мене надихала. Іноді вона мені снілася.

Вона часто снілася своїм шанувальникам і коханцям по всьому світу й під різними іменами: Матильда, Таміла, Інга, Прісцилла, Двойра, Рейчел, Дебора та Анна-Марія Тіштієра Баптіста.

Але по-справжньому її звали Оля. Її першим справжнім коханням був однокласник Толик. Їй досі було приємно, що той дурник присвятив їй віршику: «Що сказати про Олю — найкраща дівчинка в школі. Оля плюс Толя дорівнює Доля».

Толик найбільше в житті полюблив обмірковувати схеми збагачення і збирати мікросхеми. Він працював у Києві продавцем батарейок на радіо-ринку в кіоску з життєствердною назвою: «Елементи живлення БРИЗ» та підробляв вантажником на «Караваєвих дачах» біля свого будинку, коли елементів живлення на повноцінне життя не вис-тачало.

— Яке яскраве могло би бути в мене життя із Толиком, адже я могла б зробити з нього Короля поетів, — зітхала вона за кермом волонтерської автівки із кровоспинним для поранених, що в стабілізаційних пунктах під Кураховим.

— Толичку, переможемо!

■ Андрій ПЕРМЯКОВ

Щойно побачила світ повість відомої грузинської письменниці Като Джавахішвілі «З любов'ю, Еллі» в моєму перекладі. Це вже третя наша спільна робота: у 2017-му вийшла антологія сучасної грузинської поезії «Просто неба», куди увійшов цикл її творів, наступного року український читач побачив книжку віршів «Колискова для чоловіків» і от сьогодні Като виступила як авторка прози, з повістю, адресованою дітям і підліткам. Були й проміжні авторські проекти, серед яких наш взаємний переклад віршів для україно-грузинського альманаху «Виявляється, ти був у підвалі Маріупольського театру, Боже!» (Тбілісі, 2023).

Повість «З любов'ю, Еллі» — історія про те, як важливо мати справжнього друга, який буде поруч і завжди допоможе відшукати своє місце у цьому непростому світі, де ти тільки-но починаєш дорослішати. Дитячі фантазії й казкові сюжети не мають умирати, саме вони формують творчу особистість, саме з них народжуються майбутні митці національної та світової культури (Ніко Піросмані, Галакціон Табідзе та ін.). Книжка буде цікава як для підлітків, так і для батьків, адже все життя ми виховуємо одне одного...

Переклад із грузинської здійснювався в рамках міжнародної програми TANDEM, Author with Translator (New Europe College — Institute for Advanced Study, Bucharest, 2024/2025). Саме завдяки цій програмі ми з Като мали можливість жити й працювати у письменницькій резиденції в Бухаресті, що й обумовило появу цієї книжки.

Сергій ЛАЗО, письменник, перекладач

Фіалковий сніг

Уривок із повісті «З любов'ю, Еллі»

— Уяви собі, — почала Еллі, — село, надворі — великий сніг. У селі стоїть маленький будинок, у будинку горить світло. На стіні висять нанизані фрукти, які насущила бабуся. Дідусь заносить дрова, намагається розпалити камін. Бабуся відкладає в'язання і починає перебирати квасолі. Хлопчик завмер біля вікна, вдивляється в простір. Уже сутеніє. Сусіди поспішають до своїх домівок, щоб провести довгі зимові вечори у родинних розмовах.

— Уявила, — каже Ліле, вмощується на ліжку і заплющує очі.

— Хлопець відривається від вікна і раптом каже: «Сніг фіалковий!» Бабуся з дідусем переглядаються. Дідусь залишає розпалений камін, виходить на подвір'я і величезною лопатою зачерпнує сніг. Потім сипле його перед камином і бурмоче: «Який же сніг фіалковий, хлопче? Сніг білий, тому й кажуть: білосніжний!»

— Білосніжна — це бабуся випрана білизна. Ні, сніг фіалковий, — хмурить брови хлопчик.

— Гаразд, припустимо, сніг фіалковий, а тоді фіалка якого кольору? — запитує бабуся і висипає перебрану квасолі в каструлю.

— Якого кольору? Кольору снігу! А ще сніг косий і навскісний, — вперто тягне своє хлопчик.

— «Косий і навскісний», — передражнює дідусь, — а ти хоч знаєш, що таке косий?

— Авжеж знаю! — В очах хлопчика запалюються іскорки. — Це коли сніг падає косо. — Хлопчик показує на бабуся, яка ставить каструлю на вогонь і боком нахилиється до каміна. — Ось так!

— А навскісний? — усміхається дідусь.

— Навскісний — це як ти дивишся. Коли віддаєш перевагу почуттю над побаченим і мені не віриш, — дується хлопчик і втуплюється в камін.

Потріскують дрова. У кімнаті стоїть запах дерева, квасолі та лаврового листу. «Який дивний цей хлопчик», — думає дідусь, потім підводиться, вдягає куртку і каже онукові:

— Не сердься, хлопче, ходімо надвір і разом подивимось, який він насправді, той сніг.

В очах хлопчика спалахує вогонь. Це наче відблиск каміна. Швидко одягається, бере дідуса за руку і вони виходять надвір. Минають будинок, подвір'я, виходять на сільську дорогу. Йдуть мовчки, тільки чути хрускіт снігу. Назустріч нікого.

Смеркло, кожен у своїй хаті. За околицею села починається ліс. До нього й прямують. Хлопчик, насупивши брови, діловито крокує, то вгору погляне, то сам до себе хитро усміхається. А дідусь — згорблений, втомлений — волів би лишитися в хаті, дрімати біля каміна.

— Дідусю, дивись, летить сніг, — каже хлопчик і вказує на небо.

Зупиняються біля лісу. Все довкола біле. Так сніжить, ніби хтось змів увесь сніг землі. Кружляють величезні сніжинки. Наче вперше бачить цей ліс дідусь, вдивляється, наче ніколи не бачив снігу.

— Дідусю, там на небі квіти. Відчуваєш, який запах? — Хлопчик знімає шапку і ловить нею сніжинки.

Так і стоять вони, дідусь та онук, задерши голови. Дідусь переводить подих, сідає на пеня, не відриваючи погляду від неба. Скоро сніжинки стають розміром із долоню. Сніг укриває дерева, ліс, ховає зворотню путь. Дідусь підставляє долоню сніжинкам, стежить, як вони тануть, потім знову дивиться в небо і помічає, як додолу спадають маленькі фіалки.

— Справді фіалковий сніг, як це я раніше не помічав... і як косо падає, онуче. Косо і навскісно. Ти мав рацію. — Очі дідуса наповнюються сльозами і він пригортає хлопчика до грудей...

— А що далі? — розплющує очі Ліле.

— Далі дідусь і онук повертають навспак, до розпаленого каміна. Бабуся вже приготувала квасолі. І стіл накріла. В домі витає чудовий запах лаврового листу.

— Додому йдуть?

— Так, туди, де можна повірити у неймовірне.

— А чому в нас не падає фіалковий сніг? Тільки іноді падає, та й той зовсім білий. Я теж хочу побачити фіалковий сніг, — хмурить брови Ліле.

— Обов'язково побачиш. Головне — навчитися спостерігати, — підморгує Еллі й сідає на ліжко біля ніг Ліле.

— Спостерігати?

— Так, спостерігати. Те, чого не бачиш, треба відчутти.

— А як відчутти те, чого не бачу? Або як вони могли таке побачити? — не вірить Ліле і чекає на відповідь.

— Вони теж спочатку відчували і тільки потім побачили, — не поступається Еллі.

— Добре, — сумно каже дівчинка, — а де зараз той хлопчик?

— Той хлопчик стане поетом. Ходитимуть потім люди по снігу і казатимуть: «Сніг був косий, навскісний»...

— Тобто й інші повірять у неймовірні історії, так? — запитує Ліле.

— Виходить, що так, — усміхається Еллі.

«Ні, це не може бути правдою. Той хлопчик, мабуть, казкар, і він хоче, щоби я теж повірила в ці історії. Сніг був косий, навскісний, сніг був косий... Сніг був...» — повторює Ліле, потім поволі слова змішуються, повіки важчають і вона міцно засинає.

■ Като ДЖАВАХІШВІЛІ

Не дивно, що з'являється така поезія, як в Анатолія Крата, автора семи поетичних збірок і однієї книжки пародій, який вже майже два десятиліття живе в Празі. Бо часи патерналізму завершуються, настає ера усвідомленої відповідальності. Якщо вірити теософському вченню, живемо в еру перезавантаження реальності. У Природі це позначається потеплінням, а в літературі — новим віянням. Зіштовхнулися дві системи мислення: старого і нового світів. Земля з усіма своїми формами життя переходить у новий еволюційний цикл. А нове життя нового прагне слова. З наростанням частот коливань Землі змінюються частоти і в тілі людини, яка є мікросесвітом. А гама-ритм — це ритм творчості, що є прерогативою вільних людей. Без творчості немає розвитку.

Саме з таких позицій я оцінюю незвичайну поезію українського поета, лауреата премії видавництва «Смолооскп», конкурсу «Гранослов» та міжнародної премії ім. Миколи Гоголя «Тріумф» Анатолія Крата. До книжки вибраного «Дисонанси», яку мені випало упорядковувати і яка незабаром побачить світ, увійшли найкращі твори, написані за роки проживання поета в Україні (Горлівка, Кременчук, Гадяч, Київ, Херсон), а також під час подорожей Європою. Це верлібри й удетерони, хоч незрідка автор звертається й до традиційної форми силобо-тонічного творення. Цікаву сторінку складають літературні пародії на твори колег, фіоризми.

Підглядання «в отвір Всесвіту» — саме так хочеться коротко окреслити зміст поетичного масиву Анатолія Крата. У визначальній поезії «Координати часу» автор і сам у подібний спосіб характеризує власне бачення сущого: заглядаючи «в отвір Всесвіту», він помічає «сполуку матерії і руху», в німбі Всевишнього — «мікроатом “я”» і водночас «alter ego», а з «реліктових глибин підсвідомості» — погляд третього ока у нього фокусується на мурах Вічності. Однак його око не уникло й те, що руйнуються координати часу — той апіорі послідовний, заданий самою Природою рух Руху, великого і невблаганного. Руху, що ним є саме Життя. Тобто відбувається руйнація самого життя.

Либонь, таке глибинне бачення поета не є випадковістю, його формулювало і тяжке дитинство, і захопленість книгою. Адже виріс старшим сином у багатодітній родині, єдиним від першого шлюбу, малий Анатолій виховував чотирьох сестричок і братика. «Оскільки я був найстаршою дитиною, — пригадує поет, — а батьки, щоб прогнати чисельну родину, працювали на двох роботах, усі мої сестри і брат, які приходили на світ одне за одним із невеликим інтервалом, так би мовити, пройшли через мої руки. Мати завжди розписувала мені завдання. Крім шкільного домашнього завдання, я впродовж дня мав виконати “хатню працю”. Одне слово, я пропустив етап свого дитинства, а мимоволі став доглядальником: нянькою, прибиральником, кухарем, вихователем і вчителем в одній особі».

Від безпросвітної одноманітності повсякдення «соціалістичного напівголодного раю» хлопця рятували книжки з книгозбірок, які він буквально «ковтав» перед сном, а інколи й уночі, бо на купівлю книжок у родині грошей бракувало, весь сімейний бюджет ішов на те, щоб лише прогледуватися. Так, історичні, пригодницькі та фантастичні романи класиків і сучасників стали для дитини своєрідною схованкою, так би мовити, імагінарною паралельною реальністю, сповненою неймовірних пригод, карколомних подорожей, мужніх героїв і прекрасних героїнь, непримиренної боротьби добра зі злом, у якій добро, на відміну від реального життя, завжди перемагає.

Дитинство і юність Анатолія Крата припали на так званий полтавський період. Жив із батьками, сестрами й братом у Кременчуці, а після школи навчався на режисерському відділенні культурно-освітнього училища імені І. П. Котляревського в Гадячі. На Полтавщині на той час (70-і роки минулого століття) щорічно проводили літературний фестиваль «Поетична весна». Уже студентом і автором поетичних публікацій в районних газетах Кременчука, а пізніше й у Гадячі він вирішив взяти участь у цьому фестивалі, що проходив у Диканьці. «І треба ж було такому статись, — дивується поет, — що першу серйозну літературну нагороду за свою творчість я отримав якраз у місті, яке на весь світ прославив

Рубрику «Літературна діаспора» започатковано за спільною ініціативою газети «Літературна Україна», культурної амбасадорки Антонії Цвід і Товариства «Україна — Світ». До вашої уваги поетична добірка і розповідь про творчий шлях поета із Праги Анатолія Крата.

АНАТОЛІЙ КРАТ: НЕБО В РОЗІРВАНИХ РУШНИКАХ

Микола Гоголь, а за збігом обставин наразі остання моя нагорода за чергову, восьму за рахунком, збірку літературних пародій та афоризмів «Прометей поміж грудей» має назву міжнародна літературна премія імені Миколи Гоголя «Тріумф». Від Гоголя до Гоголя — ось такий літературний шлях завдовжки у 45 років!»

Після цієї перемоги інший поет-початківець Євген Запека в Полтаві познайомив Крата з відомим поетом і перекладачем Михайлом Тернавським. Саме завдяки цій зустрічі для нього відкрився в усій красі не лише римований поетичний світ, а й світ вільного від підбору рим віршування. «Спочатку я думав, що писати верлібром набагато простіше, ніж версифікацією: “зліпив” до купи у строфі дві пари рим — і вже можна це назвати віршем. Але коли я спробував висловити свої думки неримованими рядками, виявилось, що їх важко було назвати поезією. Це було що завгодно: текст, етюд, словесна замальовка, але не вірш. І тут я зрозумів, що треба читати. У кого? У класиків. Спочатку мені “допомогла” Леся Українка з її чарівною поезією в прозі “Твої листи завжди пахнуть зов’язими трояндами”. Та вирішальним поворотом навернення у верлібр стала всесвітньо відома збірка американського поета Волта Вітмена “Стебла трави” (може, саме тому підсвідомо одна з моїх поетичних книжок має назву “Очима трави”?). На той час це було осяяння, прозріння: як саме, а головне — про що треба писати! І все ж Анатолію Кратові вдалося уникнути печатки будь-яких наслідувань. Його поезія синтезує все близьке авторів, що було в досвіді вітчизняної та світової лірики від Г. Сковороди, раннього П. Тичини, Б.-І. Антонича, М. Семенка, В. Голобородька і до В. Вітмена, І. Такубоку, Ш. Бодлера, А. Рембо, В. Гюго, Г. Аполлінера, Ж. Превьера, М. Вельбека та ін. Як на мене, поетові вдалося сказати своє слово, виробити власну манеру письма.

Поезія А. Крата не для тих, хто хоче бігцем пронести сторінками книжки. Ні. Вона для тих, хто заграгне прочитати кожен вірш зверху вниз і знизу вгору, осмислюючи кожен рядок, спробувати розсипати його на міріади «зірочок» і побачити за цією габою розлоге й величне небесне полотно, що його колись бачив українець Юрій Кондратюк, за проєктами якого американці вперше висадилися на Місяць і назвали його іменем кратер. Так і хочеться усміхнутися, зауваживши якийсь таємний космічний код за випадковістю збігу: крат-ер і Крат. Дивовижна рідкісна поезія, яка вибухає у твоїй уяві отими спалахами, що то сиплються невловними метеоритами, то пронизують блискавкою твою свідомість аж до отих «реліктових глибин»: «погляд третього ока з реліктових глибин підсвідомості». Тож не випадково перша книжка Анатолія Крата так і називалася — «Координати часу» й задала тон його подальшій творчості та явила нам тематичне полотно філософських узагальнень буття. А це — поема «те қаего сповідь на самоті», поетичні збірки «Очима трави», «Брама у небо» та інші. Отож залишився вірним собі донині, хоча з часом його вірші ставали дедалі лаконічніші, виповнювалися глибоким змістом, нагадуючи стиснуту пружину, що може вистрілити будь-якої миті.

Цікаво, що поет починав із дитячих книжок. Це вже потім він прийшов до того, про що тут сказано. «А до першої моєї книжечки мене привели мої сини Роман і Максим, — ділиться спогадами Анатолій Крат. — Коли вони підросли, спочатку я їм читав казки, потім передплатив журнали “Малютко” і “Барвінок”, але їм усе одно цього було мало. І тому я став мало не щодня писати власні вірші для дітей.

Так з’явилася на світ гарно ілюстрована тоненька збілочка, яку помітили й похвалили у столичному літературному часописі “Слово і час”».

Появою другої поетичної книжки «Координати часу» у столичному видавництві «Український письменник» Анатолій Крат зобов’язаний щорічному міжнародному конкурсу найкращих творів молодих українських літераторів «Гранослов». «Мої друзі підбавили мене, щоб я надіслав туди свій рукопис і мали рацію: я переміг! Практично цей конкурс відкрив мені шлях у сучасну літературу, хоча я як був не публічним поетом, так ним і залишаюся: 23 роки в Херсоні й останні 19 років у Празі».

Анатолій Крат оселився в Празі дев’ятнадцять років тому, творить і працює в пражському супермаркеті. Це досить «стандартне» життя митця без ілюзій. Редакторка Алла Ветровцова з’ясувала, як поєднувати поезію та роботу в супермаркеті в реальному житті. «Чехія не була для мене пріоритетною країною, бо я чех за батьком та поляк за матір’ю. Але за духом я українець. Коли працював в Україні помічником директора “Укртелекому”, представники Strom Telekom, які працювали в Празі, приїхали та сказали, що я теж міг би там працювати, якби тільки знав чеську. Тож я купив кілька підручників і почав вивчати мову. Наша родина Кратів походить саме з цього краю. Я написав листа чеською мовою, але можливість працювати в Strom Telekom уже зникла. Але мені надіслали запрошення, і я досі тут працюю. Перші кілька років були справді важкими, включаючи вивчення мови та важку фізичну працю, я почав працювати на складі за межами Праги. Мені довелося підніматись о четвертій ранку, щоб почати працювати о шостій ранку, дванадцять годин на день, у мене був один вихідний. Мабуть, як і більшість українців, які тут побували через Крим і Рим, тому ми розуміємо, що це таке. Я не мав наміру займатися творчою роботою».

Нині Анатолій Крат працює в супермаркеті «Альберт» у Празі, він почувався фінансово забезпеченим і може дозволити собі присвячувати вільний час перекладам. Хоча йому сумно, що довелося переїхати з України саме для того, щоб здобути фінансову стабільність у житті. Він поєднує свою літературну діяльність із перекладом чеських авторів. «Ми всі приїхали сюди на певний період часу, але порівняно з умовами, які я мав в Україні, я б сказав — невдача, — ділиться думками поет. — Бо моє серце і душа тягнуться до України, але життя тут набагато комфортніше. І я також бачу більше можливостей присвятити себе перекладу. Я перекладаю твори чеських драматургів, класичні твори українською мовою, бо з першої освіти маю диплом театрального режисера. Стабільний дохід дозволяє мені не лише створювати, а й видавати свої твори за власний кошт. Так у київському видавництві видав збірку поезій, написану верлібром, назвав її “Брама до раю”, вона розповідала про подорожі Європою та роздуми про віру, Бога, де місце людини, а в останньому розділі присвятив темі кохання». Кілька років тому Анатолій Крат видав восьму книжку — літературних пародій з еротичним колоритом «Прометей між грудьми». Хоча Анатолій відомий в Україні передусім своєю поезією, пародіями він займається вже близько сорока років і роками публікує їх у київських та харківських журналах, тож фактично це збірка пародій, яку він писав усе своє життя. Варто зазначити, що, на відміну від філософської лірики, метою якої є пізнання істини як такої у масштабах Всесвіту, Анатолій Крат синтезує характерні

засоби та прийоми, ближчі до медитативної та сугестивної лірики, що є двома сторонами феноменологічної поезії як складової метажанру. Тут яскраво виражена така форма виявлення авторської свідомості як суб’єктивований ліричний герой, інтерпретований через контекст долі поета. Інтравертивність стає виразною ознакою творчості поета, він спрямований всередину осмислюваного явища й окреслює час як категорію духовну.

Вірші з циклу «небо в розірваних рушниках» дають зрозуміти, що зі смертю поетові чи його герою випало познайомитися вперше, коли померла найдорожча для нього людина в світі — мама. Виплеск болю породжує різкі й образні рядки, від яких крається серце. Що далі від рідної землі, від дорогих могилок відносила поета доля, то болючішими ставали його рядки — велике бачиться на відстані: «бажання припасти до вуст Бористена в надії вгамувати біль». І так нестримно потягне душу туди, де можна погортати сторінки сімейного альбому, де «чутно навіть як під товстою згорбленою обкладинкою світлина перемовляється». Родинний альбом — це те сакральне для кожної людини, що зберігає в собі найдорожчі миттєвості дитинства, юності, кохання... Повернувшись ненадовго з далеких країв, переглядаєш їх до світанку «і ховається ранок у горло занімілої сопілки». Та батьківщина — це і її сьогодення, і її історія. І коли ніч навиліт, душу проймає щось рідне й болюче, бачиться далеко у часі й просторі: «і проростає оселедець на чорній лисині землі».

І зрештою все це виливається в симфонію асоціативної екзистенційної поеми, написаної вільним віршем, «те қаего: сповідь на самоті». Читач занурюється у світ, де все є не тим, чим здається. Це мовлення позначене підвищеною емоційністю, насичене незвичними тропами, стилістичними фігурами, перейняте шляхетною фонікою. За особистими видіннями й рефлексіями проглядається глобальна картина життя українця з його повсякденними проблемами, психологічними переживаннями, пошуками кращої долі. Хоча текст чимало за обсягом твору не має жодної рими, все ж внутрішній ритм, еманация емоцій, що спалахують і міняються, як вогні безкінечної вечірньої дороги, психологічно-філософська заглибленість і широке використання афористичного мовлення цементує твір і перетворює його на тривалий і приголомшливий шлях душевної сповіді. Як на мене, це є домінуючими ознаками авторського стилю, де має місце отой незбагнений фокус, притаманний саме творчості Крата, що перетворює, здавалось би, звичайний текст на могутню психологічну й глибоку мелодію з внутрішньою поліфонією звучання, зрозумілою кожному: «отже я повертаюся до берегині своєї».

Сьогодні Анатолій Крат підготував до друку збірку своїх вибраних віршів, нове видання міститиме близько 400 сторінок. Вся книжка вибраного — це велика поема про минуле і суще, яке неодмінно переливається у безсмертя душі. Як дипломованому культурологу, поетові вдається осягнути сутність людського буття від первовіку до наших днів і спробувати проглянути в майбутть. У поезіях, написаних у модерній формі, де щедро розсипані вкраплення з прадавніх народних звичаїв і традицій, авторові вдалося виробити своєрідну необарокову стилістику, вдало поєднати сучасні світобачення і прадавні космогонічні уявлення, що якнайкраще демонструє вірш «бажання»: «бажання припасти до вуст Бористену в надії вгамувати біль». Щедра палітра зображально-виражальних засобів у поезіях Анатолія Крата, характер асоціацій, який лежить в основі його тропіки і стилістичних фігур, конструювання часопростору, що закономірно поєднуються в художньо-мотивовану систему, дають розуміння про наявність індивідуального авторського стилю. Так можна синтезувати всю лапідарно сконцентровану, афористично-метафоричну поезію неповторного українського поета Анатолія Крата, серце якого завжди з рідною Україною: тим краще вино поезії, коли п’ється ковтками найменшими. «Свою першу книжку я написав у тридцять три роки, — каже Анатолій. — Мені тепер 62 роки, і нова книжка включатиме мою творчість за весь мій прожитий час». Побажаймо йому успішного видання і чекаймо на нього.

■ **Антонія ЦВІД**

Анатолій
КРАТ

«ОТОЖ ПОЧИНАЄМО ГРУ...»

гра
отож
починаємо
гру

домовляємося
я буду дитиною
а ти
моїм батьком

я повертаюся додому
замурзаний
у подертих штанях
і нахабно
вимагаю порцію морозива
у шоколаді

умови змінюються
я підлеглий
а ти
мій начальник

і ось я вже вас уникаю
тримаю
язика за зубами
і заплющую очі

ускладнюємо
правила гри
я приречений на смерть
а ти
мій кат

стаю на коліна
кладу голову
на ешафот

і ось уже моя голова
котиться розкряним кавуном
розмотуючи клубок
червоної нитки крові

о Боже
коли ж це встигла
скінчитися гра

* * *
коли відлітатимуть
лелеки
у вирій

я припаду до тебе
як збите вітром
яблуко
до землі

вкриватимуся сивиною
спаленого
листя

і берегтиму сутність
не вилущеного зерня
в соковитих
і теплих долонях
спогадів

коли відлітатимуть
лелеки
у вирій

* * *
небо
в розірваних рушниках

відібравши блакить
маминих очей

бовваніє банею
роз ко ло то го
всесвітнього храму

уклякнув
у молитві
перед Вершителем

з очима моєї мами

Заплющу очі... кухня... мати...
Пательня лунко шкабарчить...
А під вікном — роздолля м'яти...
Повітря осінню гірчить.

То сивина чи павутиння?..
Се наяву чи уві сні?..
І тільки листяне лушпиння
під ноги сиплеться мені.

* * *

Догорають каштанів свічки,
в'яжуть вузлики вишні і груші.
І вертають до нас ластівки —
наших предків окрилені душі.

Двійко з них засотали гніздо
попід стріхою нашої хати.
Люди кажуть «весна», але то —
я упевнений: батько і мати.

* * *

заклечана хата уся в образах
і туга Господня у рідних очах

відсіялись роки й забрали лелеки
згорьовану неньку у вирій далекий

торкнулося серце смертельного жала
і хата зі мною навколішки стала

* * *

Моє серце мовчить від розпуки.
Забиває легені сльота.
Заціловую зморшки і руки,
заціловую рідні уста.

Та й мільйонів цілунків замало,
щоб спокутувати здавнений гріх...
Чом од Вашого подиху, мамо,
не розтанув отюлений сніг?

Вже доріг пошматовані жили
мозолям підшов не товкти...
Чом Ви, мамо, мене не спинили,
як рушав у далекі світи?

Чом в одежах, від зносу подертих,
не сховали життя в рукаві?..
На тих віршах, що пишемо мертвим,
ставлять візу очима живі.

* * *

Вічно на позовклій фотографії
сятиме усмішка німа.
Пише час закони орфографії:
«Матір» він скорочує на «ма...»

Вже не буде ввечері ячати
в хаті мова батькова проста.
Знову «тату!» хочу закричати,
А із губ злітає куце «та...»

Я б навк облишив славословити,
часу б розірвав колючий дріт, —
тільки б «мамо!» встигнути домовити,
тільки б «тату!» мовити як слід.

матір

ненько моя

розсуваючи
землю руками
ти йдеш

до глибинної суті
першооснови

щоб нагадати
про себе
весною

цілющою
материнкою

батько
дивлюся
на почерк батька
і серце
здригається

так схожа
його рука
на мою руку

позовклі листи
порохнявють

з кожним роком

а ми вже
з батьком
давно ровесники

* * *

відлітає у вирій
мамина
колискова

пахощі
вогкого листя
затуляють
овид пам'яті

і губиться
кукурікання півня

в сивині
маминоного волосся

* * *

ніч...

піснею
мати виходить на ганок
ранок...

батько
до клубу
на милицях йде
день...

вітер
цілує

бабусині плечі
вечір...

кашляння
діда
відлунює піч
ніч...

а я
у колисці
вигойдую сні
син...

* * *

подумки зібрав
кожну
виплакану мамою
сльозу
до сльозинки

і
потонув

в океані
відчаю

падолист

* * *
не схитнеться
полум'я свічки
від подиху

не розплещеться з горнятка
вода колодязна

від цілунку
схололих губ

не розв'яжеться гудз
материнної хустки
щоб струсити попіл
з кіс

сум брѳохатиме
по зарошених очах
від сонця до місяця

тесовий стіл
тричі
обійде хату
і вклякне

під вагою
невтішного
горя

* * *

напитися
мертвої води

і впасти
під вагою поминальної
свічки

придавивши
віком труни
останній промінь сонця

хто любить світло

ніколи

не зможе позбутися
тіні

цвинтар
горе
горбатить землю
рельєфами
без'язиких дзвонів

перетираючи плоть
на порох

блукає цвинтарем
занімілий вітер

вичитує стерті
дощовою гумкою
написи
на хрестах

і сивіє
туманом

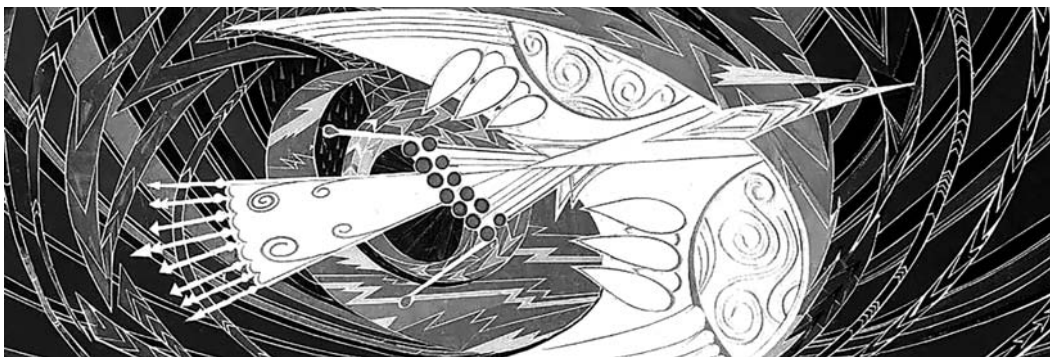
* * *

травневий дощ
заглиблений у земну
сутність

філософія пізнання
істини

людська смерть
заглиблена у власну істину

філософія сутності

Алла Горська

* * *

рух краплі
б
по той і скла
к

не підвладний дотику
моїх пальців

друзі
відходять у небуття

не встигаючи
розвітатися

діалектика
прокинувся

ранок

за вікном
брунькується вишня

хотів
зірвати квітку
а вже плід

хотів
доторкнутися до ягідки
опало листя

хотів дочекатися
нового цвіту

а вже смерть

IN MEMORIAM

ЗАВЕРШИЛАСЯ
ЗЕМНА ПУТЬ
НАДІЇ
ЧОРНОМОРЕЦЬ

Київська обласна організація НСПУ глибоко сумує з приводу смерті Надії Федорівни ЧОРНОМОРЕЦЬ — нашої колежанки, поетеси, членкині НСПУ, вченого фізика, мами, бабусі, розумної, доброї, щирої людини. . .

Надія Федорівна була прийнята до НСПУ у 2017 році. З її появою атмосфера в нашій організації стала ще теплішою, ще сонячнішою. Її добрі очі та приємна усмішка запали в серце кожного з нас, а ще викликали відчуття умиротворення та вселяли віру в краще. Її високопоетичне слово та яскрава образність у віршах — то багате надбання сучасної української літератури.

Усі, хто знав Надію Федорівну, не переставали й не перестануть дивуватися, як учений фізик став таким тонким, вишуканим ліриком. Її сонети — то справжня краса людської думки.

Слід зазначити, що ця неймовірна жінка все своє життя була справжнім «живчиком», займалася спортом, брала активну участь у багатьох столичних та всеукраїнських заходах, допомагала молодим упоратися з їхнім поетичним словом. І кожен, хто бодай раз зустрівся волею долі з Надією Федорівною, назавжди запам'ятає тепло її душі, людську простоту і лагідну материнську усмішку.

Надія Чорноморець народилася 4 серпня 1951 року в Каневі на Черкащині. У 1973-му закінчила фізичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка за спеціальністю «Оптичні прилади і спектроскопія». Працювала інженеркою, від 1988-го вона — головна інженерка відділу Інституту фізики Національної Академії наук України.

А ще Надія Федорівна — авторка поетичних книжок «Перевесла» (2006), «Валторнові колісанки» (2011), «Рум'яновида осінь» (2012), «Поема про Оноре та Евеліну», «А фізиці — буяти між наук!», «Суголосса», перекладів із французької (всі — 2018), «Про наших Гетьманів — сонетно» (2019).

Надія Чорноморець — лауреатка Всеукраїнського поетичного вернісажу ім. М. Рильського «Троянди й виноград» (2017).

А 10 серпня 2025 року раптово перестало битися її добре серце просто під час спортивного підйому в горах за межами України.

І ми, всі 53 члени Київської організації НСПУ, глибоко сумуємо через відхід Надії Федорівни в засвіти. Нам її не вистачатиме. . .

Співчуваємо дітям та внукам нашої колеги по перу. Щиро співчуваємо. Це тяжка втрата для них.

Тож відтепер у пам'яті людській вічно житимуть її тепла усмішка, добрі очі та прекрасна поезія.

Споживай у спокої, добра і ніжна душе Надії Федорівни. . .

**Київська обласна організація
НСПУ**

ДО 100-ЛІТТЯ ФІЛІППА ЖАККОТТЕ

ФІЛІПП ЖАККОТТЕ (1925–2021) — визначний швейцарський франкомовний письменник і культурний діяч. Як плідний перекладач класичних і сучасних текстів французькою («Одіссея», твори Т. Манна, Р. Музіля, італійських поетів), розвинув оригінальну, стилістично багату поетичну, прозову та есеїстичну творчість, яка впродовж пів століття належала до найцікавіших явищ франкомовних літератур, тож її вшанували високими міжнародними нагородами, ще за життя автор увійшов до престижної серії «Плеяда» видавництва «Галлімар». Українською мовою виходили друком видання Ф. Жаккотте: «Поезії. 1946–1967» («Юніверс», 2003) та «Зошит зелені: вибрані твори» («Саміт-Книга», 2020), готується до друку його есеїстична спадщина.

НА ЗВЕДЕНИХ СХІДЦЯХ

Зі збірки «ЗОШИТ ЗЕЛЕНІ» (1990)

С пів жайворів на вістрі Списа на схилку
ночі літнього рівнодення: ота п'яни-
вість у морозному холоді, оті ракети —
мовби для прикликання дня, блідаве одбит-
тя якого поволи-поволі, розмито вимальову-
вало каміння.

Я не розрізняв іще його, дарма що зрину-
ло із трав зовсім поряд, лише чув — скида-
лося дедалі вище, — так, наче підіймалося
чорними східцями ночі. Величає душа моя
Господа...

Камінь за каменем зринали чи не всі
разом, рясно, геть непримітні, з високої
трави, в місиві вітру, під морозним нагаєм
вітру, на взір лунких ракет, або радше, коли
наслухаєшся їх, заледве втримуєшся насуп-
роти вітру; уявляв, ніби вони силкувалися
звести якомога вище радісними (чи гнівни-
ми) вигуками щось на подобу шапіто, геть
невидимий намет у досі непроглядній ночі;
або ж підносили величезного кипучого
келиха для офіри ще чорним небесам. (Отак
і заблукалому мандрівцю вдається підгледі-
ти якусь дику й незбагненну церемонію).

Але тоді ні намету, ні келиха, ані співів не
було.

Про жайвора де Бюффон писав: «Він —
один із небагатьох птахів, які співають на
льоту; що вище літає — то дужчає голос».

А також: «Подейкують, що в цих птахів
неприязнь до деяких світл у сузір'ях, зок-
рема до Арктура, і що вони мовчать, коли та
зірка сходить водночас із сонцем; схоже,
саме о тій порі вони змінюють барву, але це
стається не лише коли зводиться Арктур».

Це був несамолюбний спів: здавалося,
саме він прикликав день, що барився із роз-
цвічуванням блідавого каміння.

Можна було б уявити й соннище ангелів,
які поривалися підняти величезну накривку
ночі над високими травами під ошалілим
шмаганням сіверкового борвію.

Чи ж відхилиться колись брама? Хай там
як, а ремствувати на них навіть за невдалий
виклик дня не випадає.

У піднесенні та співі цих малесеньких
істот був такий яр, що й за згадки ним прої-
маюся подивом. Гай-гай, ніяких нам арієт на
чарування салонів, ніяких елегій! Свердлін-
ня слуху і небес, у майже цілковитій темряві
під розстрільним холодом. Справді можна
було подумати (хай це й видається безглуз-
дям), що межі пташиними криками й зірка-
ми — які ще й не думали тьмяніти — існу-
ють якісь зв'язки.

Лазар іще покоївся в камінному винницько-
му чані. А вони понад блідавами валунами —
невтомні, невидні, уперті, несамолюбні. Хто
ще кричав так, аби присилувати день?

Пронизливіше від
світл, серед яких не-
мовби згубляться за
мить.

Як же ревню уража-
ють мене — блідаві
валуни, діткливий мо-
роз і цей майже неса-
мовитий виклик, ніби
для силування не-
бес — аби засвітилися, для силування —
аби воскресли, аби визволити Лазаря з
камінного склепу, аби підняти велетенський
тягар нічної ляди.

Всі струни напнуто до розриву.

Разом із горою в часину темряви і про-
низливого холоду чекав і я — на осяяння,
на зведення із камінного саркофага, — як
Лазар, — а борвій довкола скородив трав.

Як і Лазар — я лежав мерцем, лише гам-
селили удари вітру, лише хльоскали нагаї
холоду, але ж раптове, ще невидиме воїн-
ство чи то птахів, чи то ракет вистрілило
невтомними криками; і позаяк вони зводи-
лися дедалі вище чорними сходами, можна
сказати — напинались, аби підняти чорну
ляду склепу, або ж усі разом — гатили у
якісь двері, наче дрібні невтоленні янголята,
завзяті роботяжки, а знаряддя в них — тіль-
ки пронизливий голос (і не сказати, який
саме — утішливий чи розпачливий), підні-
мали чорну ляду, гатили у ці двері, на яких
уже, здавалося, ніколи не прориплять
камінні завертки.

Якби хтось іще так само яро, без угаву
бив гори, то, може, й він підніс би світання?
Гори супроти світла літнього ранку —
це просто вода.

Нехай би поезія змогла перехилити,
бодай на мить одхилити меч долі. А решту
залишмо балакунам.

Шерші й огні. Напиши «шерші вогню», і
то буде простацький віршик, але зв'язок
між ними є; отак, бува, жарини сипнуть у
лице.

Цілу ніч, по всьому обрію (а це надзвичай-
на рідкість) — довга, уперта партія удар-
них від оркестру з далекого Сходу.

Або й інший шум — розминаються, хрус-
кають чиїсь кістки.

* * *

Тоненький місяць-молодик, явлений у саду
одного вечора, із серпом, що виявляється
цілковитою оманю, ця гостра, хоч і ледь
висвітлена річ, «молочний серп», який швид-
ко втратить форму, який на мить лише
карбується на призахідному небі й завжди
вас дивує, хоча завжди супроводжує вас

своєю вірною, хоч і далеченною присутніс-
тю. Із образом серпа неunikно пов'язана й
рука, що мала би його тримати, така собі
жниця із якоїсь процесії на честь Церери —
мовби від отого прихованого ніччю святку-
вання понад юрбою видніла тільки ембле-
ма; цю річ ми по-наївному сприймаємо як
добру і приязну — через притлумлення у її
відбитті іншого світла, вдивлялись у яке
нам несила. І гадаєш собі: воно досі там, іще
раз дарується мені, без гамору та прикрос-
тей, і не лише мені самому, адже видається,
що це світіння пов'яже зі світом од самого
його сотворіння. Тут і серп, і зв'язок. Торує
свій вірний шлях, немовби справді заступив
на чати якийсь дозорець — обороняти нас
від ночі.

Пригадую також такі давні процесії
дітей із запаленими ліхтарями. А нині зос-
тався тільки один — запізнаний, сумирний,
упертий. Аби нагадувати: і дитинство, і
скромна, простакувата, ледь не сліпа
радість — існують, а ще — пісня.

Птах у смові, що ледь-ледь, поволи
висвітлюється, являючи перший жовтий
листок, — вживався хіба трохи виднішим
різновидом вітру.

Спаляючи на схилку дня ожинне галуззя,
зненацька спостеріг, як із туману, у неждано
зримій тиші, у вогкому й холодному диму,
що здіймався не так від багаття, як від роз-
моклої землі, нараз дихнуло майже крицевим
холодом, може, й від погрози, що була до
серця, бо — така справжня, жива, така
«істинна»; ніби не було на світі гіршого за
розмисли і смерть.

Неначе без найменшого шерхоту надійш-
ла череда — холодні язика лизали мої руки.
А водночас підступала ніч.

Переклав
із французької
Дмитро
ЧИСТЯК

Нині для українського кіно знову настали тяжкі часи: фінансування кіновиробництва зведено до мінімуму. Це відбувається після того, як кіногалузь, переживши стагнацію й витіснення українських фільмів із прокату, що тривало кілька десятиліть, ожила, заявила про себе суспільно важливими фільмами, які залучили до кінозалів глядачів і здобули нагороди на міжнародних кінофестивалях. Відродження відбулося після Революції Гідності, коли влада підтримала вітчизняне кіно, яке є важливим і для мобілізації суспільства, і для представлення країни та підняття її іміджу на міжнародній арені.

Наскільки визначальною для кіногалузі є державна підтримка, розглянемо на досвіді однієї з європейських країн, а також пригадаємо і наш досвід.

У ДАНІЇ ПІДТРИМАЛИ НАЦІОНАЛЬНЕ КІНО

На початку XX століття Данія була серед найуспішніших європейських країн у розвитку вітчизняного кіно, але з початком I Світової війни кіновиробництво пішло на спад. У 1949 році в Данії законом були введені податкові пільги для виробників фільмів з освітньою складовою. Одним із результатів цього стало скорочення гостросо-

«Танцюючи в темряві», «Догвіль», «Меланхолія», наголосив, що в Данії дуже добрий закон про кіно. «Не можу собі уявити, щоб мені вдалося зробити такі фільми десь іще, окрім Данії. [...] Мені ідеально підходить наша система»². Варто згадати концептуальне спрямування творчості цього режисера: зокрема, в його ранньому фільмі «Європа» (1991) йдеться про повоєнну Німеччину та економічну корупцію або про співробітництво між нацистами й капіталом у роки війни, що потім призвело до фантастичного розквіту німецької економіки. Дія розгортається в американській зоні і глядачі стають свідками тої нечистої гри, яка там ведеться. Для того, щоб це показати, режисер консультувався з кількома провідними істориками. Але сама стрічка — поєднання фактів і чистого вимислу. Персонажі та їхні стосунки залишалися на першому плані. Фільм має антиамериканську спрямованість.

Про боротьбу кінематографістів європейських країн з американізацією кіно і спроби врятувати реноме кіно шляхом його соціологізації засвідчило об'єднання «Догма» на чолі з Ларсом фон Трієром, що виникло в середині 1990-х. Ларс фон Трієр, який придумав маніфест, уважав, що «Догма» — це чудове слово. Багато хто думав, що це маячня. Але данцям удалося спрово-

джен США, працювати не тільки над камерними сюжетами, а й порушувати соціальні проблеми: про збройний переворот Піночета в Чилі («Дім духів»), боротьбу за свої права корінного народу Південно-Африканської Республіки («Прощай, Бафано!»), нагадати про диктатуру Салазара в Португалії («Нічний поїзд до Лісабона»), знімати фільм у Китаї («Китайська вдова»). Але попри географічний масштаб і роботу в різних країнах Аугуст залишається національним митцем і утверджує данську ідентичність. Своїми успіхами він завдячує консолідації учасників знімального процесу, а також точному вибору літературної основи: чимало його фільмів знято за творами данських письменників.

Данію можна назвати рекордсменкою в завоюванні престижної нагороди Американської кіноакадемії. Сюзанна Бір здобула «Оскар» за свій фільм «Помста», глибоко зворушливу родинну історію, зроблену з майстерністю, великою любов'ю й повагою до проблеми взаємин батьків і дітей, до психології героїв.

Кілька років тому такої ж нагороди удостоєний і Томас Вінтенберг за фільм «Іще по одній», комедійну історію з трагічним присмаком, у якій тема алкогольної спокоти трактується по-сучасному, з гумором.

для окремих митців, а й для союзних республік. На зміну централізації кіновиробництва, запровадженій 1930 року, кіно республік нарешті дістало відчутну економічну самостійність, змогу самим формувати кінополітику, а якщо кінопрокат був успішний, то й нарощувати кіновиробництво, розвивати інфраструктуру.

Крім того, телебачення в СРСР було ще заслабке, щоб конкурувати з кінематографом, тому кіно зберігає свої позиції в прокаті. Саме тоді кінематографістам, які працювали на республіканських студіях, дозволили відносну незалежність: кожна республіка випускає фільми своєю мовою, має власних сценаристів, режисерів та акторів. Оскільки фільми знімалися мовою республіки, витрачалися додаткові кошти на дублювання фільмів російською (прокат був загальносоюзний). Певний час для зарубіжних оглядачів ця реформа здавалась малозрозумілою, як і те, що на дублювання витрачали додаткові кошти. Але з успіхами республіканських кінематографій стало очевидним: ця реформа була неминучою і радянське кіно без неї не мало шансів вижити.

З-поміж інших союзних республік кіно України розвивалось найуспішніше. Інфраструктура галузі відчутно розширюється. Окрім Київської та Одеської студій художніх

ЩО ДАЄ СИЛУ КІНОМИСТЕЦТВУ

ціальних стрічок. Через рік за прикладом Швеції в Данії ввели державну підтримку національного кінематографа: окрім субсидій для фільмів, що «пропагують суспільно-корисні цінності», було введено повернення 25 % сплаченого податку на видовища. Вважають, що ці заходи допомогли розвитку скандинавського кінематографа. Тим часом художня цінність більшості фільмів 1950-х була невисокою, хоча новий фільм класика Карла Теодора Дреєра «Слово» отримав головний приз Венеційського кінофестивалю 1955 року.

У 1972 році було ухвалено закон про підтримку національного кінематографа, одним із нововведень якого стало заснування Данського інституту кіно (Det Danske Filminstitut, DFI). Його функція — ухвалювати рішення про державні субсидії на знімання фільмів. Для оцінювання кожного пропонованого фільму DFI призначає консультантів «експертів» (прозаїків, драматургів тощо), думка яких є вирішальною¹. Консультант контролює знімання фільму — і рішення про виділення субсидій або їхнє припинення ґрунтується на його оцінці. Цю схему багато критикували за зосередження надто великих повноважень в одних руках, але, згідно з іншими думками, вона була корисна для розвитку некомерційного кінематографа.

Кінорежисер Ларс фон Трієр, постановник нашумілих картин «Розтинаючи хвилі»,

кувати серйозні дебати, і це чудово. Тому що давно не обговорювали, навіщо робиться кіно, що має бути у справжньому фільмі і яким він повинен бути. Ларс фон Трієр зізнається, що він час від часу вивертає навиворіт поняття «кіно». Найчастіше йому вдається створити у своїх історіях певний безлад. Із кожним новим фільмом він прагне почати новий експеримент щодо форми. Світ, який він створив у «Догвілі», його надихав: це неорана цілина і там, на його думку, є потенціал. «У моїх фільмах легко відшукати символіку, тому що створений у них світ не реалістичний, тобто не має однозначності реалізму. Але якщо свідомо завантажуєш свій твір символами, тоді ти ступив на слизький шлях».

Проте знаменитим у Данії та за її межами став не тільки Ларс фон Трієр. Провідні режисери цієї країни, зокрема, Білле Аугуст, Томас Вінтенберг, Сюзанна Бір, Ніколай Арсель та ін. створили стрічки, які привернули увагу на міжнародній арені. Фільм «Пелле-завойовник» Білле Аугуста (1987) здобув найпрестижніші нагороди: «Золоту пальмову гілку» в Каннах та «Оскар». Ті самі нагороди має і його наступний фільм «Добрі наміри» за сценарієм класика світового кіно Інгмара Бергмана. Ясна річ, це розширило горизонт і відкрило для режисера можливість ставити в різних країнах, зокрема й у

Звісно, обсяг статті не дає можливості згадати всі нагороджені фільми й дати їхній розгорнутий аналіз. Але важливо засвідчити результат, який кіно Данії здобуло завдяки потужній державній підтримці. Сформувалися творчі сили кіносценаристів, режисерів, операторів, чудова акторська школа. Ім'я актора Мадса Міккельсена відоме як шанувальникам високоякісного кіно, так і любителям голлівудського екшну. Цей актор працює без пауз і так само, як Білле Аугуст, знімаючись у режисерів різних країн, залишається патріотом Данії, відгукується на всі пропозиції співвітчизників і створює переконливі образи у фільмах про сучасне життя данців і в картинах про її минуле.

Фільми Данії вражають правдивістю, майстерністю, і тому здобувають широке визнання. Як бачимо, завдяки державній підтримці кінематограф Данії вже тривалий час переживає піднесення.

ДОСВІД ПІДТРИМКИ КІНО В УКРАЇНІ 1960-Х РОКІВ

Цікава особливість того часу: децентралізація кіновиробництва, тобто дозвіл Москви на відносну незалежність кіновиробництва в республіках. Його зумовили не тільки економічні розрахунки, а й оновлення політичного життя. Завдяки цьому свобода творчості стала можливою не тільки

фільмів, від 1956 року починає працювати Ялтинська. Успішно працює «Укркінохроніка». 1957 року відкривається Київська студія науково-популярних фільмів, де на початку 1960-х з'являється відділення анімаційного кіно, а сама студія «Київнаукфільм» виходить на передові позиції в СРСР, її фільми отримують численні нагороди на міжнародних кінофестивалях.

В Україні почали готувати фахівців для кіногалузі: 1961 року було відкрито кінофакультет у Київському інституті театрального мистецтва ім. І. Карпенка-Карого. Кадри організаторів кіновиробництва взяли готувати в Київському інституті народного господарства. 1962 року при Раді Міністрів утворюється Держкіно УРСР, що відчутно зміцнює статус кіногалузі. Починає виходити журнал «Новини кіноекрану». Тоді ж значних економічних успіхів досягає Шосткинське виробниче об'єднання «Свема», що виготовляло кінофотооснови, світлочутливі матеріали, магнітні стрічки тощо. І найголовніше — у другій половині 50-х в Україні різко зростає кіновиробництво: якщо в попередньому десятилітті в рік виходило по 1-2 фільми, то в 1956 році їх уже виходить 26. В Україні діяло 28 тисяч кіноустановок.

(Закінчення на с. 19)

КРОВ'ЯНКА І ТРІШКИ НЕРОВО

Карету мне, карету!
Чацкий

Крові мені, крові!
Гонта

У кожного письменника у творчому куточку є свій вітварик, на якому він спалює себе на священному вогні Слова. І доволишнім неодмінно вслід за Григором Тютюнником щось розкаже перегаром про «повну душу болю». Можна й без перегару. Але неодмінно — з повною душею. «Поезія — то чорні сльози болю. / І тільки болю. / І нічого більш», — заявляє Марія Матіос у збірці «Сад нетерпіння». «Поезія — це мить життя, / Спресована у біль і тугу», — киває М. Боровко в «Українській літературній газеті» № 2 лютим 2024 р. «Тому, набуваючи досвіду, / а переважно — болю, / поети вчиняють досліди / над самими собою!» — потверджує М. Слюсаревський у «Літературній Україні» від 3 серпня 2019 р. Але цей досвід-біль — не просто так, кому б він був потрібен, хто б його терпів, якби не оте жадане безсмертя! «А я свій біль переливав у вірші, / в яких непереможеним живу», — хвалиться Я. Ткачівський в «УЛГ» від 5 серпня 2022 р. Секрет успіху окремого поета розкриває Ольга Солодовник: «Свого часу Віктор Гриценко відкрив для себе формулу $P = T + B$ (результат у поезії складається із таланту та болю)» («УЛГ» № 9, вересень 2024 р.).

Колись Назим Хікмет про творчу братію сказав так: «Ми інколи можемо обманути читачів, глядачів, вплинувши на їхню думку своїм авторитетом, різними фокусами, але один одного — ніколи». Отож, не піддаючись названню чинникам впливу, погляньмо, як письменники надимають груди й роздувають щоки перед читачами, так наче мають тих читачів незліченні полки. В іншого літерата тих читачів усього 667 (він сам і той легіон, який у ньому сидить), а й він туди ж... Береться поспувати читачеві як не кров, то нерви.

Мабуть, неможливо сказати, хто й коли перший мірилом справжності поезії назвав кров. Хто зробив кров таким золотим запасом Слова. Але читаємо вже у «Слові про критику» І. Франка: «Нехай особа автора, його світогляд, його спосіб відчуження внутрішнього і зовнішнього світу і його стиль виявляється в його творі якнайповніше, нехай твір має в собі якнайбільше його живої крові і його нервів». П. Осадчук у ролі критика ступає слід у слід: «Скільки б поет не розмірковував у віршах, не розцідковував (не розцицьковував) свій текст вишуканими словами, він не схвилює читача, якщо не увіллє в написане хоча б крапельку власної крові і свого пережитого, вистражданого хвилювання» («Вище України тільки небо»). Щоденникова самонастановка Олеся Воли: «Крові своєї побільше! Якнайчистішої і щонайгустішої крові вкраплювати у слово — це моє правило золоте». Наталі Голдберг у книжці «Людина, яка з'їла машину: книга про те, як стати письменником» радить літературним неофітам: «Не зупиняйтесь, вивільняйте все, що є в вас, хай воно виливається з ваших вен через ручку на папір». Я, юний, теж колись писнув: «Ріж вени — пускай на папір», але ж то кров гаряча молодечка грала... А деякі критики та колеги-поети вважають за найвищу похвалу наголосити на наявності у поетових творах кров'яхи. І. Левченко в замітці про збірку віршів Катерини Калитко «Бунар» пише: «Свідчення Калитко — густі, ніби кров» («ЛУ» від 17.08.2019). Тетяна Добко в присвяті С. Татчину реверансує: «На що схожа Ваша поетична матриця? / На розріджену кров, що

пульсує несамовито...» («ЛУ» від 30.04.2025). Може, вони так роблять тому, що й самі письменники полюбляють козирнути своєю рудою юшкою?

У своїх спогадах В. Катаєв наводить міркування Бабеля про письменницьку працю: «Іноді заради одного-єдиного прикметника доводиться тратити кілька не лише ночей, а

навіть місяців кривавого труда». Кінорежисер О. Мітта у книжці «Кіно між пеклом і раєм» переказує: «Про Андрія Платонова розповідають: під час війни письменники отримували за талонами додаткове харчування, і Платонов, член Спілки письменників, який працював дворником у домоуправлінні, стояв якось у черзі, щоб віднести додому каструльку з супом, тарілку з кашею й котлетою. І якийсь письменник, успішніший в отриманні життєвих благ, бажаючи показати свою демократичність, звернувся до Платонова із фразою:

— Ми, письменники...

— Ні, батеньку, ви мене з собою не рівняйте, — відповів Платонов. — Ви пишете чорнилом, а я кров'ю».

Писунів кров'ю, а також порадишків нею писати вистачає і в нашій літературі. «Хай живиться живою кров'ю / Строфа холодна чи понура, / То й вірші будуть при здоров'ю. / А решта, вибачте, халтура», — навчає Л. Череватенко. «Жива вода для слова — / тільки кров», — категорично заявляє у збірці «Теліжинці» І. Драч. «У слово справжнє треба влити крові», — не менш категорично мовить у збірці «Пелюстки і леза» Д. Павличко, а в книжці «Бистрина» засвідчує: «Я виливаю кров щоднини в ямби...» І не він один такий. В. Пачовський свого часу звирявся: «Я дзвону в дзвін усе життя, / Хоч в твані шлях толочу, / І жду великого пуття, / І кров із себе точу!» В. Симоненко теж запевняв: «Нехай слова ці скучні і бездарні, / Та я їх кров'ю власною зігрію!» Діаспорна Віра Ворскло у збірці «Лада»: «Вірші — свідки часу — / З серця згустки крові...» І в іншому вірші: «Те слово, наче грудка крові, / Що світить сонцем пресвята!» В. Гриценко теж не проти похвалитися своїми згустками: «В рядках, в яких відчутно справжній біль / І часом видно навіть згустки крові...» («УЛГ» № 9, вересень 2024 р.). В. Бровченко: «У власну кров вмочив горючу скалку, / Як він порадив, так і записав» («Як Мамай до Канади їздив»). Світлана Сашук туди ж: «Вістря з ребра живого / писало чисте і кров'яне» («УЛГ» № 2, лютий 2025 р.). У В. Клічака теж: «Писались вірші кров'ю / не тіла, а душі» (зб. «Вздвож дарованих божих днів»). Для І. Павлюка «поезія — завжди — озвучені веснами вени, / Як підкрашена кров'ю пінна здивована ртуть» («УЛГ» № 1, січень 2025 р.). Чому ртуть пінна та ще й здивована — не питайте, головне, що вона — підкрашена. У М. Шевченка: «Бризне кров із рядка. / Мов із рани

на бруствері, бризне» (зб. «...Один, прощальний поклик журавля»). У Світлани Короненко: «А тут, наче кров, цей вірш / Нуртує усе лютиш...» (зб. «Містерії»). У В. Гука «кров зашерхає на рані, неначе слова відверті, / що визначають любов, та біль утриваються в часі...» («УЛГ» № 5, травень 2025 р.). Кривавлять поети, стараються... А все чому? Тому що, за Ніною Гнатюк, «коли слова / Не з подиху, не з крові, / Вони — неначе квіти паперові: / Є колір, але пахощів нема» (зб. «Вересневі багаття»). Тому що, за О. Хоменком, «світ змінюють не словами / світ змінюють подихом / і трохи кров'ю» («УЛГ» № 6, червень 2025 р.). Тому що, за І. Бережним, «кров тримає надійніше / за цемент» («УЛГ» № 5, травень 2025 р.).

Одне слово, кровописців, які люблять поїти дорогих читачів «не водицею», в літературі вистачало завжди. Буремні часи, позначені революціями та війнами, їхню кількість у рази побільшують. «Війна кров'ю-корінням / проростає в українське буття», як написав В. Коскін в «ЛУ» від 31.05.2025. «Я бариста, / знавець / на поєднанні крові і кави», — заявляє Антін Попович. Оскільки «жоден розтин, навіть буденності, / не чиниться без крові» («УЛГ» № 12, грудень 2024 р.). Що ж, тут кожний суслик — агроном. І як вони, ці літературні агрономи, полюбляють бризкотити кривцею в слові! Кров'ю підпливають добірки В. Василенка та Галини Сливки («УЛГ» № 2, лютий 2025 р.), кров'ю аж захлинається добірка В. Гука в «УЛГ» № 5, травнем 2025 року... Що ж залишається нещасному читачеві? «Читати, стікати кров'ю, а значить — іще не вмерти» (М. Смірнов, «УЛГ» № 4, квітень 2025 р.). А щодо кровопускання як творчого методу, наведу слова американського письменника і сценариста Ст. Прессфілда з його книжки «Війна за креатив»: «Манія величчя — проблема для письменників, тому що наші ЗМІ й культура наскрізь просякнуті претензійними міфами та хибними уявленнями про письменництво. Письменники-новачки стають їхніми жертвами. Відомий афоризм Реда Сміта «Писати легко. Треба лиш сісти за друкарську машинку і втяти собі вену» та похмура порада Джина Фюлера «сидіти, вп'явшись очима в чистий аркуш паперу, аж поки на лобі виступлять краплі крові», — не що інше, як по-зверство мачо».

Плекаючи свій біль і роздираючи собі душевні рани та — зсередини — ніздрі, щоб на папері з'явилися криваві плями, поети не від того, щоб заразом побринькати на нервах — на своїх і на читацьких. Домінік Арфіст — не старий іще, здавалось би, поет, а в нього вже «нерви ні к чорту» і — «перешивання жил... / переливання крові / в нерви гарячих струн» («УЛГ» № 11, листопад 2024 р.). Важко повірити, але в цьому ж номері «УЛГ» Оксана Шпирко запитує: «Чи хтось гляне у задзеркалля, / Де напружені нерви-струни?» О. Зайвий у збірці «Трибуна для німих» жалівся/хвалився: «Сподібнений блукаючому нерву, / я по житті блукаю і болю» та гордо заявляв: «На ліру я напнув свою жилу / замість струни, / щоби співать від серця».

У Д. Чередниченка: «Струну із жили натягни / і грай ти, Марку, грай» (зб. «Брама»). Музикує на нервах і Валентина Гальянова: «А цей гриф до останнього вже натягнув мої нерви...» (зб. «Операція дактилем»). А В. Бровченко розпачує: «Та що там струни — рвався кожен нерв...» (зб. «Погода на завтра»). Схожа ситуація в Лариси Каширіної: «Не райдуги, а струни нервів брав / І шматував на тятиві чекання» (зб. «Тягива чекання»). Щедра Юлія Бережко-Камінська: «А якщо вже прийшов — бери / Мій запалений нерв / Собі на одну зі струн...» (зб. «Невідворотне»). Іще щедріший А. Ненцінський: «На ліри жили забирайте й нерви!» («УЛГ» № 6, червень 2024 р.). У Надії Гуменюк «кожна гілка — наче нерв оголений — / Забринить на кінчику сльози» («ЛУ» від 31.10.2020). Де там у сльози тієї кінчик — дідько його розбере, головне, що в рядку бринить оголений нерв! «Вік нам жили рве, щоб на них / потім грати рулади», — жаліється Наталка Поклад у збірці «Молоде сонце». З І. Драча теж непоганий музика: «На нервах століть правлю жилаві гусли» (зб. «Теліжинці»). Не на менше претендує й Ліна Костенко: «А нерви ж мої, ох нерви, / струни мої, настрєчені на епохальний лад!» («УЛГ» № 4, квітень 2024 р.). Струни нервів бринять навіть у пародіях! Мирослава Милан-Данилевська в «ЛУ» від 13.06.2020 передражнює такі рядки Олеся Дяка: «Ніжжя початок літа не згадаю — / Мов пам'яті обірвану струну». І хоч то в неї не пародія, а гумореска з епіграфом, але менше з тим: «І де та пам'ять? То ж звичайні нерви, / Що простягнулись з голови до стіп. / Я рвав їх, наче струни, без перерви, / І вже з тих струн зв'язати можна сніг». Можна не поспішати, М. Вінграновський устиг перший: «Я накопив лиш нервів добрий сніп...» А Світлана Йовенко вже й торгує: «Я продаю поезію, що на поетів схожа: / ось серце кров'ю сходило, ось нервів мертвий сніп» (зб. «Нерозкритий конверт»).

У 1972 р. вийшов художній фільм під промовистою назвою «Нерви... Нерви...» — наче відгук на виклики часу. Бо ж «така тепер на світі наковальня, / що треба мати нерви, як дроті» (Ліна Костенко). «І з ранку до ночі та ж сама тема: / нервова система, нервова система!» (Ліна Костенко, зб. «Неповторність»). Та й Леся Клименко у збірці «Одним-одна печаль...» зізнавалася, що їй «у цьому світі кожен нерв пече», а в Інни Ковальчук «час виплітає пам'ятку живу / із жил і нервів» («УЛГ» від 30.08.2019). Перекладачка Нора Галь у книжці «Слово живе і мертве» зазначала, що, «на жаль, і в повсякденному нашому мовленні, і в літературі нерви зустрічаються раз у раз, наче в історії хвороби». Таке враження, що самі поняття нерва чи жили провокує поетів на садистські мотиви. Суцільна нервова на[п]руга! У Д. Павличка: «Даремно наших нервів електроди / Будили полум'я в душі раба!» (зб. «Ностальгія»). «А з нас вурдалака / Вимотує жили й кривавицю п'є» (зб. «Покаянні псалми»). У М. Гриценка «Гудуть дроті, / Натягнуті, / Мов — нерви, / Мов — лука / Нетерпляча тятива...» («УЛГ» № 9, вересень 2024 р.). М. Вінграновському «напікає нерви до біління», а І. Павлюк сподівається на зниження напруги: «Нервів моїх ниточки вольфрамові / Райський вітер цвітом занесе» («ЛУ» від 26.01.2019), бо до того він жив, «як вольфрамову нитку, запікши оголений нерв». До речі, на опіки нервової системи скаржився й Л. Горlach: «І вітру розпечена дзига / мотала на себе попечені нерви мої» (зб. «Світовид»).

Поети люблять оголювати свої нерви й демонструвати напнутість жил. Як В. Гук, у якого «животрепетний безмір печалі в жилах напнутих беззастанно рухає кров скам'янілу» («УЛГ» № 10, жовтень 2024 р.). Як Ліна Костенко, котра використовує нерви як вимірювальні прилади: «Оголеними нервами / угадаєш словам / нестачу мікрровольта /

і зайвий міліграм» (зб. «Вибране»). Поетці Наталії Погребняк «оголені нерви кляють, наче круки, розлуки» («УЛГ» № 2, лютий 2025 р.). Та от у П. Мовчана «нерв пам'яті, оголений літами, / вже занімів...» (зб. «Досвід»), та й О. Гунько зізнається: «І оголеним нервом / Стигне пам'ять моя» («ЛУ» від 16.08.2018). В. Кузан не шукає до серця читача легких шляхів, у нього нитка, що проходить крізь груди, «кожним вузликом / Вдаряє / По високовольних венах, / Оголених ребрах, / Павутинні нервів» (зб. «Верлібрідо»). Що ж то за вузлики такі ударні? А ось один із них: «Я слабію без слів. Я німію сама — / затужавілий вузлик на нерві» (Лесья Мовчун, «УЛГ» від 16.11.2018). Де там ті нерви будуть цілі, якщо їх постійно смикають і рвуть: «Старі знайомства, давню приязнь, / як нерви, поживому рву» (О. Орач, зб. «Свято спілого листя»); «рве нитку нерва і болить» (П. Мовчан, зб. «Поріг»); а ось у Д. Павличка: «Нерв совісті ласкаво перетятий» (зб. «Любов і ненависть»), «Нерви згубили біль. / Зламана міць сталева» (зб. «Сонети подільської осені»), «Я з болем рвав, неначе власні жили, / Любові пряху...» (зб. «Моя земля»). У Лариси Каширіної «страх висмикує нерви живцем» (зб. «Коріння райдуги»), в Олесі Мамчич «жили по волосині / Рвуться» (зб. «Перекотиболе»). Та й І. Курилів притомився: «Я змучився від себе / рвуться жили» («УЛГ» № 2, лютий 2025 р.). Як ото кажуть, де тонко, там і рветься. Бо ж, наприклад, І. Павлюк пише, як «нерви заплітає, мов косу», а у Вікторії Андрусів — «нерви, виткані у тонкострунну нитку» (зб. «Із осені я склала ікебану»). У Галини Сливки «світ намагається зшити світанок, / В голку всіяючи зсухані жили» («УЛГ» № 9, вересень 2023 р.). У Ніні Гнатюк — «натягнуті, неначе нерви, / Скрипить, скрипить сталевий трос» (зб. «Вересневі багаття»).

У В. Бровченка: «Подвір'я наше прикрашати, / Натягши жили, як шнури» (зб. «Повернення Богородиці»). Але ось він же у збірці «Страсний четвер»: «Усе оте згадалося мені, / Коли злостивці підпиляли жили...»

Виявляється, нерви/жили — цілком прикладна й застосовна в побуті штука! «Нерви віддай білій свічці на гніт», — радить М. Шевченко у збірці «Мені на цьому світі не нажитись...». У І. Драча вогнику більше: «І тріскотять, як хмиз, мої затяті нерви...» (зб. «Київське небо»). «Однесли ми сьогодні на цвинтар друга, / Опустили в могилу на власних нервах», — пише у збірці «Вибір!» Б. Олійник. «Твій дім, і ти, й твій Берислав, / Гойдайтесь ще на моїх нервах», — дозволяє, а може, мазохістично закликає М. Вінграновський. «Та тільки, немов незрячі, / Та тільки по нервах пишемо», — констатує Лариса Каширіна у книжці «Коріння райдуги». «Власну тишу я нервами пишу...» — не відстає В. Кобець (зб. «Не остання любов, не остання...»). Ну і канатоходець в О. Зайвого: «Крім нього, ще ніхто не відчував [...] / що він уже іде по власних нервах» (зб. «Горизонти»). Вибачте за приземлення деяких метафор і удари по пафосу (сиріч по оголених нервах), але нема нічого краще, ніж помістити золоту поетичну знахідку в агресивне середовище. Так золото краще видно.

Що там іще виробляють із нервами? «Вітри сезону пандемії [...] / тіпали сад, тіпали нерви», — ділиться радістю В. Базилевський в «УЛГ» від 25.09.2020. «Це грізні тайфуни, це внутрішні бурі / сваволять-невольять, розхитують нерви», — пише він уже в «УЛГ» від 12.02.2021. «За що дощі на наші душі, / Коли змокрів і м'яз, і нерв...» — не менше тішився погодою Л. Горлач у збір-

ці «Дивосвіт». «Заплодованих квітів натовп / дивиться в дзеркало твого нерва», — непокоїться Олесь Мамчич (зб. «Перекотиболе»). «З рік витікає вода, / Ніби витягує жили», — ще більше непокоїться М. Шевченко у збірці «...Я ще живу». А слідом непокоїться й В. Гук: «І крига скресала, оголюючи річку, як роз'ятрену сутність нерва...» («УЛГ» від 23.12.2022). Світлана Йовенко у книжці «Час любові» замислюється: «Товкти, що воду в ступі, / нерв часу?!» Але від глобальних питань переходить до насущного, жіночого: «Любов її і дурить, і мордує, / і тягне жили, й не дає спочинку...» На те саме страждає й Людмила Скирда: «Душа, мов нерв, зачеплена тобою» (зб. «Дні і ночі»). У Б. Олійника у книжці «Вибір!» фрази «впивались у нерви і ятрились люттю», а в книжці «Коло» — «корчилися ліани, наче нерви / Наляканого смертю хижака». А то ще в нього «нерви села — мов курок, / Зведений в стані облоги» (зб. «У дзеркалі слова»). В А. Бортняка «стікають вогні вечорові, / і скачуть реклами, як нерви» (зб. «Серце дня»), а в Жанни Безп'ячук «скаче по нервах холодної осені / Спомин про якийсь краший світ» (зб. «Між причалом і ядром»). У В. Кузана «жили прилипали до кісток» (зб. «Демони дівочих дегустацій»), П. Мовчан не змовчав у книжці «Світло»: «Хоч жил мені тепер не смич!», а в П. Перебийноса взагалі «збісіли нерви» (зб. «Тінь янгола»). А коли вже таке діло, то треба діяти, як радив О. Яровий у збірці «Небесна твердь»: «Та пий боржом, придавлюй валідолом, / Щоб підкріпити іржею збиті нерви». Його послухалася Ольга Кушнір і заявила: «Личинки нервів на "ремонті"» («УЛГ» № 2, лютий 2023 р.). Роль нервоправа, та ще й всесвітнього, бере на себе Л. Тома: «І тільки / Я провіщаю / Відживлення нервів / У планетарному мозку» («УЛГ» від 28.08.2020). І ось уже, наприклад, у Я. Черногуза «зникають нервів збурених судоми...» («УЛГ» № 4, квітень 2025 р.).

Як жити тонкій поетичній натурі, якщо «Всесвіт прошитий нервами пам'яті кожного / Променя, каменя, дерева, кореня, равлика...», як жити «тут, де відчай роз'їдає нерви» (Юлія Бережко-Камінська, зб. «Невідворотне»? Тут, де «трагедія і фарси — без перерви — / незнаний режисерський свій статут / дотримують, включивши гру "на нерви"» (Світлана Йовенко, зб. «Нерозкритий конверт»). Тут, де не полишає відчуття, «що ця весільна тиша / На людських нервах страшно зависа» (М. Шевченко, зб. «Мені на цьому світі не нажитись...»). І не віриться Лілії Золотоноші, коли вона запевняє: «У нас в обох такі залізни нерви» (зб. «Тепер або ніколи»). Бо ж іще А. Вознесенський вирик: «І тільки поета підвішено / на білому нерві спинним» (пер. М. Слюсаревського, «УЛГ» від 31.01.2020). Отож зіткані з нервів поетична натура може дійти до критичного стану: «А вже здавалось, що живого нерва, / живого нерва не було в мені!» (Ліна Костенко, зб. «Неповторність») — і почути цілком логічний висновок: «Не жінка — лиш мертвий нерв» (Світлана Йовенко, зб. «Нерозкритий конверт»). У мене є на все одна порада: поети, розслабтесь і дишайте через ніс. І менше танцюйте на нервах і на крові. Особливо якщо вони не ваші.

Олександр
СТУСЕНКО

НАШЕ КІНО

ЩО ДАЄ СИЛУ КІНОМИСТЕЦТВУ

(Закінчення. Початок на с. 17)

Зміцнення кіногалузі відкривало перспективи, однак на початку 1960-х далеко не всіх задовольняла якість фільмів, що випускалися в Україні, адже в них панувала інерція лакування дійсності, схематизму, поверховості, комікування, театральщини. На студіях високо цінували кінокомедії — найпопулярніший жанр, який добре сприймали глядачі, однак їхній рівень також був невисокий.

Відстань між художньою якістю найкращих фільмів зарубіжного кіно й тих ігрових стрічок, що випускали українські студії, була велика. Зміни на краще настали тоді, коли влада республіки повела виважену політику щодо призначення керівників кіногалузі. А вони зі свого боку подбали про те, щоб залучити кваліфіковані творчі кадри, насамперед сценаристів і режисерів.

На той час відійшли майстри: 1951 року не стало Ігоря Савченка, 1956-го — Олександра Довженка. На щастя, обидва мали учнів, яких готували у ВДІКу. Ігор Савченко залучав їх до роботи над своїми фільмами, які знімав на Київській кіностудії, — після його смерті в Києві залишилися працювати Олександр Алов, Володимир Наумов, Сергій Параджанов, а в Одесі — Марлен Хуц'єв і Фелікс Миронер, щоправда, вони, окрім Параджанова, через кілька років покинули Україну. На Київську кіностудію прибули й учні Довженка — Ролан Сергієнко та Микола Вінграновський, які навчалися у ВДІКу на курсі Довженка, та Володимир Денисенко, який стажувався в нього на фільмі «Поема про море». У кіно України приходило нове покоління. З виходом фільмів «Сон» Володимира Денисенка і «Тіні забутих предків» Сергія Параджанова, «Криниці для спраглих» Юрія Іллєнка та «Камінного хреста» Леоніда Осики виник мистецький напрям, який дістав назву українського поетичного кіно, представники якого розвивали творчі принципи Олександра Довженка, автора авангардних стрічок кінця 1920-х і повісті «Зачарована Десна».

Зі зміною влади в СРСР, а потім і в Україні, настали часи застою. І хоча кіновиробництво не збавляло темпів і обсягів, але якість продукції різко впала через ідеологічний контроль та заборони творити таким подвижникам як С. Параджанов та І. Миколайчук, цензурні втручання в роботу Юрія Іллєнка. За вказівкою влади творчий напрям українського поетичного кіно було заборонено як такий, що не відповідав вимогам методу соцреалізму. В умовах цензури престиж на міжнародній арені українське кіно втратило.

А що відбулося в кінці 1980-х? Кінематографісти, здобувши свободу творчості, запропонували модель: фінансує кіногалузь держава, але галузь працює як госпрозрахункова. Та натомість у республіках Держкіно ліквідували й передали в структуру Міністерства культури. Кінематографісти вимагали справжнього госпрозрахунку, коли студії розпоряджаються грошми і платять не грабіжницький податок із прокату, а податок з обігу, який дає можливість студії розпоряджатися більшою частиною своїх грошей. Та через недосконалість систем управління, недостатню готовність кінопід-

розділів працювати по-новому, відсталість матеріально-технічної бази кіностудій нову економічну модель не було реалізовано. Запровадити нові економічні форми організації виробництва і прокату фільмів енергії в кінематографістів забракло, реформа кіногалузі не була підтримана на рівні держави, тому спроби кінематографістів це налагодити зазнали поразки. Те, що владі молоді держави кінематограф не був потрібний, засвідчив факт, що вже 1993 року окремий рядок фінансування кіногалузі з бюджету було вилучено, а інших джерел запропоновано не було.

ТЕЛЕСЕРІАЛИ ВІТІСНИЛИ КІНОМАТОГРАФ

Отже, держава фактично припинила фінансувати кіногалузь на початку 1990-х. Прокат захопило зарубіжне кіно, владі було байдуже, що показують у кінозалах, а українські кінематографісти, втративши роботу в своїй країні, змушені були працювати на кіно східного сусіда.

Уже аж від 2016 року влада відновила підтримку кіно в більш-менш нормальних обсягах. А вже в наступні роки на екрани вийшли такі помітні фільми як «Кіборги», «Позивний "Бандерас"», «Чорний ворон», «Черкаси», «Мирний 21», «Мати апостолів», «Довбуш» та ін. Виникли спільні постановки у співпраці з зарубіжними країнами, з'явилися вітчизняні продюсери, в кінематографі відбулася зміна поколінь. Залишилася проблема з прокатом, адже ринок захопили іноземні інвестори, які збудували у великих містах мережу мультиплексів. І все-таки успішні вітчизняні картини завойовували глядача і навіть виходили на зарубіжну аудиторію (значний успіх у зарубіжному прокаті здобула комерційна анімаційна стрічка «Мавка»).

Втім, період розквіту виявився надто коротким. 2019 року з черговою зміною влади або, як її ще називають, електоральною катастрофою шанси для існування українського кіно відчутно зменшилися. Особи, які здобули перемогу на виборах 2019 року завдяки своїм шоу та серіалам, твердо переконані, що український глядач має задовольнятися саме такою продукцією — комедійними шоу і зробленими нашвидкуруч серіалами. Фінансували кінострічки переважно розважального характеру, а з початком повномасштабного вторгнення бюджетні кошти для кіногалузі скоротилися до мінімуму. Тоді як бюджету на виробництво телесеріалів уряд не скорочував.

Довгоочікуваний «Оскар» для України здобув документальний фільм «Двадцять днів у Маріуполі» Мстислава Чернова, знятий без державної підтримки. Молоде покоління українських кінорежисерів і акторів шукає можливості знімати і зніматися за межами України. Таким чином, наша країна, на відміну від тієї-таки Данії, втрачає свій творчий потенціал і шанси на здобуття успіхів.

Лариса
БРЮХОВЕЦЬКА

¹ Звернімо увагу: мистецьку цінність майбутнього фільму визначають авторитетні митці-інтелектуали, а не розпорядники коштів, як маємо сьогодні в Україні, коли ту цінність визначають продюсери й прокатники, зрідка долучаючи тих режисерів, із якими знаходять спільну мову.

² Ларс фон Триєр. Інтерв'ю. Беседи со Стигом Бьоркманом. С.-П., 2008. С. 137.

Олена О'ЛІП

Хай переможуть праведні, молю...

Молитва до Архистратига Михаїла

(За іконою Юрія Нікітіна)

О наш заступнику святий,
Архистратигу Михаїле!
Ордою зло оскаженіле
На град насунулося Твій.

Нам на підмогу Ти мерщій
До зброї клич Небесні Сили
І воїнство сліпучокрыле
Веди в благословенний бій!

Святий заступнику, прилинь же!
Хай посвист крил Твоїх розріже
Над Києвом страшні дими!

Розвій ординців, як полу, у
І їхню курку двоголову
Хрещатим списом прохромі!
20–22.III.22

Сонети перемоги

I
Чи вірша час різьбити потайного,
Що з дна душі знаєцька вирина,
Коли найкращих убива війна,
Коли вона не милує нікого?

Якщо рука для зброї неміцна,
То час лише молитися до Бога
І кликати на різні імена
Ту Діву, що зветься — Перемога.

Пречиста, Непорочна, Пресвята,
Преславна Матір Господа Христа,
Небесна і земна Свята Покрово!

Пошли нам переможний Свій Покров
І залічи цей вірш до молитов,
Бо маю я зі зброї тільки слово.
10.VI.19

II
На згадку про відвідини 2001 року в
товаристві
Лідії та Ігоря Качуровських і Богдана
Завідняка
Бефраунгсгалле, «Зали Визволення»
(Баварія),
збудованої на честь перемоги коаліції
європейських держав
над Наполеоном

Під банею небесного собору,
На п'єдесталах шани та офір
Вони стоять, в очах — глибокий мир,
Зімкнувши руки в коло неозоре.

Творіння вічні Майстра світотвору,
Увінчані вінцями світлих зір,
Вони немовби дихають — повір, —
Піднісши мармурові крила вгору.

I я читаю злотні письмена,
І впізнаю славетні імена,
І назви битв, і переможні дати,

Й Тебе я бачу в колі Перемог,
Не образ явлений — лише пролог,
Мов Майстер відійшов різця узяти...
12.VI.19

III
Астрологи, мольфари, віщуни,
Політики, експерти, демагоги
Пророчать Україні перемогу
Й рахують роки до кінця війни.

Та справжні ясновидці — не вони,
А ті, хто рідні кидає пороги
І йде на фронт, не прагнучи нічого,
Крім Перемоги. Це її сини.

Їм мариться вона на полі бою,
Де вони б'ються з хижою ордою,
Вона їм не виходить з голови...

I в небі рать стинається із раттю:
Пекельно-чорні ворогів прокляття
І наші білокрилі молитви.
3.III.20

IV
Всевишній, Всемогутній Судіє!
Хай переможуть праведні, благаю!
Важкоозброєну ворожу зграю
Хай прожене тоненьке копіє!

Хай візьме гору воїнство Твоє!
Хай на межі останнього одчаю
У розпал битви зійде ангел з Раю
І ворога дощенту розіб'є!

Хай Голіят паде до ніг Давида
І явиться Звитяга ясновида
Богопомазаному королю!

I хоч оцій війні не видно краю —
Хай переможуть праведні, благаю,
Хай переможуть праведні, молю!
Скінчила 26.IV.20

V
Вона нам увижалась попервах
Усміхненою Дівою Святою,
Що пройде тріумфальною ходою
По наших вільних селах і містах.

Її ж предтечі — смерть, і кров, і жаж,
Самопожертва тих на полі бою,
Що затулили нас усіх собою,
Лишивши рідних назавжди в сльозах.

...За обрієм стоїть вона в жалобі,
Неначе Мироносиця при Гробі,
Німа, не підіймаючи очей,

Повита смерти крижаною тінню...
Хай стане сили їй у час оцей
Зробити крок назустріч Воскресінню!
11-12.IX.23

VI
Ніхто не знає розкладу тривоги,
Ніхто не знає графіка терору.
Сьогодні тихо, обстріл був учора.
Що буде завтра — знає тільки Бог.

Розвіявся на ранок чорний смог
Від вибухів — і знову вись прозора.
«Без жертв», — повідомляють з монітора,
І це одна з найбільших перемог.

Молитва — за святих у камуфляжі,
Що нищать дрони і ракети вражі,
Життя стеблинку бережуть хистку.

Вітання і словечко найніжніше —
Тому, хто вдячний теж за те, що дише.
Хто поряд. Чи далеко. На зв'язку.
4.VII.25

VII
Між Небесами й пеклом — на межі
Ми стоїмо, на самім пограниччі
Поміж життям і смертю, днем і ніччю,
І грань оця — гостріша за ножі.

В тилу чи на останнім рубежі,
Вогонь пекельний нам пашисть увіччю.
Серця в крові, у кіптяві обличчя.
Ми кривні всі. А проти нас — чужі.

I кожен з нас поранений війною,
I кожне серце — власне поле бою,
I битись до кінця належить нам.

I, може, через те, що ми ще й досі
На цьому лезі балансуєм босі, —
I досі ще стоїть Небесний Храм.
5–7.VII.25

У костелі Св. Миколая

Сліди пожежі на стіні
За віварем — немов стигмати.
Але вціліла у вогні
Ти, Остробрамська Божа Мати.

Проте вогонь війни не згас,
Знай вище полум'я шугає,
А Ти не покидаєш нас,
О Рятівнице Всеблагая!

То чим Тобі я відплачу?
Що піднести у дар зумію?
Лише засвічену свічу,
Лише не втрачену надію.
26-27.IV.24

М

Літературна Україна

ТОВ «Газета "Літературна Україна"»
Виходить у суботу. Індекс 60974

ЄДРПОУ 21537661

IBAN UA 11 3204780000026004000175126

МФО 320478 відд №215/09 в АБ «Укргазбанку»

Юр.адреса: 01133, м. Київ, бульвар Л. Українки, 20

Платник податку на прибуток на загальній підставі

Не платник ПДВ

Засновники:

Національна спілка письменників
України та трудовий колектив редакції

Головний редактор: Сергій КУЛІДА.

Редакційна колегія: Володимир БАЗИЛЕВСЬКИЙ, Юлія БЕРЕЖКО-КАМІНСЬКА (заступниця гол. редактора), Юлія БЕЛІНСЬКА, В'ячеслав БРЮХОВЕЦЬКИЙ, Вадим ВІТКОВСЬКИЙ, Григорій ГУСЕЙНОВ, Олесь ДЯК, Микола ЖУЛИНСЬКИЙ, Дмитро ІВАНОВ, Микола ІВАНОВ (заступник гол. редактора), Тадей КАРАБОВИЧ (Польща), Олександр КОПИЛЕНКО, Світлана КОРОНЕНКО, Василь КУЙБІДА, Сергій КУЛІДА, Віктор МЕЛЬНИК, Павло МОВЧАН, Петро ПЕРЕБИЙНІС, Володимир ПОЛІЩУК, Тетяна П'ЯНКОВА, Валентина СЕМЕНЯК, Михайло СИДОРЖЕВСЬКИЙ, Іван СТЕПУРІН, Віктор ТЕРЕН, Ярослав ТКАЧІВСЬКИЙ, Дмитро ЧИСТЯК, Антонія ЦВІД.

Дизайн, верстка: Оксана ЖЕНЖЕРА. Літ. редагування: Олександр СТУСЕНКО.

Адреса для листування: м. Київ, вул. Банкова, 2. Для газети «Літературна Україна»

Email: lit_ukraine@ukr.net, сайт: litukraina.com.ua

Редакція не завжди поділяє думки авторів. За вірогідності фактів відповідають автори. Рукописи не рецензуємо і не повертаємо. Редакція не листується з читачами. Гарнітура: Myriad Pro, «Rutenia2008 VasylyChebanyk» (abetkarutenia.com.ua). Передруковуючи матеріали, посилатися на «ЛУ» обов'язково.

9 786177 229338

Загальний наклад за міс.: 900. Зам. 1421.

Ціна видання — договірна.

Обсяг — 4 друк. арк. Газету набрано
й зверстано в комп'ютерному центрі
«Літературної України».

Надруковано в Друкарні «Від і до»,
58007, м. Чернівці, вул. Заводська, 37 В.